

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων

Διπλωματική Εργασία

Ο ρόλος των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη. Το παράδειγμα του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης

Ξένια Κουρεντζή

171681

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

Γκαντζιάς Γεώργιος

Επιβλέπων καθηγητής:

ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Πάτρα, Απρίλιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Ο ρόλος των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη. Το
παράδειγμα του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής
Μάνης

Ξένια Κουρεντζή

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:
ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Επιβλέπων Α' ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:
ΚΟΡΡΕΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Επιβλέπων Β' ΕΑΠ

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος
ΓΚΑΝΤΖΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Πάτρα, Απρίλιος 2026

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την σημαντική στήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού μου προγράμματος και των σπουδών μου στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ευχαριστίες

1 Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά τον ρόλο των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη, εστιάζοντας στη μελέτη περίπτωσης του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ). Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει τις αντιλήψεις και εμπειρίες των κατοίκων, των επισκεπτών και των αρμόδιων του ΚΠΑΜ σχετικά με τον ρόλο του στην τοπική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ο πολιτισμός επιδρά στην τοπική ανάπτυξη ποικιλοτρόπως, προσφέροντας πολλαπλά κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Τα πολιτιστικά κέντρα έχουν καίριο ρόλο στην προσπάθεια αυτή, αποτελώντας σημαντικούς φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ), το οποίο μελετήθηκε στην παρούσα έρευνα, είναι ένα σύγχρονο μουσείο πόλης, που μιλά για την Μάνη, την ιστορία και τους ανθρώπους της. Για τη διενέργεια της ερευνητικής διαδικασίας στην παρούσα εργασία, εφαρμόστηκε η μικτή μέθοδος έρευνας. Συγκεκριμένα, συλλέχθηκαν ποσοτικά δεδομένα μέσω δυο ερωτηματολογίων (ένα προς τους κατοίκους της περιοχής και ένα προς τους επισκέπτες του ΚΠΑΜ) και ποιοτικά δεδομένα, μέσω συνεντεύξεων προς εργαζομένους του ΚΠΑΜ. Στην έρευνα συμμετείχαν 90 επισκέπτες του ΚΠΑΜ, 37 κάτοικοι της περιοχής του Γυθείου και 4 εργαζόμενοι του ΚΠΑΜ. Τα ερευνητικά εργαλεία σχεδιάστηκαν σε μορφή Google Forms και προωθήθηκαν ηλεκτρονικά στα δείγματα. Η έρευνα είχε διάρκεια δύο μήνες (αρχές Φεβρουαρίου έως αρχές Απριλίου 2026). Όλα τα δεδομένα συλλέχθηκαν σε φύλλα excel στη Φόρμα Google και ακολούθησε η ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων στο στατιστικό πρόγραμμα SPSSv21. Από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας διαπιστώθηκε ότι είναι θετική η αξιολόγηση των επισκεπτών για την ποιότητα των υποδομών του ΚΠΑΜ, όπως και ο βαθμός ικανοποίησής τους. Ακόμη, αναγνωρίζουν τη συμβολή του Κέντρου στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της αυθεντικότητας της περιοχής. Αναφορικά με τους κατοίκους, δε φάνηκε να αντιλαμβάνονται ισχυρά ότι το ΚΠΑΜ αποτελεί παράγοντα ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής ευημερίας του τόπου τους. Συγκεκριμένα, φάνηκε να αντιλαμβάνονται το ΚΠΑΜ περισσότερο ως έναν παθητικό πολιτιστικό πόρο και λιγότερο ως έναν ενεργό μοχλό κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Οι κάτοικοι δεν

φαίνεται να έχουν βιώσει ακόμη τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που μπορεί να προσφέρει ένας τέτοιος οργανισμός. Τέλος, σύμφωνα με τα στελέχη, το ΚΠΑΜ έχει ένα ισχυρό όραμα και ο ρόλος του είναι αξιοσημείωτος για την τοπική ανάπτυξη, αλλά αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια, ιδίως στο ζήτημα στελέχωσης του ανθρώπινου δυναμικού και στο ζήτημα του εκσυγχρονισμού των υποδομών του (εργαστήρια, ψηφιακή βιβλιοθήκη). Για τη βιωσιμότητα του Κέντρου, οι στρατηγικές θα πρέπει να εστιάσουν στην εξωστρέφεια του Κέντρου, στην ψηφιακή του ανάπτυξη και στη θωράκιση του σε ότι αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό.

Λέξεις κλειδιά: πολιτιστικά κέντρα, τοπική ανάπτυξη, Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ).

The role of cultural centers in local development. The example of the cultural center of the Municipality of Eastern Mani

Xenia Kourentzi

2 Abstract

This thesis studies the role of cultural centers in local development, focusing on the case study of the Cultural Center of the Municipality of Eastern Mani (KPAM).

The purpose of the research is to explore the perceptions and experiences of residents, visitors and employees of the KPAM regarding its role in local development. According to literature, culture influences local development in various ways, offering multiple social, economic and environmental benefits. Cultural centers have a key role in this effort, constituting important cultural, educational and entertainment institutions in modern societies. KPAM, which was studied in this research, is a modern cultural center that refers to Mani, its history and its people. The present research process was based on the mixed research method. Specifically, quantitative data were collected through two questionnaires (one to the residents of the area and one to the visitors of the KPAM) and qualitative data, through interviews with KPAM employees. The survey was attended by 90 visitors of the KPAM, 37 residents of the Gytheio area and 4 employees of KPAM. The research tools were designed in Google Forms format and were electronically forwarded to the samples. The survey lasted two months (early February to early April 2026). All data were collected in excel sheets and results were analyzed and presented in the SPSS v21 statistical program. The results of this survey showed that the visitors' evaluation of the quality of the KPAM infrastructure and their degree of satisfaction are both positive. Furthermore, they recognize the center's contribution to the promotion of its cultural identity and authenticity. Regarding the residents, they did not seem to strongly perceive that the KPAM is a factor in local development, social cohesion and economic prosperity

of their place. Specifically, they seemed to perceive KPAM more as a passive cultural resource and less as an active lever for socio-economic development.

The residents do not seem to have yet experienced the multiplier effects that such an organization can offer. Finally, according to the employees, the KPAM has a strong vision and its role is not able for local development, but it faces significant obstacles, especially in the issue of staffing human resources and the issue of modernizing its infrastructure (laboratories, digital library). For the sustainability of the Center, strategies must focus on the extroversion of the Center, its digital development and its shielding in terms of human resources.

Keywords: cultural centers, local development, Cultural Center of the Municipality of Eastern Mani (KPAM).

Περιεχόμενα

1	Περίληψη.....	2
2	Abstract	4
	Λίστα πινάκων και εικόνων	8
	Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.....	9
1.1	Ο ρόλος των Πολιτιστικών Κέντρων στη τοπική ανάπτυξη.....	9
1.2	Σκοπός έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	12
1.3	Δομή εργασίας.....	12
	Κεφάλαιο 2. Θεωρητικό Πλαίσιο - Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας.....	14
2.1	Πολιτισμός και πολιτιστικοί οργανισμοί	14
2.2	Τα πολιτιστικά κέντρα ως φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας.....	16
2.3	Τοπική ανάπτυξη: στόχος, στάδια και πολιτικές	18
2.4	Η συνεισφορά των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη	19
	Κεφάλαιο 3. Μελέτη περίπτωσης: Το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης - ΚΠΑΜ (Γύθειο).....	23
3.1	Γενικά στοιχεία Μάνη – Γύθειο.....	23
3.2	Ιστορικά στοιχεία ΚΠΑΜ.....	26
3.3	Οργανωτική δομή, στελέχωση και προϋπολογισμός.....	28
3.4	Συλλογές και εκθέσεις ΚΠΑΜ	30
3.4	Εκπαιδευτικές δραστηριότητες ΚΠΑΜ.....	35
	Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία Έρευνας.....	36
4.1	Μέθοδος έρευνας	36
4.2	Πληθυσμός, δείγμα και τεχνική δειγματοληψίας.....	37
4.3	Ερευνητικά εργαλεία.....	38
4.4	Διαδικασία συλλογής των δεδομένων.....	40
4.5	Τρόπος ανάλυσης των δεδομένων	40
	Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα Ανάλυσης	42
5.1	Δημογραφικά στοιχεία	42
5.2	Αξιολόγηση επισκεπτών ποιότητας υποδομών ΚΠΑΜ, βαθμοί ικανοποίησής και συμβολή του Κέντρου στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της αυθεντικότητας της περιοχής	46
5.3	Η Συμβολή του ΚΠΑΜ στην Τοπική Ανάπτυξη, Κοινωνική Συνοχή και Ευημερία: Η Αντίληψη των Κατοίκων του Δήμου Ανατολικής Μάνης.....	51
5.4	Στρατηγικός Σχεδιασμός ΚΠΑΜ: Διοικητικό Όραμα, Λειτουργικές Προκλήσεις και Προοπτικές Ψηφιακής και Βιώσιμης Ανάπτυξης	58
5.5	Ανάλυση SWOT.....	66

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση, Συμπεράσματα, Περιορισμοί και Προτάσεις	72
6.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων	72
6.2 Συμπεράσματα	76
6.3 Περιορισμοί και προτάσεις	78
Βιβλιογραφία.....	81
Παράρτημα Α. Φωτογραφικό υλικό εκθεμάτων του ΚΠΑΜ	86

Λίστα πινάκων και εικόνων

Πίνακας 1	43
Πίνακας 2	44
Πίνακας 3	47
Πίνακας 4	47
Πίνακας 5	48
Πίνακας 6	49
Πίνακας 7	50
Πίνακας 8	50
Πίνακας 9	51
Πίνακας 10	52
Πίνακας 11	54
Πίνακας 12	56
Εικόνα 1 Το Γύθειο σήμερα.....	25
Εικόνα 2 Αρχαίο Θέατρο Γυθείου	25
Εικόνα 3 Πύργος Τζαννετάκη-Ιστορικό και Εθνολογικό Μουσείο Γυθείου.....	26
Εικόνα 4 Το Παλαιό Παρθεναγωγείο	27
Εικόνα 5 Το Κέντρο Πολιτισμού Ανατολικής Μάνης.....	28
Εικόνα 6 Αίθουσα Τοπικών Προϊόντων του ΚΠΑΜ.....	33
Εικόνα 7 Αίθουσα Παρθεναγωγείου του ΚΠΑΜ.....	33
Εικόνα 8 Αίθουσα Τουριστικής Προβολής του ΚΠΑΜ.....	34

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

1.1 Ο ρόλος των Πολιτιστικών Κέντρων στη τοπική ανάπτυξη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη του ρόλου των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη, εστιάζοντας στη μελέτη περίπτωσης του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης που βρίσκετε στο Γύθειο.

Ο πολιτισμός επιδρά στην τοπική ανάπτυξη ποικιλοτρόπως, προσφέροντας πολλαπλά κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη (Sacco, Blessi, & Nuccio, 2009, Tjarve & Zemīte, 2016). Στο πλαίσιο αυτής της συμβολής στην τοπική ανάπτυξη, τα πολιτιστικά κέντρα έχουν καίριο ρόλο, αποτελώντας σημαντικούς φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στις σύγχρονες κοινωνίες (Jurėnienė, 2012, Urbonienė & Jurenienė, 2015, Vallance, 2007). Ο όρος «πολιτιστικά κέντρα» αφορά πολιτιστικούς οργανισμούς που - σε αντίθεση με άλλους πολιτιστικούς οργανισμούς όπως μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα, αίθουσες συναυλιών και γκαλερί, όπου συγκεκριμένες δραστηριότητες και λειτουργίες είναι εύκολα αναγνωρίσιμες - περιλαμβάνουν ένα ευρύ και ποικίλο φάσμα δραστηριοτήτων, γεγονός που τα καθιστά ως δυναμικούς πολιτιστικούς οργανισμούς (Schulte-Basta, 2025). Σύμφωνα με τον ορισμό του Stenlund (2010, όπως αναφ. στον Schulte-Basta, 2025), «το πολιτιστικό κέντρο είναι ένα δημόσιο κτίριο που φιλοξενεί μια ποικιλία πολιτιστικών δραστηριοτήτων ή περιλαμβάνει διάφορες πολιτιστικές εγκαταστάσεις όπως αίθουσα συναυλιών, βιβλιοθήκη, θέατρο, πινακοθήκη, καθώς και εστιατόρια και καφετέριες που παρέχουν χώρο συνάντησης για τους ανθρώπους, τους ωθεί να συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες και τους προσφέρει μια πολιτιστική εμπειρία».

Ο ρόλος των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει έρευνες κυρίως στις ΗΠΑ (Grodach & Loukaitou-Sideris, 2007) και στην Ευρώπη (Pfeifere, 2022), αλλά δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Σε ότι αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, οι αναφορές στη βιβλιογραφία είναι περιορισμένες και αφορούν ενδεικτικά στην περίπτωση του Ιδρύματος Κάρολος Καμπελόπουλος στα Χανιά της Κρήτης (Τσαγκαράκη, 2020), στο Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος στην Καλλιθέα Αττικής (Makowska, 2021, Πολιτάκη, 2018) και στις περιπτώσεις των Δήμων Ελληνικού-Αργυρούπολης και Τρικκαίων (Τσαντήλας, 2021). Το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ανατολικής Μάνης, που αποτελεί τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας

εργασίας, δεν έχει διερευνηθεί στη βιβλιογραφία, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία μελέτης και την πρωτοτυπία του παρόντος θέματος.

Η Μάνη είναι γνωστή για τη βαθιά της ιστορία, τον πλούσιο πολιτισμό της και την αυθεντική ομορφιά. Σύμφωνα με αρχαιολογικές έρευνες, η Μάνη κατοικούνταν από την παλαιολιθική εποχή. Για πρώτη φορά συναντάμε αναφορές σε πόλεις της περιοχής (Οίτυλου, Γύθειο, κ.ά.) στον Όμηρο. Οι πρώτοι κάτοικοι, κατά τον Πausanias, ήταν οι Λέλεγες, ενώ ακολούθησαν οι Αχαιοί και οι Δωριείς. Για τους επόμενους αιώνες η ιστορία της Μάνης ταυτίστηκε με τη Σπάρτη. Στους ρωμαϊκούς χρόνους, δημιουργήθηκε η ομοσπονδία «Κοινό των Λακεδαιμόνιων». Στο Βυζάντιο, κατά τον 8ο μ. αιώνα εγκαταστάθηκαν Σλάβοι στη Μάνη και κυρίως στις πλαγιές του Ταυγέτου. Οι Μανιάτες έγιναν χριστιανοί στα μέσα του 9ου αιώνα και με την πάροδο του χρόνου, έγινε και ο εξελληνισμός τους. Στους αιώνες που ακολούθησαν, οι κάτοικοι της περιοχής κατευθύνθηκαν στα ορεινά του Ταυγέτου, υπό την απειλή των Αράβων. Οι Μανιάτες είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην έναρξη της Επανάστασης του 1821 και σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα. Τον Μάιο του 1923, η Μάνη δέχτηκε καράβι από τον Πειραιά, με 500 ανθρώπους που κατάγονταν από τη Μικρασία και τον Πόντο που ερχόταν να εγκατασταθούν στο Γύθειο, στη μητέρα πατρίδα, διωγμένοι λόγω της Μικρασιατικής Καταστροφής. Το σύγχρονο Γύθειο αναδεικνύει την πλούσια ιστορία του τόπου, με μεγάλα μνημειακά σύνολα όπως η μη ανασκαμμένη τοιχισμένη Ακρόπολις, το ύψωμα που βρίσκεται πάνω από το αρχαίο θέατρο, το ιερό της Αθηνάς, το Μιγώνιον (ιερό Αφροδίτης), το ιερό του Διόνυσου, καθώς και πλήθος από ψηφιδωτά, δημόσια κτίρια, κεραμικά, γλυπτά, νομίσματα, επιγραφές και πολλαπλά βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία όπως εκκλησίες, μοναστήρια, πύργοι - κάστρα, μεσαιωνικοί οικισμοί (Δήμος Ανατολικής Μάνης, 2026).

Χαρακτηριστικό είναι ότι από τους 118 παραδοσιακούς οικισμούς της Πελοποννήσου, οι 98 βρίσκονται στη Μάνη, που φιλοξενεί 7 κάστρα, εκατοντάδες βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες και 800 πύργους. Οι πύργοι σήμα κατατεθέν της περιοχής αντανakλούν το ιστορικό παρελθόν της, καθώς δημιουργήθηκαν από την ανάγκη αντιμετώπισης των απειλών των πειρατών και λοιπών εισβολέων, καθώς και από τη λειτουργία του ίδιου του κοινωνικού συστήματος που για αιώνες χαρακτήριζε την περιοχή. Κάθε πύργος προστάτευε είτε μια οικογένεια, είτε ένα ολόκληρο σόι, που συνήθως έμενε στα γύρω σπίτια. Το ύψος των πύργων μπορούσε να φτάσει ακόμα και τα

20 μέτρα, αντικατοπτρίζοντας ταυτόχρονα το ειδικό βάρος της οικογένειας στην τοπική κοινωνία. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί πως τα πέτρινα κτίσματα της περιοχής διαμορφώνουν ενδιαφέροντα οικιστικά σύνολα με το ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό τους ύφος. Μόνο στην Ανατολική Μάνη υπάρχουν πάνω από δέκα παραδοσιακά χωριά με εγκαταλειμμένους πύργους και ερειπωμένα πυργόσπιτα. Όλοι σχεδόν οι οικισμοί διαθέτουν μία ή και δύο εκκλησίες που χρονολογούνται από τον 14^ο ή και από το 12^ο αιώνα. Οι βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες της περιοχής χαρακτηρίζονται από την πέτρινη κατασκευή τους, τις εξαιρετικές τοιχογραφίες τους και την ενσωμάτωσή τους στο άγριο τοπίο. Όλα αυτά συνθέτουν μια ξεχωριστή, ανεκτίμητη πολιτιστική φυσιογνωμία, που οι κάτοικοι της περιοχής έχουν βαθύτατα ενσωματώσει (Δήμος Ανατολικής Μάνης, 2026).

Πρόσθετα με τα πλούσια ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής, η ακτογραμμή του Γυθείου και οι επιλογές εναλλακτικού τουρισμού, όπως η πεζοπορία, αναδεικνύουν την ελκυστικότητα της περιοχής (Δήμος Ανατολικής Μάνης, 2026). Η περιοχή είναι επίσης γνωστή για τη γαστρονομία της και τα μοναδικά προϊόντα που παράγει: το μέλι και το λάδι, το καπνιστό χοιρινό - γνωστό ως σύγκλινο - τα λούπινα και τα παξιμάδια, οι λαλαγγίδες και τα πιτάρια με τα χορταρικά και τα μυρωδικά της μανιάτικης γης, το παστέλι, αλλά και το θαλασσίνο αλάτι, εξαιρετικά ωφέλιμο και γευστικό προερχόμενο από τα κοιλάματα των βράχων (ΚΠΑΜ, 2023). Η ελκυστικότητα του τόπου αναδεικνύεται και από την ξεχωριστή γεωμορφία της περιοχής. Η Μάνη αποτελεί το μεσαίο «πόδι» της Πελοποννήσου που καταλήγει στο ακρωτήριο Ταίναρο. Έχει έκταση 1.800 τ.χλμ. και είναι ένα επιβλητικό άγριο βραχώδες τοπίο, με λίγες ελιές και αρκετές φραγκοσυκιές, με μικρούς ορμίσκους και παραλίες, 250 χωριά και μικρούς οικισμούς (Δήμος Ανατολικής Μάνης, 2026). Συνολικά, η μοναδική ταυτότητα της περιοχής και ο ξεχωριστός χαρακτήρας της διαφαίνεται μέσα από την πλούσια ιστορία και τον πολιτισμό της, τα τοπικά προϊόντα της, τα αξιοθέατά της, τη γαστρονομία της και τον τουρισμό της.

Το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ανατολικής Μάνης προβάλλει δυναμικά τη μοναδική ταυτότητα της περιοχής, με την πολιτιστική του αναφορά σε διαφορετικές χρονικές και ιστορικές περιόδους, με τις μοναδικές συλλογές αντικειμένων, με τον ισχυρό εκπαιδευτικό του ρόλο και συνδέοντας το παρελθόν και το παρόν (visitpeloponnese.com, 2025). Από τη μελέτη του παρόντος θέματος αναμένεται να ενισχυθεί η υπάρχουσα γνώση σχετικά με τον ρόλο των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα θα τονισθεί η

αξία και ο πολυδιάστατος ρόλος του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης στην ανάπτυξη του ιδιαίτερου αυτού τόπου. Τέλος, αναμένεται να δοθούν σημαντικές κατευθύνσεις στους αρμόδιους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης για την αξιοποίηση των πολιτιστικών κέντρων στο πλαίσιο της τοπικής ανάπτυξης.

1.2 Σκοπός έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι να αποτυπώσει τον ρόλο των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη, εξετάζοντας εμπειρικά το παράδειγμα του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ) στο Γύθειο. Το ΚΠΑΜ αποτελεί ένα αστικό πολιτιστικό κέντρο, δηλαδή βρίσκεται μέσα στον αστικό ιστό και λειτουργεί ως σημείο συνάντησης, οργάνωσης και διάχυσης διαφόρων πολιτιστικών δράσεων στην τοπική κοινότητα. Μέσω της εμπειρικής έρευνας, θα διερευνηθούν οι αντιλήψεις και εμπειρίες των κατοίκων, των επισκεπτών και των αρμόδιων του ΚΠΑΜ σχετικά με τον ρόλο του στην τοπική ανάπτυξη.

Για τον σκοπό της έρευνας τέθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Ποια είναι η αξιολόγηση των επισκεπτών για την ποιότητα των υποδομών του ΚΠΑΜ, τον βαθμό ικανοποίησής τους και τη συμβολή του κέντρου στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της αυθεντικότητας της περιοχής;
- 2) Σε ποιο βαθμό οι κάτοικοι του Δήμου Ανατολικής Μάνης αντιλαμβάνονται το ΚΠΑΜ ως παράγοντα ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής ευημερίας του τόπου τους;
- 3) Ποιο είναι το όραμα της διοίκησης για το ΚΠΑΜ, ποια είναι τα λειτουργικά εμπόδια που αντιμετωπίζει και ποιες στρατηγικές (ψηφιακή αναβάθμιση, βιωσιμότητα) κρίνονται απαραίτητες για τη μελλοντική του εξέλιξη;

1.3 Δομή εργασίας

Η παρούσα εργασία δομείται σε έξι κεφάλαια. Το Κεφάλαιο 2 αποτελεί το Θεωρητικό Πλαίσιο - Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας, όπου γίνεται αναφορά στην έννοια του πολιτισμού και των πολιτιστικών οργανισμών, στα πολιτιστικά κέντρα ως φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, ενώ στη συνέχεια, εισάγεται η έννοια της τοπικής ανάπτυξης, όπου επισημαίνεται ο στόχος, τα στάδια και οι πολιτικές της. Τέλος,

αναλύεται η συνεισφορά των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη, μέσα από την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Το Κεφάλαιο 3 είναι η Μελέτη περίπτωσης: Το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ανατολικής Μάνης (Γύθειο), όπου παρέχονται αρχικά πληροφορίες για τη Μάνη και το Γύθειο, εστιάζοντας στη συνέχεια στο ΚΠΑΜ, αναφορικά με την ιστορία και το όραμα του, τις συλλογές και εκθέσεις του, την οργανωτική του δομή, τη στελέχωση του, την οικονομική του διαχείριση, καθώς και τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες. Στη συνέχεια, το Κεφάλαιο 4 είναι η Μεθοδολογία Έρευνας, όπου γίνεται λόγος για την επιλογή της μεθόδου έρευνας (μικτή, δηλαδή συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής), τον πληθυσμό της έρευνας, το δείγμα και την τεχνική δειγματοληψίας, ενώ στη συνέχεια, αναφέρονται τα ερευνητικά εργαλεία, περιγράφεται η διαδικασία συλλογής των δεδομένων και ο τρόπος ανάλυσης τους. Στο Κεφάλαιο 5, που είναι τα Αποτελέσματα της Έρευνας, δίνεται η ανάλυση του προφίλ των συμμετεχόντων και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων και της συνέντευξης, με σκοπό την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Η εργασία ολοκληρώνεται με το Κεφάλαιο 6: Συζήτηση, Συμπεράσματα, Περιορισμοί και Προτάσεις.

Κεφάλαιο 2. Θεωρητικό Πλαίσιο - Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

2.1 Πολιτισμός και πολιτιστικοί οργανισμοί

Ο πολιτισμός είναι μια ευρεία έννοια στην ανθρώπινη ιστορία, που έχει λάβει ποικίλες οριοθετήσεις. Ενδεικτικά, το 1952, οι ανθρωπολόγοι Kroeber και Kluckhohn εντόπισαν 164 ορισμούς της έννοιας «πολιτισμός». Υπό την απλή οριοθέτηση ότι ο πολιτισμός είναι η γνώση και η συμπεριφορά που χαρακτηρίζουν μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων, ο πολιτισμός ήταν για πολλές δεκαετίες αποκλειστική αρμοδιότητα των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, όπου ανθρωπολόγοι, ιστορικοί, γλωσσολόγοι, κοινωνιολόγοι και άλλοι μελετητές μελέτησαν και συνέκριναν τη γλώσσα, τις τέχνες, τις κοινωνικές συνήθειες συγκεκριμένων ανθρώπινων ομάδων. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1980 ο πολιτισμός αποτελεί επίσης ένα σημαντικό επίκεντρο έρευνας και σε άλλους κλάδους, όπως στη βιολογία (Heyes, 2020).

Η έννοια του πολιτισμού έχει οριοθετηθεί ως ο κοινωνικά αποκτημένος, τρόπος ζωής μιας ομάδας ανθρώπων, που αποτελείται από τους τυποποιημένους, επαναλαμβανόμενους τρόπους σκέψης, συναισθημάτων και δράσης που χαρακτηρίζουν τα μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνίας ή τμήματος μιας κοινωνίας (Harris, 1975). Ο πολιτισμός περιγράφεται από τον Hofstede (1984) ως ο «συλλογικός προγραμματισμός του νου». Κατά τον Keesing (1981), ο πολιτισμός αναφέρεται στην μαθημένη, συσσωρευμένη εμπειρία και στα κοινωνικά μεταδιδόμενα πρότυπα συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Οι Bailey και Peoples (1998) ορίζουν τον πολιτισμό ως την κοινωνικά μεταδιδόμενη γνώση και συμπεριφορά που μοιράζεται κάποια ομάδα ανθρώπων. Κατά τον Brumann (1999), ο όρος πολιτισμός χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό ομάδων κοινών εννοιών, συναισθημάτων και πρακτικών που προκύπτουν από την τακτική κοινωνική αλληλεπίδραση και συνιστά μια χρήσιμη έννοια για την ανθρωπολογία και τη δημόσια επικοινωνία. Σύμφωνα με τον Thomas (2003), ο πολιτισμός περιγράφεται ως μια καθολική οργάνωση και ένα τυπικό σύστημα προσανατολισμού για μια δεδομένη κοινωνία. Αν και οι ορισμοί ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό, φαίνεται να συγκλίνουν στην ιδέα ότι ο πολιτισμός «μαθαίνεται» (Axelrod, 1997), συνδέεται με ομάδες ανθρώπων και το περιεχόμενό του περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα φαινομένων, συμπεριλαμβανομένων κανόνων, αξιών, κοινών νοημάτων και τυποποιημένων τρόπων συμπεριφοράς (Boyd & Richerson, 1988, McFate, 2005, O'Reilly, 1989). Η πιο κοινή

κατανόηση του πολιτισμού αφορά στο υψηλό επίπεδο εσωτερικής ομοιομορφίας μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα. Η έννοια του πολιτισμού έχει χρησιμοποιηθεί και στη βιβλιογραφία της διοίκησης και των επιχειρήσεων, όπως με την αναφορά της «εταιρικής κουλτούρας» ή της «οργανωσιακής κουλτούρας» (Harrison & Carroll, 2006), καθώς και με την αναφορά στο ζήτημα της αλληλεπίδρασης των πολιτισμών στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης (Hong & Cheon, 2017).

Ο όρος «πολιτιστικός οργανισμός» αναφέρεται σε επίσημους οργανισμούς (με νομική οντότητα) που διατηρούν ή/και παρέχουν αγαθά που χρησιμοποιούν, αναπτύσσουν ή/και προωθούν τον πολιτισμό και την αίσθηση ταυτότητας μιας κοινότητας, καθώς και αγαθά που φέρουν συναισθηματικό περιεχόμενο ή/και επιχειρούν να δημιουργήσουν συναισθήματα σε όσους εκτίθενται σε αυτά. Αυτό περιλαμβάνει την παραδοσιακή, λαϊκή κουλτούρα, τις παραστατικές τέχνες (θέατρο, όπερα, χορό και μουσική), χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς (μουσεία, αρχαία και ιστορικοί χώροι) και τις πολιτιστικές βιομηχανίες (οπτικοακουστικά μέσα, εκδόσεις) στο βαθμό που οι δραστηριότητες αυτών των βιομηχανιών διεξάγονται από επίσημους οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων επιχειρήσεων, δημόσιων φορέων, ενώσεων, συνεταιρισμών ή ιδρυμάτων (Castañer, 2014). Οι πολιτιστικοί οργανισμοί αποτελούν σημαντικό αντικείμενο μελέτης λόγω των οικονομικών μεγεθών που παρουσιάζουν, του αριθμού των εργαζομένων που απασχολούν, των ιδιαιτεροτήτων της οικονομικής λειτουργίας τους, αλλά και της ευρύτερης συμβολής τους στην ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών (Μπαντιμαρούδης, 2011).

Ως άμεσοι πάροχοι πολιτιστικών υπηρεσιών, οι πολιτιστικοί οργανισμοί είναι ορατοί παράγοντες πολιτιστικής πολιτικής, διαδραματίζουν κρίσιμο διαμεσολαβητικό ρόλο στην προσέγγιση μιας ποικιλομορφίας κοινού, περιεχομένου και δημιουργών, λειτουργούν ως χώροι κοινωνικοποίησης και ανταλλαγής, ενισχύουν τις πολιτιστικές εκφράσεις των υπο εκπροσωπούμενων ομάδων στις κοινωνίες και συμβάλλουν στην κοινωνική τους ένταξη, δημιουργούν θετικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές εξωτερικότητες και αποτελούν κινητήρια δύναμη στις διαδικασίες που υποστηρίζουν την καλλιτεχνική δημιουργία, την πολιτιστική έκφραση και την ανάδυση δημιουργικών φωνών. Ο αντίκτυπος και οι επιπτώσεις τους σε διάφορους οικονομικούς τομείς, όπως οι μεταφορές, η εστίαση, η διαμονή και ο τουρισμός, είναι επίσης σημαντικές. Είναι λοιπόν εμφανές πως η δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος, μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής

αποτελεσματικών πολιτικών και μέτρων από τις δημόσιες αρχές, αποτελεί βασικό παράγοντα για την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων των πολιτιστικών οργανισμών, ώστε να επιφέρουν ισχυρό εθνικό, περιφερειακό ή διεθνές αντίκτυπο (UNESCO, 2023).

2.2 Τα πολιτιστικά κέντρα ως φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας

Ο όρος «πολιτιστικά κέντρα» αφορά πολιτιστικούς οργανισμούς που στόχο έχουν την εκπαίδευση και μάθηση, την πνευματική ανάπτυξη και την πολιτιστική σύνδεση (Vallance, 2007). Αποτελούν πολυλειτουργικά, διεπιστημονικά πολιτιστικά ιδρύματα που παρέχουν πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών υπηρεσιών, προωθούν τη συμμετοχή των πολιτών στον πολιτισμό, προσφέρουν ευκαιρίες δια βίου μάθησης και εκτελούν διάφορες άλλες λειτουργίες που δεν εμπίπτουν στον κλασικό πολιτιστικό τομέα, όπως η φροντίδα παιδιών και νέων, η εκπαίδευση, οι κοινωνικές υπηρεσίες, η αστική ανάπτυξη και το περιβάλλον. Τα πολιτιστικά κέντρα εξυπηρετούν την τοπική κοινότητα, προσφέρουν ανοιχτό χώρο για συζήτηση και κοινωνικοποίηση (Inkei, 2016).

Σύμφωνα με την Stenlund (2010), ο όρος «πολιτιστικό κέντρο» μπορεί να χρησιμοποιηθεί με διάφορες ερμηνείες, μία από τις οποίες αναφέρεται στο πολιτιστικό κέντρο ως ένα δημόσιο κτίριο που φιλοξενεί μια ποικιλία πολιτιστικών δραστηριοτήτων ή περιλαμβάνει διάφορες πολιτιστικές εγκαταστάσεις: αίθουσα συναυλιών, βιβλιοθήκη, θέατρο, γκαλερί τέχνης, καθώς και εστιατόρια και καφετέριες που παρέχουν χώρο συνάντησης για τους ανθρώπους. Ο Järvinen (2021) ορίζει τα πολιτιστικά κέντρα ως χώρους ευέλικτης χρήσης για πολιτιστικές δραστηριότητες: η ευέλικτη εφαρμογή τους είναι αυτό που τα διακρίνει από τους πολιτιστικούς χώρους που χρησιμοποιούνται για έναν μόνο σκοπό. Ένα πολιτιστικό κέντρο, γενικά, είναι ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό ίδρυμα που συχνά συνδυάζει την τέχνη και τις δημιουργικές δραστηριότητες (με χώρους και τεχνικές εγκαταστάσεις για εκθέσεις, πρόβες, παραστάσεις, εργαστήρια) με έμφαση στην ποικιλομορφία (ποικιλία δραστηριοτήτων, χρηστών και ομάδων χρηστών), την κοινωνική συμμετοχή, τη συμμετοχή εθελοντών και το άνοιγμα σε πρωτοβουλίες. Τα πολιτιστικά κέντρα είναι συνήθως στενά συνδεδεμένα με την τοπική κοινότητα και συχνά λειτουργούν με χαμηλό προϋπολογισμό (με ένα μείγμα δημόσιας και μερικές φορές ιδιωτικής χρηματοδότησης και εισιτηρίων/τελών), ενώ ταυτόχρονα προσφέρουν ανοιχτούς και

ευέλικτους χώρους και συνδυάζουν επαγγελματικές και ερασιτεχνικές, καθώς και πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες» (Erikssonetal, 2017: 3). Ο Bogen (2018) ορίζει τα πολιτιστικά κέντρα ως λειτουργικά, πολυεπιστημονικά κέντρα με κάποια μορφή φυσικού χώρου και τοποθεσίας. Η πολυεπιστημονικότητα σε αυτόν τον ορισμό σημαίνει ότι περισσότερες από μία μορφές/κλάδοι τέχνης αποτελούν μέρος των δραστηριοτήτων του οργανισμού.

Σύμφωνα με τον Järvinen (2021), υπάρχουν πολλές πτυχές που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την τοπολογία των πολιτιστικών κέντρων και μία από αυτές τις πτυχές είναι η ταξινόμησή τους ανά οργανωτικό τύπο. Ο Järvinen επισημαίνει ότι οι οργανισμοί μπορούν να χωριστούν σε δύο κύριες ομάδες: ιδιωτικούς και δημόσιους. Όσον αφορά τα πολιτιστικά κέντρα, παρατηρεί ότι μερικά είναι, για παράδειγμα, ανώνυμες εταιρείες, ορισμένα είναι ΜΚΟ, άλλα συντηρούνται από δήμους ή από το κράτος. Ορισμένα μπορεί ακόμη και να είναι κοινοπραξίες μεταξύ ιδιωτών και δημόσιων ιδιοκτητών. Οι δύο θεμελιώδεις κατηγορίες φαίνεται, ωστόσο, να είναι ιδιωτικά και δημόσια πολιτιστικά κέντρα, με ορισμένους εναλλακτικούς συνδυασμούς. Ο Bogen (2018) επισημαίνει επίσης ότι υπάρχουν συγκεκριμένες διαφορές στην απόδοση μεταξύ των κρατικών και δημοτικών πολιτιστικών κέντρων που χρηματοδοτούνται από δημόσια χρηματοδότηση (η οποία με τη σειρά της συνεπάγεται ένα βαθμό πολιτικής και καλλιτεχνικής εποπτείας επί αυτών των ιδρυμάτων) και των λεγόμενων «ανεξάρτητων» πολιτιστικών κέντρων (ιδιωτική νομική μορφή όπως σωματείο, εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, ίδρυμα, συνεταιρισμός, ΜΚΟ κ.λπ.). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ο οργανωτικός τύπος του πολιτιστικού κέντρου επηρεάζει την αποστολή, τους στόχους και τις λειτουργίες του: τα δημόσια πολιτιστικά κέντρα σχετίζονται κυρίως με την υλοποίηση εθνικών, περιφερειακών ή δημοτικών στόχων πολιτιστικής πολιτικής, ενώ τα ιδιωτικά πολιτιστικά κέντρα αποφασίζουν ποιο είδος πολιτιστικών υπηρεσιών θα παρέχουν (Bogen,2018;Järvinen, 2021;Jurėnienė&Skaistė, 2018).

Οι δραστηριότητες και οι λειτουργίες των πολιτιστικών κέντρων επισημαίνονται στη βιβλιογραφία ως προς τις ακόλουθες βασικές πτυχές (Pfeifere, 2022): συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή (συμπεριλαμβανομένων παραδοσιακών και ερασιτεχνικών καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων), πρόσβαση στις τέχνες και τις πολιτιστικές υπηρεσίες (με έμφαση στις τοπικές κοινότητες ως κύριο κοινό-στόχο), το δικαίωμα ισότιμης πρόσβασης σε πολιτιστικές δραστηριότητες (με ιδιαίτερη έμφαση στα τμήματα του πληθυσμού που είναι

κοινωνικά αποκλεισμένα), καλλιτεχνική/πολιτιστική εκπαίδευση και δια βίου μάθηση, καλλιτεχνική εκπαίδευση παιδιών και νέων, διαπολιτισμικός διάλογος και κοινωνική ένταξη, διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αναψυχή και ψυχαγωγία (συμπεριλαμβανομένων αθλητικών δραστηριοτήτων και δραστηριοτήτων για διαφορετικές ομάδες συμφερόντων), πολιτικό έργο και περιφερειακό/κοινοτικό έργο.

2.3 Τοπική ανάπτυξη: στόχος, στάδια και πολιτικές

Ο όρος της τοπικής ανάπτυξης έκανε την εμφάνιση του στα τέλη της δεκαετίας του 1970, αναφερόμενος στην ανάπτυξη όχι απλά μιας συγκεκριμένης χωρικής μονάδας, αλλά και στην ανάπτυξη η οποία βασίζεται σε τοπικούς παράγοντες και στα τοπικά μέσα. Σύμφωνα με τον Χριστοφάκη (2001), η τοπική ανάπτυξη είναι μια μορφή περιφερειακής ανάπτυξης και ένα νέο μέσο της περιφερειακής πολιτικής, όπου τοπικοί παράγοντες (τοπικοί οργανισμοί και φορείς, τοπικές επιχειρήσεις, τοπική πρωτοβουλία και επιχειρηματικότητα) συνιστούν τους βασικούς μοχλούς της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η τοπική ανάπτυξη δύναται να νοηθεί ως μια διαδικασία βελτίωσης της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης μιας δεδομένης περιοχής, η οποία βασίζεται στη χρήση ενδογενών πόρων με σκοπό τη βελτίωση της ευημερίας και της ποιότητας ζωής του πληθυσμού της (Dawkins, 2003).

Στόχος της τοπικής ανάπτυξης είναι ένα ανταγωνιστικό χωρικό επίπεδο μέσα στο πλήρως ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον, με τρόπο που να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο ευημερίας στους κατοίκους του μέσω της υψηλής απασχόλησης και των υψηλών αμοιβών (Φουτάκης, 2002). Σύμφωνα με τον Stohr (1981), η τοπική ανάπτυξη πρέπει να έχει ως στόχους:

- την ικανοποίηση των βασικών αναγκών της τοπικής κοινωνίας
- την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και γενικότερα της υπαίθρου
- την στήριξη οικονομικών δραστηριοτήτων
- την προώθηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων και έργων μεσαίας κλίμακας
- την ανάπτυξη της τεχνολογίας, που θα διευκολύνει την πλήρη απασχόληση στην τοπική περιοχή

Όπως αναφέρει ο Χριστοφάκης (2001), η τοπική ανάπτυξη επηρεάζεται από ενδογενείς αλλά και από εξωγενείς μεταβλητές. Κατά τους Coffey and Polese (1984) η έννοια της τοπικής ανάπτυξης ορίζεται ως μια ιδιαίτερη μορφή περιφερειακής ανάπτυξης, στην οποία οι ενδογενείς παράγοντες κατέχουν κεντρική θέση. Σύμφωνα με τους ανωτέρω συγγραφείς, τα στάδια της τοπικής ανάπτυξης είναι τα εξής:

- Η ανάδειξη της τοπικής επιχειρηματικότητας.
- Η «απογείωση» των τοπικών επιχειρήσεων.
- Η επέκταση των επιχειρήσεων πέρα από την τοπική περιφέρεια.
- Η επίτευξη μιας περιφερειακής οικονομικής δομής που βασίζεται σε τοπικές πρωτοβουλίες και συγκριτικά πλεονεκτήματα που δημιουργούνται τοπικά.

Επιπλέον, οι Coffey and Polese (1984) τονίζουν τη συμβολή της τοπικής επιχειρηματικότητας και του κράτους στην τόνωση των τοπικών πρωτοβουλιών, επισημαίνοντας πως οι πολιτικές τοπικής ανάπτυξης (βιομηχανική πολιτική, τεχνολογική πολιτική, εμπορική πολιτική, μικροοικονομική πολιτική, εκπαιδευτική πολιτική κτλ) μπορεί να υλοποιηθούν βάσει τριών επιλογών: χρηματοδοτική βοήθεια, πρόσβαση στην πληροφόρηση και κοινωνική ενίσχυση. Για την επίτευξη των πολιτικών της τοπικής ανάπτυξης, είναι απαραίτητος ο συντονισμός όλων των ενεργειών και προγραμμάτων που έχουν επίδραση σε τοπικό επίπεδο.

2.4 Η συνεισφορά των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη

Ο πολιτισμός επιδρά στην τοπική ανάπτυξη ποικιλοτρόπως, προσφέροντας πολλαπλά κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη, όπως ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή, ενδυναμώνοντας την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την απασχόληση, συμβάλλοντας στη δημιουργία και ανάπτυξη του τοπικού κοινωνικού ιστού και γενικότερα προωθώντας τη βιωσιμότητα (Sacco, 2009, Tjarve & Zemīte, 2016). Στο πλαίσιο αυτής της συμβολής στην τοπική ανάπτυξη, οι πολιτιστικές δραστηριότητες συμβάλλουν στη διατήρηση της κληρονομιάς, διευρύνουν την προσβασιμότητα σε πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες και διασφαλίζουν ότι ο πολιτισμός ενισχύει την εικόνα του τόπου (OECD, 2018). Τα πολιτιστικά κέντρα έχουν καίριο ρόλο στην προσπάθεια αυτή, αποτελώντας σημαντικούς φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στις σύγχρονες κοινωνίες (Jurėnienė, 2012, Urbonienė & Jureniene, 2015, Vallance, 2007).

Ο ρόλος των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει έρευνες κυρίως στις ΗΠΑ (Grodach & Loukaitou-Sideris, 2007) και στην Ευρώπη (Pfeifere, 2022). Όπως αναλυτικότερα αναφέρουν οι Grodach και Loukaitou-Sideris (2007), στις περισσότερες πόλεις των ΗΠΑ, οι πολιτιστικές δραστηριότητες θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό από τους φορείς ως ένας σημαντικός τρόπος για να τονιστεί η μοναδικότητα μιας πόλης, τόσο ως συνολική στρατηγική «branding» όσο και για να προσελκύσουν επισκέπτες στο κέντρο της πόλης. Οι πολιτιστικές δραστηριότητες υλοποιούνται ιδίως σε μεγάλες εγκαταστάσεις, τονώνουν την οικονομική ανάπτυξη, βελτιώνοντας παράλληλα την ποιότητα της ζωής. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πολιτιστικές δραστηριότητες αξιολογούνται κυρίως με βάση την οικονομική τους αξία. Σήμερα, τα πολιτιστικά κέντρα στις ΗΠΑ καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα, από μεγάλα μουσεία και θέατρα και ζωντανές σκηνές, μέχρι τοπικά κοινοτικά κέντρα και εμπορικά κέντρα, ιδίως σε Νέα Υόρκη, Λος Άντζελες και Ουάσιγκτον.

Αναφορικά με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα, η ανασκόπηση της Pfeifere (2022) υποστηρίζει ότι τα περισσότερα ευρωπαϊκά πολιτιστικά κέντρα (ανεξάρτητα από τη νομική τους μορφή), διέπονται από πολυλειτουργικότητα (προσφορά και λειτουργίες), κοινωνικοπολιτιστική πτυχή και προσανατολισμός προς την τοπική κοινότητα. Οι κύριες διαστάσεις που χαρακτηρίζουν τα πολιτιστικά κέντρα στην Ευρώπη είναι η τέχνη, η εκπαίδευση, η αναψυχή/ψυχαγωγία και η κοινωνικότητα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον ρόλο που έχουν τα πολιτιστικά κέντρα στην οικοδόμηση της κοινωνίας των πολιτών και στις διαφορετικές μορφές δημόσιας συμμετοχής. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πολιτιστικών Κέντρων υπογραμμίζει τη σημασία των δραστηριοτήτων των πολιτιστικών κέντρων για την πολιτιστική ισότητα, τη διαπολιτισμική επικοινωνία, τον εκδημοκρατισμό και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών.

Σε ότι αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, οι αναφορές στη βιβλιογραφία είναι περιορισμένες και αφορούν ενδεικτικά στην περίπτωση του Ιδρύματος Κάρολος Καμπελόπουλος στα Χανιά της Κρήτης (Τσαγκαράκη, 2020), στο Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος στην Καλλιθέα Αττικής (Makowska, 2021, Πολιτάκη, 2018) και στις περιπτώσεις των Δήμων Ελληνικού-Αργυρούπολης και Τρικκαίων (Τσαντήλας, 2021). Το Ίδρυμα Κάρολος Καμπελόπουλος αποτελεί ένα άριστο παράδειγμα και μια μοναδική περίπτωση δημιουργικής επανάληψης για πολιτιστικούς σκοπούς, ερχόμενο σε διάλογο με την κοινωνία με στόχο τη δημιουργία ενός ευρύτερου πολιτιστικού αγαθού, όπως το

Μοναστήρι. Τα κτίρια σε επανάχρηση για πολιτιστικούς σκοπούς, δεν εμπεριέχουν μόνο πολιτιστικά αγαθά, αλλά και τα ίδια τα κτίρια μεταμορφώνονται σε φορείς πολιτισμού μεγάλης κλίμακας, λόγω του φορτίου μνήμης και πολιτιστικού κεφαλαίου που αναδύουν και της προοδευτικής επίδρασής τους στον κοινωνικό περίγυρο. Το κτίριο, με τον τρόπο αυτόν, μεταβάλλεται σε ένα δημόσιο αγαθό, προσβάσιμο σε όλους, επιτρέποντας στον πολιτισμό να εισχωρήσει μέσα στην πόλη, να την καθορίσει, να γίνει κοινό και ελεύθερο αγαθό και να αποτελέσει παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές (Τσαγκαράκη, 2020).

Η περίπτωση του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) στην περιοχή της Καλλιθέας στα περίχωρα της Αθήνας, αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα προώθησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Μέσα από την ανάλυση των εκδηλώσεων που διοργάνωσε το ΚΠΙΣΝ την περίοδο 2017–2020 και τον τεράστιο αντίκτυπό τους στους κατοίκους, η μελέτης της Makowska (2021) ανέδειξε πως το ΚΠΙΣΝ συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας του αστικού χώρου και της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης, ως ένα βιώσιμο έργο που πληροί τα κριτήρια αστικής οικολογίας, είναι πολύ καλά αποδεκτό από τους επισκέπτες - πολίτες και τουρίστες, διέπεται από καινοτομία και ενισχύει την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη, καθώς και την προστασία και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τη συνεισφορά του ΚΠΙΣΝ στην τοπική κοινωνία τονίζει και η μελέτη της Πολιτάκη (2018), με σημεία αναφοράς την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής της Καλλιθέας, την κοινωνικοποίηση των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών του, την πρόσβαση σε χώρους ιδιαίτερης πνευματικής αξίας όπως η Εθνική Λυρική Σκηνή και η Εθνική Βιβλιοθήκη, καθώς και την προσφορά του στο περιβάλλον.

Τέλος, αναφορά στην περίπτωση της συμβολής του πολιτισμού στην τοπική ανάπτυξη διενεργεί και η μελέτη του Τσαντήλα (2021), που παρουσιάζει συγκριτικά τις περιπτώσεις των Δήμων Ελληνικού-Αργυρούπολης και Τρικκαίων. Η εν λόγω μελέτη διερεύνει τις απόψεις 120 πολιτών του Ελληνικού-Αργυρούπολης και των Τρικάλων σχετικά με τα οφέλη που έχει ο δήμος τους από τα προγράμματα πολιτιστικής πολιτικής και από τα δημοτικά τέλη, μέσω έρευνας ερωτηματολογίου, με τα αποτελέσματα να αναδεικνύουν πως ο πολιτιστικός τομέας είναι πολύ σημαντικός για την ανάπτυξη κάθε Δήμου, παρέχοντας πολλαπλά οφέλη στον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα.

Συνοψίζοντας, τα πολιτιστικά κέντρα διαφαίνεται πως συνιστούν σημαντικούς φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Αν και ο ρόλος τους

στην τοπική ανάπτυξη έχει απασχολήσει τη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία, κυρίως σε ΗΠΑ και Ευρώπη, οι αναφορές στην ελληνική περίπτωση είναι περιορισμένες και αφορούν ενδεικτικά στην περίπτωση του Ιδρύματος Κάρολος Καμπελόπουλος στα Χανιά της Κρήτης (Τσαγκαράκη, 2020), στο Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος στην Καλλιθέα Αττικής (Makowska, 2021, Πολιτάκη, 2018) και στις περιπτώσεις των Δήμων Ελληνικού-Αργυρούπολης και Τρικκαίων (Τσαντήλας, 2021). Είναι συνεπώς εμφανές πως υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω μελέτη του εν λόγω ζητήματος, η οποία θα ενισχύσει την υπάρχουσα γνώση και θα δώσει σημαντικές κατευθύνσεις σε πρακτικό επίπεδο ως προς την αξιοποίηση της δυναμικής των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική κοινότητα.

Κεφάλαιο 3. Μελέτη περίπτωσης: Το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης - ΚΠΑΜ (Γύθειο)

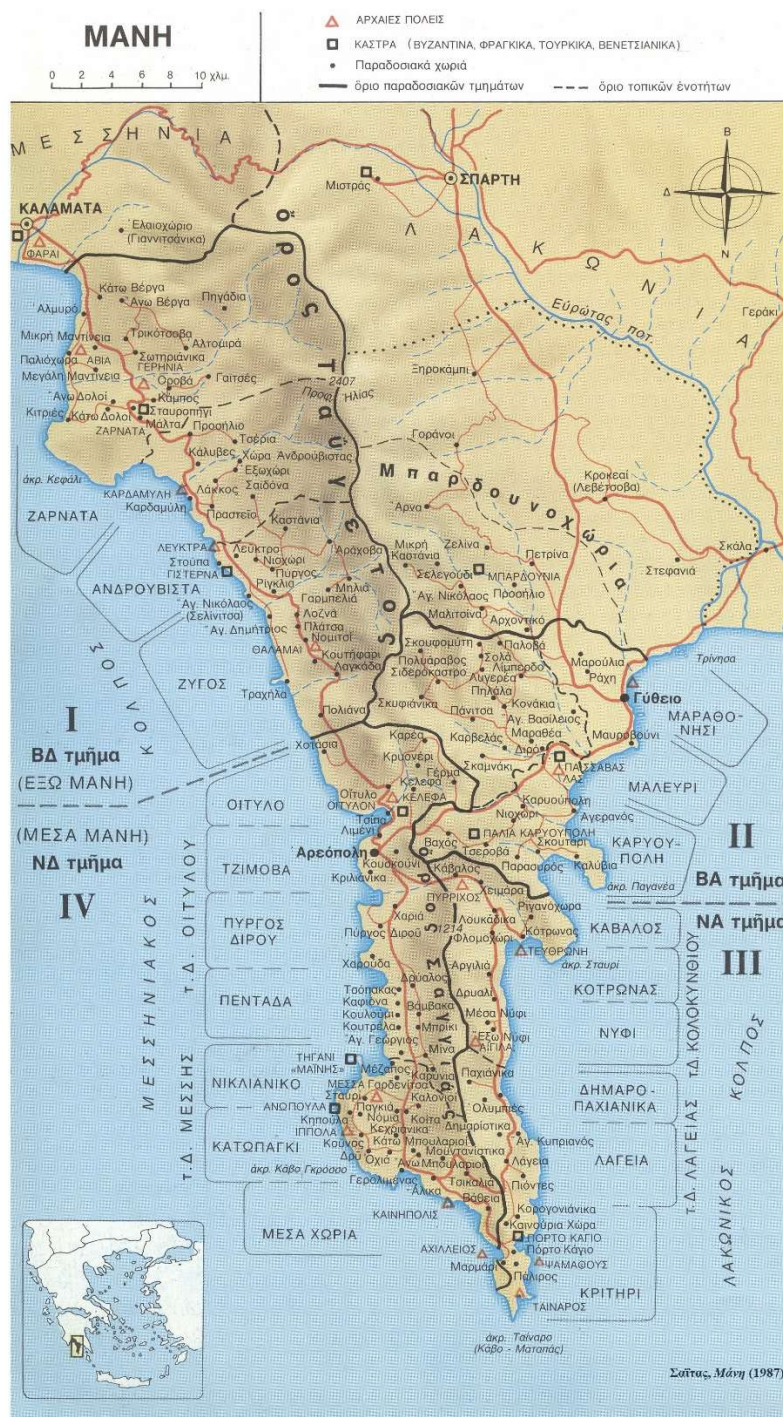
3.1 Γενικά στοιχεία Μάνη – Γύθειο

Σύμφωνα με τον χάρτη που ακολουθεί, η Μάνη, που αποτελεί τη μεσαία από τις τρεις χερσονήσους της νότιας Πελοποννήσου, εκτείνεται ανάμεσα στον Μεσσηνιακό και τον Λακωνικό κόλπο, περιλαμβάνει την περιοχή από την Καλαμάτα, την Σπάρτη και τον ποταμό Ευρώτα μέχρι το ακρωτήριο Ταίναρο, το νοτιότερο σημείο του ελλαδικού κορμού κι ολόκληρης της ΝΑ Ευρώπης. Το ΒΑ και ΝΑ τμήμα (II και III) στον Λακωνικό κόλπο είναι η Προσηλιακή /Ανατολική Μάνη που υπάγεται στον Νομό Λακωνίας. Το ΒΔ και ΝΔ τμήμα (I και IV) στον Μεσσηνιακό κόλπο είναι η Αποσκιερή /Δυτική Μάνη. Η Μέσα Μάνη υπάγεται κι αυτή στον Νομό Λακωνίας, ενώ η Έξω Μάνη υπάγεται στον νομό Μεσσηνίας. Ο κατακόρυφος άξονας που χωρίζει την Ανατολική από την Δυτική Μάνη είναι ο Ταΰγετος.

Το Γύθειο(εικόνα 1) βρίσκεται 42 χλμ. νότια της Σπάρτης, είναι η έδρα του ομώνυμου Δήμου, όπου υπάγονται και οι οικισμοί Άγιος Κωνσταντίνος, Βουτρούβη, Γυριστά, Λίμνη, Μαρούλια, Πασσαβάς, Πριτσιώτικο και Σελινίτσα, και είναι αμφιθεατρικά κτισμένο στους πρόποδες του βουνού Ακούμαρου. Το Γύθειο έχει κατοικηθεί από τα Προϊστορικά χρόνια. Σύμφωνα με τη μυθολογία, πήρε το όνομα ‘Γύη Θεών’ δηλαδή Γύθειο, όταν ο Θεός Απόλλωνας φιλονίκησε με τον Ηρακλή για τον μαγικό τρίποδα του μαντείου των Δελφών και στο τέλος συμφιλιώθηκαν. Το Γύθειο αποτέλεσε ιστορικά το επίνειο και τον ναύσταθμο της αρχαίας Σπάρτης και αργότερα, στη Ρωμαϊκή εποχή και στα χρόνια της Φραγκοκρατίας ήταν ένα από τα κυριότερα εμπορικά λιμάνια της νότιας Πελοποννήσου, στο οποίο γινόταν κατεργασία και εμπόριο πορφύρας, μαρμάρου, κλπ. Στα Ρωμαϊκά χρόνια αποτέλεσε πρωτεύουσα του Κοινού των Ελευθερολακώνων, με πληθυσμό 25.000 κατοίκους. Τότε κατασκευάσθηκαν το θέατρο της πόλης, η ακρόπολή της, τα δημόσια λουτρά, ναοί και αρκετά σπίτια με πλούσιο διάκοσμο και ψηφιδωτά, ενώ η πόλη διακοσμήθηκε με περίτεχνα αγάλματα. Το Γύθειο καταστράφηκε από σεισμό (375 μ.Χ.) και τμήματα από τα ερείπια της αρχαίας πόλης του βρίσκονται στο βόρειο άκρο της σημερινής πόλης. Βρίσκονται βυθισμένα στο βυθό της θάλασσας ανατολικά του σταδίου της. Στο βάθος του κόλπου, βρίσκονται τα Τρίνησα, που στα αρχαία χρόνια ήταν το αγκυροβόλι της Σπαρτιάτικης αρμάδας. Από τις ανασκαφές έχουν έρθει στην επιφάνεια

Ξένια Κουρεντζή, Ο ρόλος των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη. Το παράδειγμα του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης

πολλά μνημεία σημαντικής αξίας: ψηφιδωτά, δημόσια κτίρια, κατοικίες με ωραία διακοσμητικά ψηφιδωτά δάπεδα, νεκροταφεία, κεραμική, γλυπτά, νομίσματα, επιγραφές κλπ. (Δήμος Ανατολικής Μάνης, 2026).

Χάρτης 1. Μάνη

Πηγή: <https://archive.apan.gr/gr/data/Accompanying-Item/26408> (πρόσβαση 15/5/2026)

Εικόνα 1 Το Γύθειο σήμερα

Πηγή: <https://www.travel.gr/experiences/gytheio-empeiries-stin-archontiki-komo/>
(πρόσβαση 15/5/2026)

Εικόνα 2 Αρχαίο Θέατρο Γυθείου

Πηγή: <https://lakonia.mobi/el/article/mnimeia/arxaioi-xronoi/arxaio-theatro-gutheiou/1959>
(πρόσβαση 15/5/2026)

Εικόνα 3 Πύργος Τζαννετάκη-Ιστορικό και Εθνολογικό Μουσείο Γυθείου

Πηγή: <https://lakonia.mobi/el/article/mnimeia/mouseia/purgos-tzannetaki-istoriko-kai-ethnologiko-mouseio-gutheiou/2097> (πρόσβαση 15/5/2026)

3.2 Ιστορικά στοιχεία ΚΠΑΜ

Το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ) είναι ένα σύγχρονο μουσείο πόλης, που μιλά για την Μάνη, την ιστορία και τους ανθρώπους της. Στο κτήριο του στεγάστηκε το Παλιό Παρθεναγωγείο (εικόνα 5), το οποίο ανοικοδομήθηκε το 1891 επί Δημαρχίας του γιατρού Βασιλείου Καλκανδή και φέρεται ως έργο του Βαυαρού, με Ελληνική υπηκοότητα, αρχιτέκτονα και μηχανικού, Ερνστ Τσίλλερ. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως σχολείο θηλέων και στη συνέχεια, στέγασε για αρκετές δεκαετίες το Β' Δημοτικό Σχολείο, το Γυμνάσιο και το Κτηματικό Γραφείο Γυθείου. Σχεδόν ένα αιώνα αργότερα, το Μάιο του 1982, χαρακτηρίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού ως Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο (ΦΕΚ 426/Β/3-7-1992) (ΚΠΑΜ, 2023).

Εικόνα 4. Το Παλαιό Παρθεναγωγείο
(ΚΠΑΜ, 2023)

Το Φεβρουάριο του 1999, το κτήριο παραχωρήθηκε στο Υπουργείο Πολιτισμού με την προοπτική να μετατραπεί σε Μουσείο υπό όρους. Μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα, το κτήριο επανήλθε στη δικαιοδοσία του τέως Δήμου Γυθείου, ο οποίος και προχώρησε στην σύνταξη μελέτης για την αποκατάστασή του. Το 2011 επικαιροποιήθηκε η μελέτη αποκατάστασης του κτιρίου και προτάθηκε η επανάχρησή του ως «Κέντρο Πληροφόρησης και Ερμηνείας του Δήμου Ανατολικής Μάνης».

Η χρηματοδότηση του έργου έγινε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» 2007 – 2013 και χρηματοδοτήθηκε με δημόσια δαπάνη της τάξεως των 1.489.050,00€ ευρώ (ΚΠΑΜ, 2023).

Το ισόγειο διατηρητέο κτήριο του (εικόνα 6) είναι ένα από τα νεοκλασικά κτήρια του Γυθείου, τα οποία αποτελούν τεκμήρια της οικονομικής και πολιτισμικής ακμής του τόπου. Αποτελεί αντιπροσωπευτικό του ρεύματος της «νεοκλασικής πόλης», το οποίο χαρακτήρισε τους περισσότερους οικισμούς μετά τη σύσταση του Νέου Ελληνικού Κράτους. Η μορφολογία του ακολουθεί τη συμμετρία των δημοσίων κτιρίων της εποχής, όπου προεξέχει το κεντρικό μέτωπο της εισόδου της όψεως, με διακριτική στέψη στο γείσο της στέγης, δυτικοευρωπαϊκής μορφολογικής επιρροής. Τα ανοίγματα χωρίζονται ανά δυάδες στις όψεις και τα υπέρθυρα σχηματίζουν ελαφρά καμπύλη με τραβηχτά πλαίσια. Το κεντρικό τμήμα οδηγεί σε ένα παραλληλόγραμμο αίθριο διαμέσου μιας μικρής στοάς, που καταλήγει σε δύο ασίδες με πεσσούς και γύψινα επάλληλα πλαίσια. Από το αίθριο εισέρχεται κανείς στις αίθουσες του κτηρίου (ΚΠΑΜ, 2023).

Εικόνα 5. Το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης
(ΚΠΑΜ, 2023)

Το ΚΠΑΜ έχει δεχθεί 12000 επισκέπτες από την ημερομηνία έναρξης μέχρι και σήμερα και η καταμέτρηση γίνεται με αναμνηστικό εισιτήριο που δίνεται στην είσοδο του κέντρου, εκθέτει 180 εκθέματα και έχει διοργανώσει 100 εκδηλώσεις (ΚΠΑΜ, 2023). Όραμα του είναι «να αποτελέσει πύλη εισόδου για τον επισκέπτη της Μάνης, εκπαιδεύοντας τον γύρω από τον ξεχωριστό χαρακτήρα, την αρχιτεκτονική και την ιδιοσυγκρασία των Μανιατών, συνδέοντας το παρελθόν με τη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη»¹.

3.3 Οργανωτική δομή, στελέχωση και προϋπολογισμός

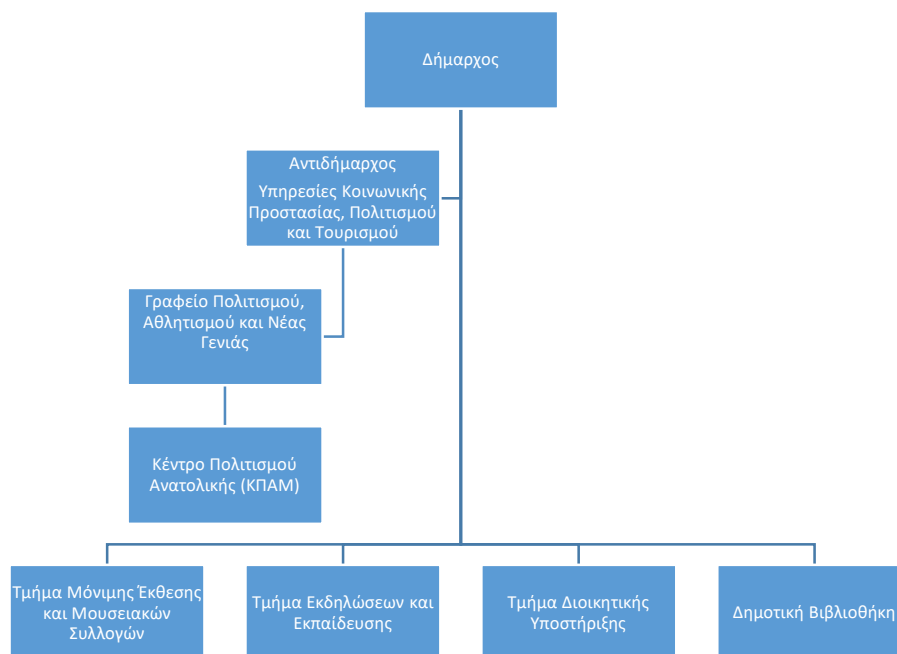
Το ΚΠΑΜ δεν έχει αυτόνομο οργανόγραμμα, ούτε δικό του προϋπολογισμό, καθώς δε συνιστά ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο. Ανήκει 100% στο Δήμο Ανατολικής Μάνης. Από

¹έγγραφα και επικοινωνία με τη γραμματέα της αντιδημάρχου

πλευράς δημόσιας διοίκησης και πολιτιστικής διαχείρισης, το ΚΠΑΜ παρουσιάζει ένα συγκεκριμένο μοντέλο²:

- Νομικό καθεστώς: Το ΚΠΑΜ δε διαθέτει αυτοτελή νομική προσωπικότητα. Αποτελεί οργανική δομή του Δήμου Ανατολικής Μάνης.
- Ιεραρχική υπαγωγή: Το ΚΠΑΜ υπάγεται απευθείας στο Αυτοτελές Τμήμα Πολιτισμού, Αθλητισμού, Τουριστικής Ανάπτυξης και Απασχόλησης.
- Λήψη αποφάσεων: Η πολιτική και στρατηγική διεύθυνση ασκείται από τον Δήμαρχο και τον αρμόδιο Αντιδήμαρχο Πολιτισμού, ενώ οι εκτελεστικές αποφάσεις εγκρίνονται από το Δημοτικό Συμβούλιο.
- Προϋπολογισμός: Οι δαπάνες (ρεύμα, συντήρηση, εκδηλώσεις) καλύπτονται απευθείας από τον κεντρικό ετήσιο προϋπολογισμό του Δήμου Ανατολικής Μάνης. Λόγω έλλειψης αυτοτελούς νομικής υπόστασης, το ΚΠΑΜ δε συντάσσει δικό του ισολογισμό/ προϋπολογισμό.
- Χρηματοδοτικό μοντέλο:
 - Τακτικά έξοδα: Οι λειτουργικές δαπάνες (μισθοδοσία, συντήρηση κτιρίου, πάγια έξοδα) εγγράφονται απευθείας στους κωδικούς (Κ.Α.) του κεντρικού ετήσιου προϋπολογισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης.
 - Έκτακτα έξοδα και εκσυγχρονισμός: Οι ψηφιακές αναβαθμίσεις (π.χ. έργα εικονικής περιήγησης 360°) και οι μεγάλες μουσειογραφικές παρεμβάσεις χρηματοδοτούνται από συγχρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα (π.χ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πελοπόννησος», ΕΣΠΑ)
 - Στελέχωση: Βασίζεται σε δημοτικούς υπαλλήλους (διοικητικούς/ ξεναγούς), συμβασιούχους ορισμένου χρόνου (μέσω προγραμμάτων), και σε ένα πολύ ενεργό δίκτυο εθελοντών της περιοχής. Το μοντέλο στελέχωσης του ΚΠΑΜ είναι υβριδικό, τυπικό και πολιτιστικούς οργανισμούς της περιφέρειας.

²ό.π.

Σχήμα 1. Οργανόγραμμα του ΚΠΑΜ

Πηγή: τηλεφωνική επικοινωνία με γραμματεία ΚΠΑΜ

3.4 Συλλογές και εκθέσεις ΚΠΑΜ

Το ΚΠΑΜ προσφέρει τις συλλογές του σε τρεις Αίθουσες: στην Αίθουσα Τοπικών Προϊόντων, στην Αίθουσα Παρθεναγωγείου και στην Αίθουσα Τουριστικής Προβολής (εικόνες 7, 8, 9). Για την περιήγηση στις αίθουσες υπάρχει βίντεο στην ιστοσελίδα του ΚΠΑΜ.

Αίθουσα Τοπικών Προϊόντων: Στην κεντρική αυτή αίθουσα οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με το πέτρινο τοπίο της Μάνης. Μέσα από το φωτογραφικό φακό και τα αντικείμενα της συλλογής, παρουσιάζονται οι τρόποι διαβίωσης, τα τοπικά προϊόντα και ο τρόπος συλλογής, παραγωγής και επεξεργασίας τους. Ιδιαίτερη ανάδειξη έχει η αυθεντική

γεύση και η αξία των μανιάτικων προϊόντων που παραμένει αναλλοίωτη στο πέρασμα του χρόνου. Ο εκσυγχρονισμός του πρωτογενούς τομέα και η παραγωγή ποιοτικών προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας (π.χ. ελαιόλαδο, μέλι, φραγκόσυκο), είναι σημεία-κλειδιά για την επανεκκίνηση της τοπικής οικονομίας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Στην Αίθουσα Τοπικών Προϊόντων τα εκθέματα παρουσιάζονται στις εξής κατηγορίες (ΚΠΑΜ, 2023):

- Μνήμη της πέτρας
- Το αλάτι της θάλασσας
- Το μανιάτικο νοικοκυριό
- Το κυνήγι
- Το πάλεμα με τη γη
- Οι μέλισσες και το μέλι
- Το λάδι

Αίθουσα Παρθεναγωγείου: Στην αίθουσα αυτή γίνεται ανάδειξη του Παρθεναγωγείου και της ιστορίας της πόλης του Γυθείου. Εδώ γίνεται εστίαση στο νεότερο Γύθειο, το εμπόριο, το λιμάνι, τη μετανάστευση, τους φωτογράφους, τη μουσική ιστορία, τους ποιητές, τη δημοσιογραφία και την εκπαίδευση. Στο χώρο εκτίθεται η τυπογραφική μηχανή στην οποία τυπωνόταν η «Λακωνία», μία από τις σημαντικότερες εφημερίδες της περιοχής. Επίσης, εκτίθεται ένα μαντολίνο, αντιπροσωπευτικό της μουσικής που δίδασκε ο Ιταλός μουσικός και διευθυντής της Φιλαρμονικής του Γυθείου Moretti, καθώς και τεκμήρια που καλύπτουν το ευρύ φάσμα της εμπορικής δραστηριότητας της πόλης. Ακόμη, παρουσιάζεται καλλιτεχνικό φωτογραφικό αρχειακό υλικό για την κοινωνική, οικονομική και καλλιτεχνική ζωή του Γυθείου, αυθεντικά έργα και χειρόγραφα πνευματικών ανθρώπων όπως του Γιάννη Ρίτσου και του Νικηφόρου Βρεττάκου. Τέλος, σε μια γωνιά ξαναζωντανεύει μια σχολική αίθουσα του Παρθεναγωγείου ταξιδεύοντας τους επισκέπτες πίσω στα σχολικά τους χρόνια (ΚΠΑΜ, 2023).

Αίθουσα Τουριστικής Προβολής: Η αίθουσα αυτή συνδέει το παρελθόν με το παρόν. Ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί μέσω μιας διαδραστικής οθόνης αφής και να πληροφορηθεί για τα σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος της περιφέρειας (μνημεία, παραλίες, εκκλησίες, σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, κ.α.), τα τρέχοντα πολιτιστικά δρώμενα, τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής και τη γαστρονομία της

Μάνης. Ακόμη, προσφέρεται χώρος μελέτης και πρόσβαση στο αναγνωστήριο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης όπου συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, έργα των ποιητών της Μάνης, λαογραφικά εγχειρίδια κ.α. Η πλήρης λειτουργική και χωρική ενσωμάτωση της βιβλιοθήκης στο ΚΠΑΜ υλοποιήθηκε τον Μάιο του 2016³. Τέλος, προτείνονται φυλλάδια με εναλλακτικές θεματικές διαδρομές, πολιτιστικά δρώμενα, γαστρονομικές απολαύσεις και σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος της περιφέρειας(ΚΠΑΜ, 2023).

Το ΚΠΑΜ λειτουργεί όλη τη διάρκεια του έτους και το ωράριο του προσαρμόζεται ανάλογα με την περίοδο⁴:

- Χειμερινό: καθημερινά (εκτός Κυριακής/ Δευτέρας): 09.00-15.00
- Θερινό: διευρυμένο ωράριο, συνήθως 10.00-13.00 και 18.00-21.00 για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών

Όλες οι πολιτιστικές δράσεις, ξεναγήσεις και εκδηλώσεις του έχουν ελεύθερη είσοδο για το κοινό, για διάφορους λόγους⁵:

- για να διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση όλων, δημοτών και επισκεπτών, στα πολιτιστικά αγαθά
- για να ενισχυθεί η τοπική οικονομία μέσω της έλξης τουριστών
- λόγω κάλυψης κόστους από δημοτικούς πόρους, ανταποδοτικά τέλη ή ευρωπαϊκά προγράμματα, δεν απαιτείται εισιτήριο από τους πολίτες.

³ό.π.

⁴ό.π.

⁵ό.π.

Εικόνα 6 Αίθουσα Τοπικών Προϊόντων του ΚΠΑΜ
(ΚΠΑΜ, 2023)

Εικόνα 7 Αίθουσα Παρθενναγωγείου του ΚΠΑΜ

(ΚΠΑΜ, 2023)

Εικόνα 8 Αίθουσα Τουριστικής Προβολής του ΚΠΑΜ

(ΚΠΑΜ, 2023)

Σε ότι αφορά στις Εκθέσεις, στη Μόνιμη Έκθεση ο επισκέπτης ανακαλύπτει πώς οι ντόπιοι προσαρμόστηκαν στην τραχιά γη της Μάνης και αξιοποίησαν προς όφελός τους την άφθονη πέτρα, πώς κατάφεραν να παράξουν τοπικά προϊόντα, ποιοι λόγοι οδήγησαν στην κατασκευή αρχιτεκτονικών μνημείων όπως το Παρθεναγωγείο, οι φάροι ή οι πολεμόπυργοι της Μάνης, ποια μέρη ξεχωρίζουν οι ντόπιοι και ποια είναι τα σημαντικότερα μνημεία της Μάνης. Η τρέχουσα περιοδική έκθεση που φιλοξενεί το ΚΠΑΜ αφορά σε αντικείμενα που έχουν γίνει δωρεά από τον κ. Βασίλη Δαμηλάκο και πρόκειται για γυάλινα πιάτα και βάζα που κατασκευάστηκαν στο υαλουργείο της Ανώνυμης Ελληνικής Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων και τα οποία διακοσμήθηκαν κατά την διάρκεια της δεύτερης και τρίτης δεκαετίας του εικοστού αιώνα. Τα αντικείμενα αυτά είναι εξ' ολοκλήρου χειροποίητα και έχουν δεχτεί επιπλέον επεξεργασία με φθόριο και σμάλτο που τους προσδίδει παλαιωμένη όψη. Επίσης, διαθέτουν πολλά εκφραστικά στοιχεία, όπως το ύφος (τεχνοτροπία, στιλ, παραστάσεις), η

σύνθεση και οι χρωματικές συνθέσεις, έχοντας πολλά κοινά με τα αρχαιοελληνικά αντικείμενα και ειδικότερα με αμφορείς και ληκύθους. Η εν λόγω συλλογή έχει λάβει τιμητικές διακρίσεις σε διεθνείς εκθέσεις. Παλαιότερες Εκθέσεις υπήρξαν η Περιοδική Έκθεση Οξυάλ, η Συλλογή Ιωάννη Μανιατάκου και η Περιοδική Έκθεση: «Νομίσματα 1828 – 1831»(ΚΠΑΜ, 2023).Πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τα εκθέματα του ΚΠΑΜ δίνεται στο Παράρτημα Δ.

3.4 Εκπαιδευτικές δραστηριότητες ΚΠΑΜ

Το ΚΠΑΜ, ως πολιτιστικός φορέας ο οποίος επιδιώκει να είναι σε άμεσο διάλογο με το ευρύ κοινό και ιδιαίτερα με τους νέους, δίνει τη δυνατότητα σε συνεργασία με τα σχολεία, να οργανωθούν περιοδικές εκθέσεις στις οποίες οι μαθητές θα έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν τα έργα τους. Συγχρόνως, στα πλαίσια ορισμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ύστερα από την πραγματοποίησή τους στο χώρο του μουσείου, προτείνονται επιπρόσθετες εκπαιδευτικές δράσεις για το σχολείο. Οι δράσεις αυτές αφορούν είτε σε φωτογραφικό και αρχαιακό υλικό το οποίο θα πρέπει να αναζητήσουν οι μαθητές, είτε ομαδικά project σχετικά με όσα είδαν, είτε δικές τους καλλιτεχνικές δημιουργίες. Τα αποτελέσματα όλων αυτών μπορούν να εκτεθούν στη διάρκεια των περιοδικών εκθέσεων(ΚΠΑΜ, 2023).

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία Έρευνας

4.1 Μέθοδος έρευνας

Υπάρχουν τρεις μέθοδοι για τη διενέργεια μιας ερευνητικής διαδικασίας: η ποσοτική, η ποιοτική και η μικτή. Αναλυτικότερα, η ποσοτική έρευνα βασίζεται στη μέτρηση της ποσότητας, οπότε διενεργείται σε φαινόμενα που μπορούν να εκφραστούν με όρους ποσότητας (αριθμητικά δεδομένα). Από την ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων του δείγματος της έρευνας μπορεί να προκύψουν συμπεράσματα, χαρακτηριστικά ή σχέσεις στο πλαίσιο του ευρύτερου πληθυσμού της έρευνας. Η ποσοτική έρευνα μπορεί να υλοποιηθεί μέσω ερωτηματολογίου, με πείραμα κ.ά. (Kothari, 2004). Η ποιοτική έρευνα, από την άλλη πλευρά, ασχολείται με ποιοτικά δεδομένα, όπως η υποκειμενική αξιολόγηση στάσεων, απόψεων και συμπεριφορών. Η έρευνα σε μια τέτοια κατάσταση είναι συνάρτηση των ιδεών και των εντυπώσεων του ερευνητή. Στην εν λόγω μέθοδο έρευνας χρησιμοποιούνται οι τεχνικές των συνεντεύξεων, των ομάδων εστίασης, η παρατήρηση κ.ά. (Ισαρη & Πουρκός, 2016). Η μικτή μέθοδος έρευνας αποτελεί τον συνδυασμό των δυο παραπάνω προσεγγίσεων. Επιλέγεται όταν ο ερευνητής/ η ερευνήτρια χρησιμοποιεί την ποιοτική ερευνητική προσέγγιση για μια φάση της ερευνητικής μελέτης και την ποσοτική ερευνητική προσέγγιση για μια άλλη φάση της ερευνητικής μελέτης, προκειμένου να κατανοήσει πλήρως ένα ερευνητικό πρόβλημα (Creswell, 2005). Στις μικτές μεθοδολογίες, οι ποσοτικές και οι ποιοτικές μέθοδοι αλληλοσυμπληρώνονται και επιτρέπουν μια πιο ολοκληρωμένη ανάλυση του ερευνητικού προβλήματος (Greene, Caracelli, & Graham, 1989, Tashakkori & Teddlie, 1998). Για παράδειγμα ένας ερευνητής/ μία ερευνήτρια μπορεί να διεξάγει ένα πείραμα (ποσοτική έρευνα) και μετά το πείραμα να διεξάγει μια συνέντευξη με τους συμμετέχοντες (ποιοτική έρευνα) για να δει αν τα αποτελέσματα των δυο προσεγγίσεων συνάδουν (Migiro & Magangi, 2011).

Στην παρούσα ερευνητική διαδικασία εφαρμόστηκε η μικτή μέθοδος έρευνας. Συγκεκριμένα, συλλέχθηκαν ποσοτικά δεδομένα μέσω δυο ερωτηματολογίων (ένα προς τους κατοίκους της περιοχής και ένα προς τους επισκέπτες του ΚΠΑΜ) και ποιοτικά δεδομένα, μέσω συνεντεύξεων προς εργαζομένους του ΚΠΑΜ. Ο λόγος που επιλέχθηκε η μικτή έρευνα ήταν διότι παρέχει τη δυνατότητα για μια πληρέστερη μελέτη του θέματος, από διάφορες οπτικές γωνίες (των κατοίκων, των επισκεπτών και των εργαζομένων).

4.2 Πληθυσμός, δείγμα και τεχνική δειγματοληψίας

Ο πληθυσμός της έρευνας αφορά στο γενικό σύνολο των υποκειμένων που διαθέτουν τα βασικά στοιχεία που απαιτεί μία έρευνα. Η επιλογή μερικών στοιχείων από τον πληθυσμό αποτελεί το δείγμα της έρευνας. Συνεπώς, το δείγμα μιας έρευνας αναφέρεται στο μέρος του συνόλου των υποκειμένων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που ανταποκρίνεται στην έρευνα (Kothari, 2004). Στην προκειμένη περίπτωση, ο πληθυσμός της έρευνας αφορά σε τρία σύνολα: στους κατοίκους της περιοχής του Γυθείου, στους επισκέπτες του ΚΠΑΜ και στους εργαζομένους του ΚΠΑΜ, το τρέχον έτος. Σε ότι αφορά στα δείγματα της έρευνας, αυτά αποτέλεσαν τα εξής: $N_1 = 90$ επισκέπτες του ΚΠΑΜ, $N_2 = 37$ κάτοικοι της περιοχής του Γυθείου και $N_3 = 4$ εργαζόμενοι του ΚΠΑΜ.

Σε ότι αφορά στη δειγματοληψία, διακρίνεται σε δυο βασικές κατηγορίες: δειγματοληψία πιθανότητας και δειγματοληψία μη πιθανότητας. Με τα δείγματα πιθανότητας κάθε στοιχείο έχει μια γνωστή πιθανότητα να συμπεριληφθεί στο δείγμα, ενώ τα δείγματα μη πιθανότητας δεν επιτρέπουν στον ερευνητή να προσδιορίσει αυτή την πιθανότητα. Τα δείγματα πιθανοτήτων είναι εκείνα που βασίζονται σε απλή τυχαία δειγματοληψία, συστηματική δειγματοληψία, στρωματοποιημένη δειγματοληψία, δειγματοληψία συστάδας/περιοχής, πολλαπλών σταδίων, ενώ τα δείγματα μη πιθανοτήτων είναι εκείνα που βασίζονται σε τεχνικές δειγματοληψίας όπως σκόπιμη δειγματοληψία, δειγματοληψία ευκολίας, δειγματοληψία κρίσης και δειγματοληψία ποσόστωσης (Kothari, 2004).

Στην προκειμένη περίπτωση, για την επιλογή του δείγματος των κατοίκων εφαρμόστηκε η δειγματοληψία ευκολίας, η οποία είναι η μέθοδος δειγματοληψίας που περιλαμβάνει την επιλογή συγκεκριμένων μονάδων του πληθυσμού για τη σύσταση ενός δείγματος, βάσει της εύκολης πρόσβασης του ερευνητή/ της ερευνήτριας. Συγκεκριμένα, η επιλογή του δείγματος των κατοίκων έγινε μέσω του κοινωνικού περίγυρου της ερευνήτριας, η οποία κατάγεται από την περιοχή της έρευνας. Για την επιλογή του δείγματος των επισκεπτών έγινε τυχαία δειγματοληψία, όπου οι επισκέπτες προσεγγίστηκαν κατά την επίσκεψη της ερευνήτριας στο ΚΠΑΜ, σε τυχαίες μέρες το διάστημα από τις αρχές Φεβρουαρίου έως τις αρχές Απριλίου 2026. Τέλος, η επιλογή των εργαζομένων του ΚΠΑΜ που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις έγινε με σκόπιμη δειγματοληψία, καθώς προσεγγίστηκαν άτομα με γνώσεις και εμπειρία στις δράσεις και στη λειτουργία του ΚΠΑΜ.

4.3 Ερευνητικά εργαλεία

Ως ερευνητικό εργαλείο ορίζεται το μέσο συλλογής δεδομένων σε μια έρευνα. Για την ποσοτική έρευνα, κατάλληλο μέσο συλλογής δεδομένων σε έρευνες κοινωνικού ενδιαφέροντος όπως η παρούσα, ενδείκνυται το ερωτηματολόγιο. Βασικά πλεονεκτήματά του είναι η ευκολία δόμησης, η συλλογή μεγάλου αριθμού δείγματος, το χαμηλό κόστος κατασκευής και διανομής του, η γρήγορη συμπλήρωσή του και ο περιορισμός παρερμηνεύσεων και παραπλανητικών απαντήσεων (Λαγουμιντζής, Βλαχόπουλος, & Κουτσογιάννης, 2015). Ένα ερωτηματολόγιο μπορεί να αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού ή ανοικτού τύπου. Ερωτήσεις κλειστού τύπου μπορεί να είναι της μορφής «Ναι» ή «Όχι», πολλαπλής επιλογής, κλίμακες συχνότητας, σπουδαιότητας ή συμφωνίας (Likert). Από την άλλη, οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις δεν ακολουθούνται από προκαθορισμένες επιλογές και ο ερωτώμενος απαντά συνήθως διατυπώνοντας ένα σύντομο κείμενο, σε ελεύθερο ύφος. Στο πλαίσιο της παρούσας ποσοτικής έρευνας αξιοποιήθηκαν δυο ερωτηματολόγια: ένα ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους της περιοχής και ένα ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του ΚΠΑΜ. Τα ερωτηματολόγια αυτά περιείχαν ερωτήσεις κλειστού τύπου, πλην της τελευταίας ερώτησης, που ήταν ανοικτού τύπου. Ο σχεδιασμός τους βασίστηκε στη μελέτη της Μουστάκα (2019), που διερεύνησε τον πολιτιστικό τουρισμό και την τοπική κοινωνία, μέσα από την περίπτωση του Άργους.

Το ερωτηματολόγιο των κατοίκων περιείχε αρχικά ένα εισαγωγικό σημείωμα, όπου ενημέρωνε τους συμμετέχοντες για τον σκοπό της έρευνας και τη διαδικασία της. Το εισαγωγικό σημείωμα περιείχε επίσης πεδίο για τη συναίνεση των συμμετεχόντων στην έρευνα. Στο αρχικό μέρος του ερωτηματολογίου υπήρχαν ερωτήσεις για τα δημογραφικά στοιχεία: φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση, επαγγελματική κατάσταση. Στη συνέχεια, το ερωτηματολόγιο περιείχε 3 ερωτήσεις κλειστού τύπου, με δηλώσεις σε 5βάθμια κλίμακα Likert. Η πρώτη ερώτηση αξιολογούσε διάφορα στοιχεία του ΚΠΑΜ (πρόσβαση, καθαριότητα, φωτισμός κτλ). Η δεύτερη ερώτηση αφορούσε το βαθμό συμφωνίας των συμμετεχόντων πάνω σε προτάσεις σχετικές με τη συμβολή του ΚΠΑΜ στην τοπική ανάπτυξη. Ακολούθως, η επόμενη ερώτηση αφορούσε το βαθμό συμφωνίας των συμμετεχόντων πάνω σε προτάσεις σχετικές με τα αποτελέσματα του έργου του ΚΠΑΜ. Η τέταρτη ερώτηση του ερωτηματολογίου ήταν ανοικτού τύπου και

ζητούσε από τους κατοίκους να δώσουν τις προτάσεις τους, ώστε να μπορέσει το ΚΠΑΜ να επιφέρει μεγαλύτερη θετική τοπική ανάπτυξη.

Σε ότι αφορά στο ερωτηματολόγιο των επισκεπτών, περιείχε και αυτό σχετικό εισαγωγικό σημείωμα, όπου ενημερώνονταν για τον σκοπό της έρευνας, το πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας και ζητούνταν η συναίνεση τους για τη συμμετοχή στην έρευνα. Αρχικά, οι επισκέπτες ζητούνταν να συμπληρώσουν τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση, επαγγελματική κατάσταση, τόπο διαμονής) και να απαντήσουν τρεις ερωτήσεις σχετικά με το ΚΠΑΜ: πώς ενημερώθηκαν για το ΚΠΑΜ, αν είναι η πρώτη φορά που επισκέφθηκαν το ΚΠΑΜ και ποιος είναι ο κύριος λόγος που το επισκέφθηκαν. Στη συνέχεια, το ερωτηματολόγιο των επισκεπτών περιείχε 7 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Η πρώτη από αυτές περιείχε δηλώσεις όπου οι επισκέπτες διατύπωναν τον βαθμό συμφωνίας τους για το ΚΠΑΜ, σε 5βάθμια κλίμακα Likert. Ακολούθως, η δεύτερη ερώτηση περιείχε δηλώσεις αναφορικά με τη σύνδεση του ΚΠΑΜ με την περιοχή. Στην επόμενη ερώτηση οι επισκέπτες αξιολόγησαν τους παράγοντες του ΚΠΑΜ που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στο Γύθειο. Στη συνέχεια, στις ερωτήσεις 4,5,6 και 7, οι συμμετέχοντες δήλωσαν τον βαθμό συμφωνίας τους σε προτάσεις για τη συμβολή του ΚΠΑΜ στην τοπική ανάπτυξη, απάντησαν πόσο ικανοποιημένοι είναι από την επίσκεψή τους στο ΚΠΑΜ, αν θα το επισκέπτονταν ξανά και αν θα το σύστηναν σε κάποιον ως πολιτιστικό προορισμό, αντιστοίχως. Κλείνοντας, το ερωτηματολόγιο είχε μια ερώτηση ανοικτού τύπου, όπου ζητούνταν από τους επισκέπτες να προτείνουν δράσεις ώστε να μπορέσει το ΚΠΑΜ να επιφέρει μεγαλύτερη θετική τοπική ανάπτυξη.

Σε ότι αφορά στο πλαίσιο της παρούσας ποιοτικής έρευνας, το μέσο συλλογής δεδομένων αποτέλεσε η συνέντευξη. Η συνέντευξη θεωρείται η πιο κοινή μέθοδος συλλογής ποιοτικών δεδομένων (Donalek, 2005). Ο οδηγός της συνέντευξης στην παρούσα εργασία δομήθηκε με βάση τη μελέτη της Πολιτάκη (2018), που διερεύνησε τον ρόλο του Κέντρου Πολιτισμού Σταύρος Νιάρχος σε τοπικό επίπεδο, και τη μελέτη της Τσαγκαράκη (2020), που αναφέρθηκε στο Ίδρυμα Κάρολος Καμπελόπουλος στα Χανιά της Κρήτης. Ο οδηγός της συνέντευξης περιείχε αρχικά εισαγωγικό σημείωμα όπου ενημέρωνε τους συμμετέχοντες για τον σκοπό της έρευνας και την ερευνητική διαδικασία. Η παρούσα συνέντευξη ήταν ημι-δομημένη, γεγονός που σημαίνει ότι περιείχε συγκεκριμένες ερωτήσεις, ωστόσο υπήρχε ελευθερία στην ανάπτυξη των απαντήσεων. Οι συμμετέχοντες,

αφού έδωσαν τη συναίνεση τους, συμπλήρωσαν τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση, εργασιακή θέση στο ΚΠΑΜ και έτη απασχόλησης στο ΚΠΑΜ). Στη συνέχεια, κλήθηκαν να απαντήσουν σε 18 ερωτήσεις ανοικτού τύπου σχετικά με το ΚΠΑΜ και τον ρόλο του στην τοπική ανάπτυξη.

4.4 Διαδικασία συλλογής των δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων, τα ερευνητικά εργαλεία σχεδιάστηκαν σε μορφή Google Forms και προωθήθηκαν ηλεκτρονικά στα δείγματα. Η προώθηση του συνδέσμου (link) του ερωτηματολογίου των κατοίκων έγινε με email, Viber και Facebook, αφού ενημερώθηκαν πρώτα τηλεφωνικά για τον σκοπό της έρευνας και τη διαδικασία της. Στους επισκέπτες, η προώθηση του link του ερωτηματολογίου έγινε μέσω email, κατά την επίσκεψη της ερευνήτριας στο ΚΠΑΜ, όπου συναντώντας τους επισκέπτες ζητήθηκε η συμμετοχή τους στην έρευνα και στάλθηκε το link στο email τους από την ερευνήτρια. Σε ότι αφορά στους εργαζόμενους, το link του οδηγού της συνέντευξης προωθήθηκε μέσω email, κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας. Οι πλατφόρμες των ερωτηματολογίων παρέμειναν ανοικτές για δύο μήνες (αρχές Φεβρουαρίου έως αρχές Απριλίου 2026) προς συμπλήρωση. Όλα τα δεδομένα συλλέχθηκαν σε φύλλα excel στη Φόρμα Google. Η συμμετοχή στην ερευνητική διαδικασία ήταν εθελοντική και ανώνυμη. Οι συμμετέχοντες μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να αρνηθούν να απαντήσουν σε οποιαδήποτε ερώτηση ή να διακόψουν τη διαδικασία, χωρίς καμία συνέπεια. Τα δεδομένα παρέμειναν ανώνυμα και εμπιστευτικά. Η ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων έγινε τηρώντας πλήρως τις αρχές ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας.

4.5 Τρόπος ανάλυσης των δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της πολυμεθοδικής προσέγγισης (triangulation), συνδυάζοντας ποιοτικά και ποσοτικά εργαλεία για τη σφαιρική κατανόηση της λειτουργίας και της απήχησης του ΚΠΑΜ.

Για τη διερεύνηση των απόψεων των στελεχών του Κέντρου, εφαρμόστηκε η Ανάλυση Περιεχομένου (Content Analysis). Οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν από τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις κωδικοποιήθηκαν και ομαδοποιήθηκαν σε θεματικούς άξονες, επιτρέποντας

την ανάδειξη των βιωματικών εμπειριών, των προκλήσεων στελέχωσης και του οράματος των εργαζομένων.

Τα δεδομένα που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια των επισκεπτών και των κατοίκων επεξεργάστηκαν με τη χρήση της Περιγραφικής Στατιστικής (Descriptive Statistics) και παρουσιάστηκαν σε πίνακες απόλυτων (n) και σχετικών συχνοτήτων (%) και σε πίνακες μέσων όρων (M.O.) και τυπικών αποκλίσεων (T.A.).

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα Ανάλυσης

5.1 Δημογραφικά στοιχεία

Η ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος των κατοίκων του Δήμου Ανατολικής Μάνης (N=37) ανέδειξε μια σαφή υπεροχή του γυναικείου φύλου, το οποίο αντιπροσωπεύει το 67,6% (n=25) των συμμετεχόντων, έναντι του 32,4% (n=12) των ανδρών. Η ηλικιακή κατανομή των ερωτηθέντων συγκεντρώθηκε κυρίως στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, καθώς οι συμμετέχοντες άνω των 50 ετών αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα (40,5%, n=15), ακολουθούμενοι από την ομάδα 41-50 ετών (35,1%, n=13). Αντιθέτως, οι νεότερες ηλικίες εμφανίζουν περιορισμένη εκπροσώπηση, με τις ομάδες 31-40 ετών και κάτω των 30 ετών να καταλαμβάνουν το 13,5% και το 10,8% αντίστοιχα.

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος διαθέτει εκπαίδευση πέραν της δευτεροβάθμιας, με τους αποφοίτους μεταλυκειακής εκπαίδευσης να κυριαρχούν (48,6%, n=18). Το επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι επίσης αξιοσημείωτο, καθώς οι απόφοιτοι Πανεπιστημίου και οι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου ανέρχονται στο 16,2% ανά κατηγορία, ενώ καταγράφεται και ένας κάτοχος διδακτορικού τίτλου (2,7%). Παράλληλα, το 16,2% των συμμετεχόντων δηλώνει απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση, η πλειονότητα των ερωτηθέντων είναι έγγαμοι (62,2%, n=23), ενώ οι κατηγορίες των αγάμων και των διαζευγμένων παρουσιάζουν ισόποση κατανομή (16,2%). Οι χήροι/ες αποτελούν το 5,4% του δείγματος. Τέλος, η επαγγελματική κατάσταση των κατοίκων χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των ιδιωτικών υπαλλήλων (37,8%) και των ελεύθερων επαγγελματιών (35,1%). Οι υπόλοιπες κατηγορίες απασχόλησης περιλαμβάνουν συνταξιούχους (13,5%) και δημοσίους υπαλλήλους (10,8%), ενώ η ανεργία στο παρόν δείγμα περιορίζεται σε ένα εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό (2,7%).

Πίνακας 1

Δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων του Δήμου Ανατολικής Μάνης (N=37).

		n	%
Φύλο	Άνδρας	12	32,4%
	Γυναίκα	25	67,6%
Ηλικία	31-40 ετών	5	13,5%
	41-50 ετών	13	35,1%
	Άνω των 50 ετών	15	40,5%
	Κάτω των 30 ετών	4	10,8%
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	6	16,2%
	Απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης	18	48,6%
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	6	16,2%
	Κάτοχος διδακτορικού	1	2,7%
	Κάτοχος μεταπτυχιακού	6	16,2%
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	6	16,2%
	Διαζευγμένος/η	6	16,2%
	Έγγαμος/η	23	62,2%
	Χήρος/α	2	5,4%
Επαγγελματική κατάσταση	Άνεργος/η	1	2,7%
	Δημ. Υπάλληλος	4	10,8%
	Ελ. Επαγγελματίας	13	35,1%
	Ιδ. Υπάλληλος	14	37,8%
	Συνταξιούχος	5	13,5%

Το κοινό του Κέντρου παρουσίασε μια σαφή γυναικεία υπεροχή, καθώς το 64,4% των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες, ενώ οι άνδρες αποτέλεσαν το 35,6%. Ηλικιακά, το Κέντρο προσέλκυσε κυρίως τις ώριμες παραγωγικές ηλικίες, με την ομάδα 41-50 ετών να κυριαρχεί με ποσοστό 36,7% και την ομάδα άνω των 50 ετών να ακολουθεί με 28,9%. Αντίθετα, οι νεότερες ηλικίες των 18-25 και 26-40 ετών αντιπροσώπευσαν ισόποσα το 16,7% του δείγματος η καθεμία. Το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών υπήρξε ιδιαίτερα υψηλό, καθώς περισσότεροι από τους μισούς ήταν κάτοχοι τίτλου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (27,8%) ή μεταπτυχιακού τίτλου (23,3% αθροιστικά), ενώ οι απόφοιτοι Λυκείου ανήλθαν στο 35,6%. Η επαγγελματική κατάσταση των συμμετεχόντων

αντανακλούσε ένα ενεργό κοινό, με τους ιδιωτικούς υπαλλήλους να αποτελούν το 42,2%, τους φοιτητές το 23,3% και τους δημόσιους υπαλλήλους το 16,7%.

Σχετικά με τη γεωγραφική προέλευση, το 70% των επισκεπτών κατέφθασε από τα μεγάλα αστικά κέντρα της Αττικής (40%) και της Θεσσαλονίκης (30%), ενώ ο Νομός Λακωνίας εκπροσωπήθηκε από το 28,9% του δείγματος. Ως προς τα μέσα ενημέρωσης, το ψηφιακό περιβάλλον κυριάρχησε, καθώς το 31,1% ενημερώθηκε μέσω διαδικτύου και το 26,7% μέσω της επίσημης ιστοσελίδας. Παράλληλα, η προσωπική σύσταση λειτούργησε αποτελεσματικά, με το 36,7% να έχει πληροφορηθεί για το Κέντρο από φίλους, γνωστούς και συγγενείς.

Ιδιαίτερη σημασία είχε η επαναληψιμότητα της επίσκεψης, καθώς το 51,1% δήλωσε ότι είχε επισκεφθεί το ΚΠΑΜ ξανά στο παρελθόν. Οι κύριοι λόγοι της επίσκεψης επιμερίστηκαν σχεδόν ισόποσα, με το 30% να εστιάζει στις εκθέσεις και τις συλλογές, το 27,8% στην αναψυχή και το 25,6% σε εκπαιδευτικούς λόγους. Αντίθετα, η αρχιτεκτονική αξία του κτιρίου (5,6%) και η ένταξη σε θεματικές διαδρομές (3,3%) αποτέλεσαν δευτερεύοντα κίνητρα.

Πίνακας 2

Δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών του ΚΠΑΜ (N=90)

		n	%
Φύλο	Άνδρας	32	35,6%
	Γυναίκα	58	64,4%
Ηλικία	18-25 ετών	15	16,7%
	26-40 ετών	15	16,7%
	31-40 ετών	1	1,1%
	41-50 ετών	33	36,7%
	Ανω των 50 ετών	26	28,9%
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	3	3,3%
	Απόφοιτος Λυκείου	32	35,6%
	Απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης	9	10,0%
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	25	27,8%
	Κάτοχος μεταπτυχιακού	4	4,4%
	Μεταπτυχιακό	17	18,9%

Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	35	38,9%
	Διαζευγμένος/η	4	4,4%
	Έγγαμος/η	51	56,7%
Επαγγελματική κατάσταση	Άνεργος	10	11,1%
	Δημ. Υπάλληλος	15	16,7%
	Ελ. Επαγγελματίας	6	6,7%
	Ιδ. Υπάλληλος	38	42,2%
	Φοιτητής	21	23,3%
Τόπος διαμονής	Αττική	36	40,0%
	Θεσσαλονίκη	27	30,0%
	Κεντρική Ελλάδα	1	1,1%
	Νομός Λακωνίας	26	28,9%
Πηγές ενημέρωσης για ΚΠΑΜ	Διαδικτυακές πλατφόρμες (TripAdvisor κλπ)	4	4,4%
	Διαδίκτυο	28	31,1%
	Επίσημη ιστοσελίδα του δήμου	24	26,7%
	Τοπικά φυλλάδια	1	1,1%
	Φίλοι / συγγενείς	14	15,6%
	Φίλοι/Γνωστοί	19	21,1%
Πρώτη επίσκεψη στο ΚΠΑΜ	Ναι	44	48,9%
	Όχι	46	51,1%
Λόγος επίσκεψης	Για αναψυχή	25	27,8%
	Για εκπαιδευτικούς λόγους	23	25,6%
	Για την ιστορικότητα του	7	7,8%
	Για τις Εκθέσεις και Συλλογές του	27	30,0%
	Στο πλαίσιο θεματικής διαδρομής	3	3,3%
	Ως κτίριο με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον	5	5,6%

Στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τέσσερα στελέχη που εμπλέκονται στη λειτουργία του ΚΠΑΜ στις 24 Μαρτίου και στις 30 Μαρτίου του 2026, προκειμένου να διερευνηθεί η εσωτερική οπτική της διοίκησης. Το δείγμα των συμμετεχόντων παρουσίασε πλήρη ομοιογένεια ως προς το φύλο, καθώς το σύνολο των ερωτηθέντων (100%) ήταν γυναίκες.

Αναφορικά με την ηλικιακή κατανομή, η πλειονότητα των συμμετεχόντων ανήκε στην ομάδα 41-50 ετών ($n=3$), ενώ μία συμμετέχουσα ήταν άνω των 50 ετών. Το μορφωτικό επίπεδο των στελεχών υπήρξε υψηλό, καθώς οι τρεις στις τέσσερις συμμετέχουσες ήταν απόφοιτες Πανεπιστημίου, ενώ μία είχε ολοκληρώσει μεταλυκειακή εκπαίδευση. Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση, δύο συμμετέχουσες δήλωσαν έγγαμες, μία άγαμη και μία διαζευγμένη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η επαγγελματική σχέση των συμμετεχόντων με τον οργανισμό. Το δείγμα περιέλαβε στελέχη με σημαντική εμπειρία και θέση ευθύνης (10 έτη προϋπηρεσίας), καθώς και προσωπικό που απασχολήθηκε μέσω προγραμμάτων του ΟΑΕΔ (ΔΥΠΑ), γεγονός που ανέδειξε τη διαφορετικότητα των εργασιακών σχέσεων εντός του Κέντρου. Η παρουσία προσωπικού από τη βιβλιοθήκη κατέδειξε τη διασύνδεση του ΚΠΑΜ με άλλες πολιτιστικές δομές του Δήμου, ενώ η προϋπηρεσία των στελεχών κάλυψε ένα ευρύ φάσμα, από τη διετή απασχόληση έως τη δεκαετή διοικητική εμπειρία.

- Για την ανάλυση των συνεντεύξεων, οι συμμετέχουσες κωδικοποιήθηκαν με τις ονομασίες Σ1 (Α.Α. υπάλληλος του Δήμου), Σ2 (Α.Δ. υπάλληλος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη), Σ3 (Ε.Ι. Γραμματεία Αντιδημάρχου) και Σ4 (Γ.Λ. Αντιδήμαρχος Υπηρεσίες Κοινωνικής Προστασίας, Πολιτισμού και Τουρισμού, Αναπληρώτρια του Δημάρχου Ανατολικής Μάνης).

5.2 Αξιολόγηση επισκεπτών ποιότητας υποδομών ΚΠΑΜ, βαθμοί ικανοποίησής και συμβολή του Κέντρου στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της αυθεντικότητας της περιοχής

Η αξιολόγηση των επισκεπτών για τις επιμέρους λειτουργίες του ΚΠΑΜ ανέδειξε μια γενικότερη τάση ικανοποίησης, με τις τιμές των μέσων όρων να κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα. Η παράμετρος που συγκέντρωσε τη μεγαλύτερη θετική ανταπόκριση αφορούσε την ευκολία εύρεσης πληροφοριών για το Κέντρο, η οποία σημείωσε *M.O.* (4,00) με *T.A.* (0,92). Σε παρόμοια υψηλά επίπεδα κινήθηκε και η πρόθεση των συμμετεχόντων να προτείνουν την επίσκεψη στο Κέντρο σε τρίτους, καταγράφοντας *M.O.* (3,98) και *T.A.* (0,97). Παράλληλα, η επάρκεια των πληροφοριών που παρέχονταν στην ιστοσελίδα και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αξιολογήθηκε θετικά με *M.O.* (3,93) και *T.A.* (0,95).

Όσον αφορά τον ρόλο του Κέντρου στην ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας, οι επισκέπτες θεώρησαν ότι το ΚΠΑΜ συνέβαλε σημαντικά στην ανάδειξη της ταυτότητας της Μάνης, σημειώνοντας *M.O.* (3,84) και *T.A.* (0,83). Ο τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων κρίθηκε ικανοποιητικός με *M.O.* (3,81) και *T.A.* (1,00), ενώ η συνολική εμπειρία της επίσκεψης χαρακτηρίστηκε ως εκπαιδευτικά εποικοδομητική με *M.O.* (3,72) και *T.A.* (0,95). Τέλος, η αποτελεσματικότητα της προβολής της ιστορίας της περιοχής συγκέντρωσε τον χαμηλότερο, αν και θετικό, μέσο όρο με τιμή *M.O.* (3,63).

Πίνακας 3

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για την αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και της εμπειρίας επίσκεψης στο ΚΠΑΜ

	M.O.	T.A.
Το ΚΠΑΜ αποτελεί σημαντικό πολιτιστικό προορισμό	3,84	0,83
Το ΚΠΑΜ προβάλλεται επαρκώς ως πολιτιστικός προορισμός	3,63	1,06
Η επίσκεψή μου στο ΚΠΑΜ αύξησε τις γνώσεις μου	3,72	0,95
Ήταν πολύ χαλαρωτική η επίσκεψη στο ΚΠΑΜ	4,00	0,92
Υπάρχουν πολλά ενδιαφέροντα πράγματα να δεις στο ΚΠΑΜ	3,93	0,95
Μου αρέσει η ατμόσφαιρα στο ΚΠΑΜ	3,81	1,00
Μετά την επίσκεψή μου στο ΚΠΑΜ θέλω να μάθω περισσότερα για τον πολιτισμό της περιοχής	3,98	0,97

Το σημαντικότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του ΚΠΑΜ αποτέλεσε η ιστορική του αρχιτεκτονική, η οποία σημείωσε τον υψηλότερο *M.O.* (4,04) με *T.A.* (0,94). Ακολούθησαν οι εκθέσεις και οι συλλογές του Κέντρου, οι οποίες αξιολογήθηκαν πολύ θετικά με *M.O.* (3,89) και *T.A.* (0,94). Η αυθεντικότητα του οργανισμού κρίθηκε επίσης ως ένα ιδιαίτερα ισχυρό χαρακτηριστικό, καταγράφοντας *M.O.* (3,81) και *T.A.* (0,95). Σχετικά με τη σύγκριση του Κέντρου με άλλους φορείς, η διαφοροποίηση από άλλα πολιτιστικά κέντρα σημείωσε *M.O.* (3,80) με *T.A.* (1,05). Οι δράσεις που υλοποιήθηκαν από το ΚΠΑΜ συγκέντρωσαν *M.O.* (3,79). Τέλος, η πολυπολιτισμικότητα ως χαρακτηριστικό του Κέντρου κατέγραψε τον χαμηλότερο, αν και σταθερά θετικό, μέσο όρο με τιμή *M.O.* (3,77).

Πίνακας 4

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για την αξιολόγηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων του ΚΠΑΜ

	Μ.Ο.	Τ.Α.
Αυθεντικότητα	3,81	0,95
Ιστορική αρχιτεκτονική	4,04	0,94
Εκθέσεις και Συλλογές	3,89	0,94
Δράσεις	3,79	1,05
Πολυπολιτισμικότητα	3,77	1,11
Διαφοροποίηση από άλλα πολιτιστικά κέντρα	3,80	1,05

Η ανάλυση των λειτουργικών χαρακτηριστικών του Κέντρου ανέδειξε ως το ισχυρότερο σημείο την πρόσβαση στους χώρους του, η οποία κατέγραψε τον υψηλότερο *Μ.Ο.* (4,04) και *Τ.Α.* (0,85). Η καθαριότητα του χώρου αξιολογήθηκε επίσης πολύ θετικά με *Μ.Ο.* (3,90) και *Τ.Α.* (0,99). Παράλληλα, τρεις διαφορετικές παράμετροι η οργάνωση, η ποικιλία των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και η μοναδική κληρονομιά και ο πολιτισμός σημείωσαν *Μ.Ο.* (3,86). Ο φωτισμός των εγκαταστάσεων κρίθηκε ικανοποιητικός, καταγράφοντας *Μ.Ο.* (3,84) και *Τ.Α.* (0,95). Σε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα κινήθηκε η εικόνα της πόλης που συνδεόταν με το Πολιτιστικό Κέντρο, με *Μ.Ο.* (3,73) και *Τ.Α.* (0,92), τιμή που μοιράστηκε με τη διαθεσιμότητα των πληροφοριών, η οποία όμως παρουσίασε μεγαλύτερη απόκλιση στις απαντήσεις με *Τ.Α.* (1,00). Η αποτελεσματική στρατηγική marketing του οργανισμού σημείωσε *Μ.Ο.* (3,69) με *Τ.Α.* (1,02). Τέλος, οι χαμηλότερες τιμές, αν και παρέμειναν σε θετικό πρόσημο, σημειώθηκαν στις ελκυστικές δράσεις με *Μ.Ο.* (3,68) και *Τ.Α.* (1,01), καθώς και στην ανάπτυξη σχετικών υπηρεσιών, όπως οι αγορές και η μεταφορά προς το Κέντρο, η οποία κατέγραψε *Μ.Ο.* (3,68).

Πίνακας 5

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για την αξιολόγηση των υποδομών και της στρατηγικής του ΚΠΑΜ

	Μ.Ο.	Τ.Α.
Πρόσβαση	4,04	0,85
Καθαριότητα	3,90	0,99
Οργάνωση	3,86	0,98
Ποικιλία πολιτιστικών δραστηριοτήτων	3,86	0,95
Μοναδική κληρονομιά και πολιτισμός	3,86	0,94
Φωτισμός	3,84	0,95

Εικόνα της πόλης που συνδέεται με το πολιτιστικό κέντρο	3,73	0,92
Διαθεσιμότητα πληροφοριών	3,73	1,00
Αποτελεσματική στρατηγική marketing	3,69	1,02
Ελκυστικές δράσεις	3,68	1,01
Ανάπτυξη σχετικών υπηρεσιών (π.χ. αγορές, μεταφορά στο ΚΠΑΜ)	3,68	1,05

Η ανάλυση των απόψεων των συμμετεχόντων ανέδειξε ως κυρίαρχη διαπίστωση την ανάγκη για περισσότερες δράσεις στο Κέντρο, η οποία συγκέντρωσε τον υψηλότερο *M.O.* (4,03) και *T.A.* (0,85). Παράλληλα, οι επισκέπτες υπογράμμισαν την ανάγκη για περισσότερη επένδυση κεφαλαίων με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη του οργανισμού, σημειώνοντας *M.O.* (3,93) και *T.A.* (0,88). Η πεποίθηση ότι το ανθρώπινο δυναμικό του ΚΠΑΜ θα έπρεπε να ενισχυθεί κατέγραψε επίσης υψηλή στάθμη συμφωνίας με *M.O.* (3,86) και *T.A.* (0,84). Σχετικά με τον αντίκτυπο του Κέντρου στην ευρύτερη περιοχή, η κοινωνική ανάπτυξη αξιολογήθηκε ως η σημαντικότερη συνεισφορά του με *M.O.* (3,82) και *T.A.* (1,01). Η συμβολή του Κέντρου στην περιβαλλοντική ανάπτυξη της περιοχής κατέγραψε *M.O.* (3,71) με *T.A.* (1,09), ενώ η επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη σημείωσε *M.O.* (3,69) με την ίδια τιμή στην *T.A.* (1,09). Τέλος, η χαμηλότερη τιμή, αν και παρέμεινε σε θετικό επίπεδο, σημειώθηκε στην παράμετρο της προσέλκυσης επενδύσεων στην περιοχή μέσω του Κέντρου, η οποία παρουσίασε *M.O.* (3,54) και *T.A.* (1,09).

Πίνακας 6

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για την αξιολόγηση των αναγκών και αναπτυξιακής συμβολής του ΚΠΑΜ

	M.O.	T.A.
Υπάρχει η ανάγκη για περισσότερες δράσεις στο ΚΠΑΜ	4,03	0,85
Χρειάζεται περισσότερη επένδυση κεφαλαίων στο ΚΠΑΜ για την περαιτέρω ανάπτυξή του	3,93	0,88
Το ανθρώπινο δυναμικό του ΚΠΑΜ θα πρέπει να ενισχυθεί	3,86	0,84
Το ΚΠΑΜ συμβάλει στην κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής	3,82	1,01
Το ΚΠΑΜ συμβάλει στην περιβαλλοντική ανάπτυξη της περιοχής	3,71	1,09
Το ΚΠΑΜ συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής	3,69	1,09
Το ΚΠΑΜ συμβάλει στην προσέλκυση επενδύσεων στην περιοχή	3,54	1,09

Η συνολική ικανοποίηση των επισκεπτών από την εμπειρία τους στο Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης διαμορφώθηκε σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή της ικανοποίησης ανήλθε σε *M.O.* (3,91).

Πίνακας 7

Συνολική ικανοποίηση από την επίσκεψη στο ΚΠΑΜ

	M.O.	T.A.
Πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την επίσκεψή σας στο ΚΠΑΜ;	3,91	0,895

Η διερεύνηση της πρόθεσης των συμμετεχόντων να επισκεφθούν ξανά το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης στο μέλλον ανέδειξε μια κυρίαρχα θετική τάση, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος εμφανίστηκε διατεθειμένο να επαναλάβει την επίσκεψη. Συγκεκριμένα, η απάντηση «Μάλλον ναι» συγκέντρωσε το υψηλότερο ποσοστό με (43,3%), αντιστοιχώντας σε (39) άτομα, ενώ η κατηγορία «Σίγουρα ναι» ακολούθησε με (33,3%) και (30) άτομα. Αθροιστικά, η θετική πρόθεση επανεπίσκεψης ανήλθε στο εντυπωσιακό (76,6%), στοιχείο που επιβεβαίωσε την υψηλή ελκυστικότητα του οργανισμού. Στον αντίποδα, οι αρνητικές τοποθετήσεις περιορίστηκαν σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα. Η επιλογή «Μάλλον όχι» σημειώθηκε από το (21,1%) των συμμετεχόντων (19 άτομα), ενώ η κατηγορία «Σίγουρα όχι» συγκέντρωσε το ελάχιστο ποσοστό του δείγματος με μόλις (2,2%), το οποίο αντιστοιχούσε σε (2) άτομα.

Πίνακας 8

Πρόθεση μελλοντικής επίσκεψης στο ΚΠΑΜ

	n	%
Σίγουρα όχι	2	2,2%
Μάλλον όχι	19	21,1%
Μάλλον ναι	39	43,3%
Σίγουρα ναι	30	33,3%

Η πλειονότητα του δείγματος τοποθετήθηκε θετικά, με την επιλογή «Σίγουρα ναι» να κυριαρχεί, καθώς το ήμισυ των ερωτηθέντων (50,0%), δηλαδή (45) άτομα, δήλωσε πλήρη προθυμία να συστήσει το Κέντρο ως πολιτιστικό προορισμό. Παράλληλα, η απάντηση «Μάλλον ναι» συγκέντρωσε το (23,3%) των προτιμήσεων (21 άτομα), διαμορφώνοντας μια συνολική θετική στάση που άγγιξε το (73,3%). Από την άλλη πλευρά, υπήρξε μια

αξιοσημείωτη μερίδα συμμετεχόντων που εμφανίστηκε αρνητική στη σύσταση του φορέα, με την επιλογή «Σίγουρα όχι» να καταλαμβάνει το (22,2%) του δείγματος (20 άτομα). Αντίθετα, η ενδιαμέση αρνητική τοποθέτηση «Μάλλον όχι» περιορίστηκε σε πολύ χαμηλά επίπεδα, συγκεντρώνοντας μόλις το (4,4%) των απαντήσεων (4 άτομα).

Πίνακας 9

Πρόθεση σύστασης του ΚΠΑΜ ως πολιτιστικού προορισμού

	n	%
Σίγουρα όχι	20	22,2%
Μάλλον όχι	4	4,4%
Μάλλον ναι	21	23,3%
Σίγουρα ναι	45	50,0%

Οι προτάσεις των συμμετεχόντων για τη μελλοντική ανάπτυξη του ΚΠΑΜ επικεντρώθηκαν στην ανάγκη εμπλουτισμού των δραστηριοτήτων και στην αναβάθμιση των υποδομών. Προτάθηκε η διοργάνωση γαστρονομικών και πολιτιστικών διαδρομών εντός της πόλης, η υλοποίηση εργαστηρίων παραδοσιακών τεχνών και η εντατικοποίηση των σχολικών επισκέψεων. Παράλληλα, τονίστηκε η ανάγκη για ποικιλία στις εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες, καθώς και η ενίσχυση της συνεργασίας με τοπικούς καλλιτέχνες και συλλόγους.

Σε τεχνικό επίπεδο, επισημάνθηκε η αναγκαιότητα ανακαίνισης της αίθουσας εκδηλώσεων (κλιματισμός, ηχητικά συστήματα) και η πρόσληψη προσωπικού υποδοχής για τον ορθότερο προγραμματισμό των δράσεων. Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επικοινωνιακή πολιτική, με προτάσεις για τη συστηματική διαφήμιση του Κέντρου, την τακτική ανανέωση της ιστοσελίδας και την αξιοποίηση των κοινωνικών δικτύων και των ψηφιακών εκθέσεων για την αποτελεσματικότερη προβολή του φορέα.

5.3 Η Συμβολή του ΚΠΑΜ στην Τοπική Ανάπτυξη, Κοινωνική Συνοχή και Ευημερία: Η Αντίληψη των Κατοίκων του Δήμου Ανατολικής Μάνης

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων ανέδειξε τις τάσεις της τοπικής κοινωνίας σχετικά με τη λειτουργία και τον αντίκτυπο του ΚΠΑΜ, με τις μέσες τιμές να κυμαίνονται κυρίως γύρω από το μέσο της κλίμακας. Οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν με σαφώς θετικότερο πρόσημο τις παραμέτρους που αφορούσαν τις βασικές υποδομές και την αισθητική του χώρου, με τον Φωτισμό να καταγράφει τον υψηλότερο μέσο όρο (Μ.Ο.

= 3,51), ακολουθούμενο από την Καθαριότητα ($M.O. = 3,49$) και την ευκολία στην Πρόσβαση ($M.O. = 3,46$). Παράλληλα, η Οργάνωση ($M.O. = 3,32$) και η Μοναδικότητα του Κέντρου ($M.O. = 3,16$) αναγνωρίστηκαν ως θετικά στοιχεία, ενώ η Ποικιλία και η γενικότερη Εικόνα της περιοχής συγκέντρωσαν μια οριακά ουδέτερη βαθμολογία ($M.O. = 3,00$).

Στον αντίποδα, χαμηλότερες επιδόσεις παρατηρήθηκαν σε ζητήματα που αφορούσαν την αναπτυξιακή δυναμική και την αναγνωρισιμότητα του έργου. Ο δείκτης της Αποτελεσματικότητας σημείωσε τη χαμηλότερη τιμή ($M.O. = 2,59$), ενώ σε παρόμοια επίπεδα κινήθηκε η Αναγνώριση του φορέα ($M.O. = 2,62$), η Διαθεσιμότητα πληροφοριακού υλικού ($M.O. = 2,70$) και η Συνεκτικότητα των δράσεων ($M.O. = 2,70$). Οι παράμετροι που συνδέονταν άμεσα με την Ανάπτυξη (κοινωνική και οικονομική) βαθμολογήθηκαν με 2,78.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω δεδομένα, η βασική ερμηνεία των αποτελεσμάτων υπέδειξε ότι οι κάτοικοι αναγνώρισαν και εκτίμησαν τις λειτουργικές και αισθητικές υποδομές του ΚΠΑΜ, ωστόσο διατήρησαν μια επιφυλακτική ή ουδέτερη στάση ως προς την ουσιαστική σύνδεση του Κέντρου με την τοπική κοινωνία και οικονομία. Οι χαμηλότεροι μέσοι όροι σε δείκτες όπως η αποτελεσματικότητα και η ανάπτυξη, σε συνδυασμό με τις υψηλές τυπικές αποκλίσεις, φανέρωσαν ένα έλλειμμα επικοινωνίας του παραγόμενου έργου. Φάνηκε, επομένως, πως ενώ το ΚΠΑΜ λειτούργησε ως ένας άρτιος φυσικός χώρος, δεν είχε ακόμη εδραιωθεί στη συνείδηση των πολιτών ως ένας δυναμικός μοχλός που προήγαγε ενεργά την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ευημερία της Ανατολικής Μάνης.

Πίνακας 10

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των μεταβλητών αξιολόγησης της λειτουργίας και της συμβολής του ΚΠΑΜ.

	M.O.	T.A.
Φωτισμός	3,51	1,07
Καθαριότητα	3,49	1,15
Πρόσβαση	3,46	1,22
Οργάνωση	3,32	1,18
Μοναδική κληρονομιά και πολιτισμός	3,16	1,24
Ποικιλία πολιτιστικών δραστηριοτήτων	3,00	1,18
Εικόνα της πόλης που συνδέεται με το πολιτιστικό κέντρο	3,00	1,20
Ελκυστικές δράσεις	2,92	1,26

Ισχυρή αίσθηση υπερηφάνειας των πολιτών	2,89	1,37
Υποστήριξη από τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και από την κοινότητα	2,89	1,02
Διαθεσιμότητα πληροφοριών	2,81	1,17
Συνεργασίες με φορείς ιδιωτικού και δημόσιου τομέα	2,81	1,10
Ενισχυμένη ευαισθητοποίηση της κοινότητας για το πολιτιστικό κέντρο	2,81	1,20
Ανάπτυξη σχετικών υπηρεσιών (π.χ. αγορές, μεταφορά στο ΚΠΑΜ)	2,78	1,29
Ανάπτυξη εμβληματικών πολιτιστικών προγραμμάτων	2,78	1,13
Συνεχής διαδικασία ανάπτυξης του πολιτιστικού κέντρου	2,76	1,28
Ειδικές πολιτιστικές πολιτικές και στρατηγικές	2,73	1,26
Συνεκτική στρατηγική	2,70	1,20
Διαθέσιμη χρηματοδότηση / πόροι για την ανάπτυξη του πολιτιστικού κέντρου	2,70	1,08
Αναγνώριση του ρόλου του πολιτιστικού κέντρου στην οικονομική ανάπτυξη	2,62	1,28
Αποτελεσματική στρατηγική Marketing	2,59	1,19

Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε μια ισχυρή τάση των κατοίκων προς τη στρατηγική αναβάθμιση του ΚΠΑΜ, με τις υψηλότερες βαθμολογίες να συγκεντρώνονται στην ανάγκη για εξωστρέφεια και εκσυγχρονισμό. Συγκεκριμένα, οι ερωτηθέντες συμφώνησαν σε μεγάλο βαθμό ότι υπήρχε ανάγκη για περαιτέρω προβολή του Κέντρου ($M.O. = 3,79$) και ότι χρειαζόταν ψηφιακή αναβάθμιση ($M.O. = 3,76$), καταγράφοντας τις υψηλότερες τιμές του πίνακα. Παράλληλα, υποστηρίχθηκε σθεναρά η ανάγκη για προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω του Κέντρου ($M.O. = 3,60$) και η ανάγκη για επιπλέον χρηματοδότηση ($M.O. = 3,60$).

Σε μεσαία επίπεδα αξιολόγησης κινήθηκαν οι απόψεις για τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο του Κέντρου. Οι κάτοικοι θεώρησαν ότι η συνάντηση με την τοπική ιστορία ($M.O. = 3,41$) και η συμβολή του ΚΠΑΜ στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ($M.O. = 3,32$) ήταν σημαντικές, ενώ οριακά χαμηλότερα βαθμολογήθηκαν οι εκδηλώσεις ($M.O. = 3,22$) και ο ρόλος του Κέντρου στην κοινωνική συνοχή ($M.O. = 3,19$). Αντίστοιχα, η αντίληψη ότι το ΚΠΑΜ αποτελούσε σημείο αναφοράς για τον τόπο ή ότι το έργο του ήταν αναγνωρίσιμο σημείωσε μέτριες τιμές ($M.O. = 3,11$), ενώ οι χαμηλότερες θετικές αποκρίσεις αφορούσαν τον ρόλο του στην οικονομική ανάπτυξη ($M.O. = 2,95$).

Αξιοσημείωτη ήταν η πολύ χαμηλή βαθμολογία στην ερώτηση για το αν η συνάντηση με το ΚΠΑΜ ήταν τυχαία ($M.O. = 2,03$).

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα υπέδειξαν ότι η τοπική κοινωνία αντιμετώπισε το ΚΠΑΜ περισσότερο ως έναν φορέα με μεγάλη αναπτυξιακή προοπτική παρά ως έναν οργανισμό που είχε ήδη ολοκληρώσει την αποστολή του. Η έμφαση στην ψηφιακή αναβάθμιση και την προβολή ανέδειξε μια επιθυμία για εκσυγχρονισμό, ενώ η χαμηλή βαθμολογία στον υφιστάμενο ρόλο του στην οικονομική ανάπτυξη επιβεβαίωσε ότι υπήρχε ένα σημαντικό "κενό" μεταξύ των δυνατοτήτων του Κέντρου και της μέχρι τότε πραγματικότητας. Φάνηκε, επομένως, ότι οι κάτοικοι προσδοκούσαν μια πιο ενεργή και επαγγελματική διαχείριση που θα μετέτρεπε τον πολιτιστικό πλούτο σε μετρήσιμο όφελος για την τοπική οικονομία.

Πίνακας 11

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απόψεων των κατοίκων για τις μελλοντικές στρατηγικές και τη βιωσιμότητα του ΚΠΑΜ.

	M.O.	T.A.
Υπάρχει ανάγκη για περισσότερες δραστηριότητες στο ΚΠΑΜ	3,78	0,96
Χρειάζεται να δοθεί έμφαση στο ανθρώπινο δυναμικό του ΚΠΑΜ για να ενισχυθεί η δράση του	3,76	1,06
Η προώθηση του ΚΠΑΜ μπορεί να ενδυναμώσει το προφίλ της περιοχής	3,59	1,21
Χρειάζεται περισσότερη επένδυση κεφαλαίων για την περαιτέρω ανάπτυξη του ΚΠΑΜ	3,59	1,09
Η συνάντηση με τους επισκέπτες του ΚΠΑΜ είναι μια θετική εμπειρία	3,41	1,19
Το ΚΠΑΜ βοηθάει στη δημιουργία μιας θετικής εικόνας της περιοχής	3,32	1,12
Οι εκδηλώσεις, οι συλλογές και οι εκθέσεις του ΚΠΑΜ συμβάλλουν στη ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και στη σύνδεση με το παρελθόν	3,22	1,13
Ο ρόλος του ΚΠΑΜ είναι σημαντικός στην κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής	3,19	1,31
Το ΚΠΑΜ έχει πολλά οφέλη για την οικονομία του τόπου	3,11	1,16
Το έργο του ΚΠΑΜ έχει ως αποτέλεσμα περισσότερα οφέλη στους κατοίκους	3,11	1,16

Ο ρόλος του ΚΠΑΜ είναι σημαντικός στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής	3,05	1,22
Απολαμβάνω τις εκδηλώσεις, τις συλλογές και τις εκθέσεις του ΚΠΑΜ	3,03	1,20
Ο ρόλος του ΚΠΑΜ είναι σημαντικός στην περιβαλλοντική ανάπτυξη της περιοχής	2,95	1,18
Ο ρόλος του ΚΠΑΜ είναι σημαντικός στην προσέλκυση επενδύσεων στην περιοχή	2,95	1,04
Η συνάντηση με τους επισκέπτες του ΚΠΑΜ είναι μία αρνητική εμπειρία	2,03	1,14

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε μια συγκρατημένη στάση των ερωτηθέντων, με τις περισσότερες τιμές να τοποθετούνται κάτω από το θεωρητικό μέσο της κλίμακας, υποδηλώνοντας ότι οι προσδοκώμενες ωφέλειες δεν είχαν ακόμη εμπεδωθεί πλήρως. Οι υψηλότερες βαθμολογίες, αν και οριακές, αφορούσαν τη Συντήρηση των υποδομών ($M.O. = 3,08$) και την Αύξηση της ευαισθητοποίησης για τον πολιτισμό ($M.O. = 3,03$). Ακολούθησαν οι παράμετροι της Προώθησης του τόπου ($M.O. = 2,97$), της Βελτίωσης της εικόνας της περιοχής ($M.O. = 2,86$) και της Ενδυνάμωσης της τοπικής ταυτότητας ($M.O. = 2,84$).

Αντιθέτως, οι κάτοικοι εμφανίστηκαν πιο σκεπτικοί όσον αφορά την πρακτική συμβολή του ΚΠΑΜ στην καθημερινότητα και την οικονομία. Οι δείκτες που αφορούσαν τη Σύνδεση με την τοπική αγορά ($M.O. = 2,65$), την Προστασία του περιβάλλοντος ($M.O. = 2,62$) και την Ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων ($M.O. = 2,59$) κινήθηκαν σε χαμηλά επίπεδα. Ιδιαίτερα χαμηλές τιμές σημειώθηκαν στην Προσέλκυση επενδύσεων ($M.O. = 2,51$) και στην αποτροπή της Υποβάθμισης ($M.O. = 2,46$). Στο τέλος της κλίμακας, οι συμμετέχοντες απέρριψαν την ιδέα ότι το ΚΠΑΜ προκάλεσε Αλλαγή στον τρόπο ζωής ($M.O. = 2,03$) ή ότι υπήρξε Εξάρτηση της περιοχής από αυτό ($M.O. = 1,95$), ενώ η χαμηλότερη τιμή σημειώθηκε στην παράμετρο της Χειροτέρευσης της ποιότητας ζωής ($M.O. = 1,84$).

Η βασική ερμηνεία των παραπάνω αποτελεσμάτων υπέδειξε ότι το ΚΠΑΜ έγινε αντιληπτό από τους κατοίκους περισσότερο ως ένας παθητικός πολιτιστικός πόρος και λιγότερο ως ένας ενεργός μοχλός κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Ενώ αναγνωρίστηκε η συμβολή του στη συντήρηση και την ευαισθητοποίηση, οι κάτοικοι δεν ένιωσαν ότι το

Κέντρο επηρέασε ουσιαστικά το οικονομικό τους επίπεδο ή τον τρόπο ζωής τους. Η χαμηλή βαθμολογία στην ανάπτυξη και την προσέλκυση επενδύσεων κατέδειξε ότι η σύνδεση του πολιτισμού με την τοπική επιχειρηματικότητα παρέμενε το μεγάλο ζητούμενο, καθώς οι κάτοικοι δεν είχαν βιώσει ακόμη τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που θεωρητικά μπορεί να προσφέρει ένας τέτοιος οργανισμός.

Πίνακας 12

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απόψεων των κατοίκων για τον ρόλο του ΚΠΑΜ στην τοπική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής.

	Μ.Ο.	Τ.Α.
Συντήρηση και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς	3,08	1,21
Αύξηση ευαισθητοποίησης για την αναγκαιότητα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς	3,03	1,19
Προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών	2,97	1,14
Βελτίωση κοινωνικών δεσμών	2,86	1,16
Ενδυνάμωση της κοινότητας	2,84	1,26
Ενθάρρυνση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας	2,84	1,36
Αύξηση της ποιότητας του επιπέδου ζωής	2,81	1,35
Ενίσχυση διαπολιτισμικού διαλόγου	2,78	1,18
Έμφαση στη φέρουσα ικανότητα της τοπικής κοινωνίας	2,73	1,35
Σύνδεση του πολιτιστικού κέντρου με άλλους τομείς της οικονομίας	2,65	1,16
Καλύτερη διαχείριση της κοινότητας	2,62	1,23
Προστασία και διαχείριση περιβαλλοντικών πόρων και οικοσυστήματος	2,62	1,21
Ανάπτυξη απασχόλησης	2,59	1,14
Ανάπτυξη επιχειρηματικότητας	2,59	1,30
Αύξηση εισοδήματος ντόπιων κατοίκων	2,54	1,26
Ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων	2,54	1,19
Αύξηση ευαισθητοποίησης για την αναγκαιότητα προστασίας του περιβάλλοντος	2,54	1,26
Προσέλκυση επενδύσεων για την ανάπτυξη της κοινότητας	2,51	1,24
Υποβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων	2,46	1,24
Αλλαγή στις αξίες	2,08	1,12
Αλλαγή στις κοινωνικές δομές	2,03	1,12
Εξάρτηση από το ξένο κεφάλαιο	1,95	1,18
Χειροτέρευση καθημερινής ζωής	1,84	1,07

Τέλος, ζητήθηκε από τους κατοίκους να κάνουν προτάσεις για τις κινήσεις που θα μπορούσε να προβεί το ΚΠΑΜ ώστε να προαχθεί συνολική θετική τοπική ανάπτυξη. Η ποιοτική ανάλυση των προτάσεων των κατοίκων ανέδειξε μια έντονη ανάγκη για ριζική αναθεώρηση του τρόπου λειτουργίας και επικοινωνίας του Κέντρου. Οι απαντήσεις επικεντρώθηκαν σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: την ενίσχυση της εξωστρέφειας, τη στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό, τον εμπλουτισμό των δράσεων και τη διασφάλιση της χρηστής διοίκησης.

Πρωταρχικό αίτημα των συμμετεχόντων αποτέλεσε η εξωστρέφεια και η επικοινωνιακή στρατηγική. Οι κάτοικοι υπογράμμισαν την ανάγκη για εντατικότερο «μάρκετινγκ», συνεχή ενημέρωση των ιστοσελίδων και χρήση εργαλείων όπως τα ενημερωτικά δελτία (*newsletters*). Χαρακτηριστική ήταν η επισήμανση ότι οι δραστηριότητες του Κέντρου πρέπει να γίνονται γνωστές στο ευρύ κοινό και όχι σε έναν κλειστό κύκλο «αυλικών», όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά, υποδηλώνοντας ένα έλλειμμα στη διάχυση της πληροφορίας προς όλους τους πολίτες.

Στον τομέα του περιεχομένου των δράσεων, οι προτάσεις κινήθηκαν προς την αύξηση της ποσοτικής και ποιοτικής ποικιλίας. Προτάθηκαν δράσεις που άπτονται της παιδείας (εκμάθηση γλωσσών προγραμματισμού, παιχνίδια ευφυΐας), εκπαιδευτικά και ιατρικά συνέδρια, σεμινάρια, καθώς και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Οι κάτοικοι φάνηκε να επιζητούν ένα Κέντρο που λειτουργεί ως ζωντανό κύτταρο δια βίου μάθησης για όλες τις ηλικιακές ομάδες, από παιδιά έως ενήλικες.

Παράλληλα, η οργανωτική ανασυγκρότηση αναδείχθηκε ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη. Οι αναφορές σε «καλύτερη στελέχωση» και «εξειδικευμένο προσωπικό» υπέδειξαν ότι η τρέχουσα δομή κρίθηκε ανεπαρκής για να αναλάβει πρωτοβουλίες μεγάλης κλίμακας. Επιπλέον, τονίστηκε η ανάγκη για οικονομική και ηθική στήριξη τόσο από την τοπική αυτοδιοίκηση όσο και από τον ιδιωτικό τομέα.

Τέλος, ένα σημαντικό μέρος των απαντήσεων εστίασε σε ζητήματα διαφάνειας και κοινωνικής λογοδοσίας. Εκφράστηκαν έντονοι προβληματισμοί για τη λειτουργία του Κέντρου ως «κλειστής ομάδας» που εξυπηρετεί «ίδια ή πολιτικά μικροσυμφέροντα». Οι κάτοικοι αξίωσαν μεγαλύτερη διαφάνεια και μια διοίκηση που θα ενδιαφερθεί πραγματικά για το καλό της τοπικής κοινωνίας, απομακρυσμένη από πρακτικές προσωπικής προβολής.

5.4 Στρατηγικός Σχεδιασμός ΚΠΑΜ: Διοικητικό Όραμα, Λειτουργικές Προκλήσεις και Προοπτικές Ψηφιακής και Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η ιστορική έδρα του ΚΠΑΜ στεγάζεται στο εμβληματικό νεοκλασικό κτίριο του Παλαιού Παρθεναγωγείου Γυθείου, το οποίο μετατράπηκε σε σύγχρονο πολιτιστικό φορέα μέσω ευρωπαϊκής χρηματοδότησης και εγκαινιάστηκε το 2016 Σ2 (Α.Δ. υπάλληλος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη), Σ4 (Γ.Λ. Αντιδήμαρχος Υπηρεσίες Κοινωνικής Προστασίας, Πολιτισμού και Τουρισμού, Αναπληρώτρια του Δημάρχου Ανατολικής Μάνης)). Το όραμα του οργανισμού εστιάζει στη λειτουργία ενός «σύγχρονου μουσείου πόλης» που αναδεικνύει τη μανιάτικη ταυτότητα συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν. Η Σ2 (Α.Δ. υπάλληλος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη) υπογράμμισε τη χρήση ψηφιακών εφαρμογών και τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του Κέντρου, το οποίο φιλοξενεί παράλληλα την Καψάλειο Δημοτική Βιβλιοθήκη. Από την πλευρά της, η Σ4 (Γ.Λ. Αντιδήμαρχος Υπηρεσίες Κοινωνικής Προστασίας, Πολιτισμού και Τουρισμού, Αναπληρώτρια του Δημάρχου Ανατολικής Μάνης) τόνισε ότι το Κέντρο αποτελεί «παράθυρο» στη Μάνη και κεντρικό μοχλό πολιτιστικής και τουριστικής ανάπτυξης, προβάλλοντας διαχρονικά τη σχέση των κατοίκων με το ιδιαίτερο φυσικό και ιστορικό τους περιβάλλον.

Η αξιολόγηση της πορείας του Κέντρου χαρακτηρίστηκε από μια θετική στάση, καθώς η Σ2 (Α.Δ. υπάλληλος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη) και η Σ4 (Γ.Λ. Αντιδήμαρχος Υπηρεσίες Κοινωνικής Προστασίας, Πολιτισμού και Τουρισμού, Αναπληρώτρια του Δημάρχου Ανατολικής Μάνης) συμφώνησαν ότι το όραμα έχει επιτευχθεί σε σημαντικό βαθμό. Ειδικότερα, η Σ2 (Α.Δ) στήριξε την άποψή της στα δεδομένα της υψηλής επισκεψιμότητας που καταγράφεται από οργανωμένα γκρουπ, σχολεία όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, οικογένειες και μεμονωμένους επισκέπτες, τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό. Επιπλέον, τόνισε τη μεγάλη συμμετοχή του κοινού στις πολιτισμικές δράσεις και τις σχολικές δραστηριότητες που φιλοξενούνται στον χώρο. Από την πλευρά της, η Σ4 (Γ.Λ. Αντιδήμαρχος Υπηρεσίες Κοινωνικής Προστασίας, Πολιτισμού και Τουρισμού, Αναπληρώτρια του Δημάρχου Ανατολικής Μάνης) υπογράμμισε ότι η επιτυχία του οράματος αποτυπώνεται στην ολοκληρωμένη παρουσίαση της ιστορίας και του πολιτισμού της Μάνης, ενισχύοντας τη σύνδεση των επισκεπτών με την περιοχή. Παράλληλα, επισήμανε ότι το Κέντρο έχει καταστεί σημείο αναφοράς για το Γύθειο, συμβάλλοντας καθοριστικά στην προβολή της Ανατολικής Μάνης ως πολιτιστικού προορισμού. Ωστόσο, υπήρξαν και πιο συγκρατημένες τοποθετήσεις, όπως

αυτή της Σ3 (Ε.Ι. Γραμματεία Αντιδημάρχου), η οποία ανέφερε ότι η επίτευξη των στόχων ήταν πιο ορατή κυρίως κατά την αρχή της λειτουργίας του φορέα, ενώ η Σ1(Α.Α. υπάλληλος του Δήμου) άφησε να εννοηθεί ότι υπάρχουν ακόμη περιθώρια βελτίωσης και εξέλιξης.

Πριν από την ίδρυση του ΚΠΑΜ, η περιοχή στερούνταν ενός κεντρικού σημείου αναφοράς για την ιστορική και λαογραφική της ταυτότητα, με την πολιτιστική γνώση να παραμένει διάσπαρτη και να μεταφέρεται κυρίως προφορικά (Σ2(Α.Δ), Σ4 (Γ.Λ.). Η Σ4 (Γ.Λ.). υπογράμμισε ότι ο τουρισμός βασιζόταν στο φυσικό κάλλος, ενώ το πλούσιο ιστορικό απόθεμα και η ιδιαίτερη ταυτότητα της Μάνης παρέμεναν αναξιοποίητα. Η έλλειψη οργανωμένης παρουσίας δημιουργούσε την ανάγκη για έναν φορέα που θα συνέβαλε στην εκπαίδευση και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας μέσω του πολιτισμού. Η συμμετέχουσα Σ1 (Α.Α. υπάλληλος του Δήμου) επισημαίνει χαρακτηριστικά την πλήρη απουσία αντίστοιχων δομών στην περιοχή κατά το παρελθόν.

Τα στελέχη αξιολόγησαν ιδιαίτερα θετικά τη συμβολή του ΚΠΑΜ, σημειώνοντας ότι βελτίωσε την ποιότητα ζωής και την τοπική ανάπτυξη Σ1 (Α.Α. υπάλληλος του Δήμου). Η Σ2 (Α.Δ), εστίασε στην ενίσχυση της επισκεψιμότητας μέσω της ανάδειξης της μανιάτικης ταυτότητας, ενώ η Σ3 (Ε.Ι. Γραμματεία Αντιδημάρχου) υπογράμμισε την αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση του αστικού ιστού, καθώς η πλατεία του Κέντρου μετατράπηκε σε παγκόσμιο πόλο έλξης. Η Σ4 (Γ.Λ.). ομαδοποίησε την προσφορά του φορέα σε πέντε άξονες: την πολιτιστική ώθηση, τη μετατροπή του Γυθείου σε πολιτιστικό προορισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, την οικονομική ενίσχυση της τοπικής αγοράς, την κοινωνικο-εκπαιδευτική καλλιέργεια των κατοίκων και την αρχιτεκτονική διάσωση του Παλαιού Παρθεναγωγείου. Συνολικά, το ΚΠΑΜ αναγνωρίστηκε ως ένας πολυδιάστατος μοχλός που αναβάθμισε το κύρος και την οικονομία της περιοχής.

Σύμφωνα με τις συμμετέχουσες, η σύνδεση αυτή είναι ταυτόχρονα αρχιτεκτονική, λειτουργική και επικοινωνιακή. Η Σ2 (Α.Δ), επισήμανε ότι η στέγαση του Κέντρου στο Παλιό Παρθεναγωγείο, στην καρδιά της πρωτεύουσας του Δήμου, επιτρέπει μια συνεχή αλληλεπίδραση με τον παλμό της πόλης. Η επικοινωνία με το εξωτερικό περιβάλλον ενισχύεται μέσα από την προβολή ντοκιμαντέρ για τη μανιάτικη φύση, τις ψηφιακές ξεναγήσεις και τη διανομή έντυπου πληροφοριακού υλικού, στοιχεία που λειτουργούν ως συνδετικοί κρίκοι ανάμεσα στον εκθεσιακό χώρο και τα πραγματικά σημεία ενδιαφέροντος της περιοχής. Παράλληλα, η Σ3 (Ε.Ι. Γραμματεία Αντιδημάρχου)

υπογράμμισε τη σημασία των εκδηλώσεων ως μέσο επαφής με την κοινωνία. Η Σ4 (Γ.Λ.) προχώρησε σε μια βαθύτερη ανάλυση, τονίζοντας ότι το νεοκλασικό κτίριο εναρμονίζεται πλήρως με την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του Γυθείου, διατηρώντας την ιστορική μνήμη του τόπου. Η κεντρική του θέση στην πλατεία το καθιστά αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας των κατοίκων, ενώ η φιλόξενη διάταξή του αποπνέει μια αίσθηση διαφάνειας και προσβασιμότητας, αποφεύγοντας την εικόνα ενός «κλειστού ιδρύματος». Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη νοηματική σύνδεση εσωτερικού και εξωτερικού περιεχομένου, καθώς το ΚΠΑΜ λειτουργεί ως «οδηγός»· ο επισκέπτης αποκτά τη γνώση εντός του κτιρίου και στη συνέχεια καλείται να την αναγνωρίσει και να τη βιώσει έξω, στον πραγματικό χώρο της Μάνης. Τέλος, η εξωστρέφεια του κτιρίου υπηρετείται μέσα από δράσεις και συνεργασίες με τοπικούς φορείς, ενισχύοντας τον ρόλο του ως ζωντανού πολιτιστικού κυττάρου.

Σύμφωνα με τις συμμετέχουσες, η αποκατάσταση του κτιρίου βασίστηκε στην ολική ανακαίνιση και την αναδιαμόρφωση των αιθουσών (Σ3, Ε.Ι), με στόχο την επανάχρηση του χώρου ως Κέντρου Πολιτισμού. Η Σ2 (Α.Δ), υπογράμμισε ότι δημιουργήθηκαν ενιαίες και άνετες αίθουσες που επιτρέπουν σε κάθε θεματική ενότητα να διαθέτει τον δικό της αυτόνομο χώρο, διευκολύνοντας την κίνηση μεγάλων ομάδων επισκεπτών. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην εγκατάσταση ψηφιακών συστημάτων εικονικής περιήγησης και αυτοξενάγησης, καθώς και στη δημιουργία μιας αίθουσας εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων εξοπλισμένης με μεγάλες οθόνες προβολής. Παράλληλα, σημειώθηκε ότι η μελέτη προέβλεψε τη διατήρηση των φυσικών πλεονεκτημάτων του κτιρίου, όπως η μεγάλη ηλιακή φωτεινότητα και ο φυσικός εξαερισμός μέσω των πολυάριθμων παραθύρων, τα οποία συμπληρώθηκαν με σύγχρονα συστήματα κλιματισμού, ειδικό φωτισμό και κουρτίνες σκίασης. Η Σ4 (Γ.Λ.) παρείχε μια λεπτομερή καταγραφή των αλλαγών, εξηγώντας ότι οι παλιοί σχολικοί χώροι αναδιατάχθηκαν λειτουργικά για να φιλοξενήσουν εκθέσεις, εκπαιδευτικές δράσεις και την Καψάλειο Βιβλιοθήκη. Οι εκθεσιακοί χώροι εξοπλίστηκαν με προθήκες και οπτικοακουστικά μέσα, ενώ δημιουργήθηκαν ευέλικτες αίθουσες πολλαπλών χρήσεων για διαλέξεις και σεμινάρια. Η βιβλιοθήκη και το αναγνωστήριο διαμορφώθηκαν ως ένας ήσυχος χώρος μελέτης με τον κατάλληλο εξοπλισμό, ενώ κρίσιμης σημασίας ήταν οι παρεμβάσεις για την εξασφάλιση της πρόσβασης σε άτομα με αναπηρία. Το κλειδί της επιτυχίας αυτών των τροποποιήσεων, όπως τόνισαν οι συμμετέχουσες, ήταν η επίτευξη μιας ισορροπίας ανάμεσα στη διατήρηση του ιστορικού χαρακτήρα του νεοκλασικού κτιρίου και την

ενσωμάτωση σύγχρονων δικτυακών και ηλεκτρολογικών υποδομών που απαιτεί ένα μουσείο του 21ου αιώνα. Η οργάνωση του εκθεσιακού περιεχομένου βασίστηκε σε μια αυστηρή μουσειολογική μελέτη (Σ3, Ε.Ι), η οποία περιέλαβε την επιστημονική τεκμηρίωση, την ταξινόμηση και τη δημιουργία βάσεων δεδομένων για τα αντικείμενα Σ4 (Γ.Λ.). Η Σ2 (Α.Δ), εξήγησε ότι τα εκθέματα τοποθετήθηκαν σε θεματικές ομάδες που αφηγούνται την ιστορία της περιοχής, ενώ κάθε αντικείμενο φέρει το δικό του ερμηνευτικό καρτελάκι ταυτότητας με αποκλειστικό αριθμό καταγραφής. Για την έκθεση των αντικειμένων χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα υλικά, όπως επιφάνειες από πορόλιθο, ξύλο και μέταλλο, ενώ για την προστασία της ιστορικής τοιχοποιίας επιστρατεύτηκαν επενδύσεις γυψοσανίδας και ειδικά μεταλλικά κρεμάστρα. Η προστασία των εκθεμάτων διασφαλίζεται μέσω προθηκών από plexiglass ή γυαλί ελεγχόμενων συνθηκών, καθώς και μέσω συστημάτων ελέγχου θερμοκρασίας και υγρασίας.

Το ΚΠΑΜ δίνει προτεραιότητα στην προσβασιμότητα και την ασφάλεια, διαθέτοντας ειδικές εισόδους για ΑμεΑ, σύγχρονα συστήματα επιτήρησης και μέτρα πυρασφάλειας Σ2(Α.Δ), Σ4 (Γ.Λ.). Η ενημέρωση των επισκεπτών υποστηρίζεται από διαδραστικές οθόνες, έντυπο υλικό και έναν χώρο υποδοχής που λειτουργεί ως κέντρο πληροφόρησης για τον Δήμο. Ως πρωταρχικό χαρακτηριστικό του οργανισμού αναδείχθηκε η στέγασή του στο νεοκλασικό κτίριο του Παλαιού Παρθεναγωγείου (έργο του Ε. Τσίλλερ), το οποίο λειτουργεί ως τοπόσημο για την περιοχή Σ2 (Α.Δ). Παράλληλα, η Σ3 (Ε.Ι), υπογράμμισε τη μοναδικότητα του Κέντρου, η οποία πηγάζει από το γεγονός ότι τα εκθέματα ανήκουν στην ίδια την τοπική κοινωνία, ενισχύοντας έτσι τον βιωματικό δεσμό των πολιτών με τον φορέα.

Η Σ4 (Γ.Λ.) υπογράμμισε την αξία του ΚΠΑΜ ως έναν αυθεντικό «ερμηνευτικό κόμβο», όπου το ιστορικό κέλυφος του κτιρίου συνδυάζεται με σύγχρονες μουσειολογικές προδιαγραφές για την ανάδειξη της ιδιαίτερης μανιάτικης ταυτότητας. Η πολυλειτουργικότητα του χώρου, που συνδυάζει βιβλιοθήκη και εκπαιδευτικό κέντρο, τον μετατρέπει σε ζωντανό κύτταρο κοινωνικής συνοχής. Σχετικά με την ύπαρξη παρόμοιων δομών, η Σ2 (Α.Δ), αναφέρθηκε σε κτίρια αρχιτεκτονικής Τσίλλερ, όπως το Δημαρχείο Γυθείου, ενώ η Σ4 (Γ.Λ.) εντόπισε οργανισμούς με παρόμοια θεματική φιλοσοφία (π.χ. Μουσείο Ελιάς στη Σπάρτη), επισημαίνοντας ωστόσο ότι το ΚΠΑΜ διατηρεί τη δική του διακριτή φυσιογνωμία λόγω της εξειδικευμένης του θεματολογίας.

Η Σ2 (Α.Δ), εστίασε στην ιδιαιτερότητα του νεοκλασικού κτιρίου, επισημαίνοντας ότι οι παρεμβάσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν σε ένα τέτοιο οικοδόμημα είναι εκ των

πραγμάτων περιορισμένες. Παράλληλα, υπογράμμισε την κρισιμότητα της συνεχούς χρηματοδότησης, καθώς το Κέντρο αποτελεί έναν «ζωντανό οργανισμό» που απαιτεί πόρους τόσο για την κάλυψη των λειτουργικών του εξόδων όσο και για την ενσωμάτωση νέων τεχνολογικών εφαρμογών. Από την πλευρά της, η Σ3 (Ε.Ι), έθεσε το ζήτημα σε μια πιο διοικητική βάση, αναφέροντας την έλλειψη στελέχωσης και την απουσία επαρκούς πολιτικής βούλησης ως τους βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες για την ομαλή εξέλιξη του φορέα. Διεξοδικότερη ανάλυση των εμποδίων παρείχε η Σ4 (Γ.Λ.), η οποία κατηγοριοποίησε τους περιορισμούς σε πέντε άξονες. Πρώτον, αναφέρθηκε στους οικονομικούς περιορισμούς και την εξάρτηση από δημόσιους πόρους, που δυσχεραίνουν τη συντήρηση και τη δημιουργία νέων εκθέσεων. Δεύτερον, επισήμανε το πρόβλημα του ανθρώπινου δυναμικού, σημειώνοντας την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού (όπως μουσειολόγοι και ξεναγοί). Τρίτον, υπογράμμισε το έλλειμμα στην προβολή και επικοινωνία, γεγονός που περιορίζει την αναγνωρισιμότητα του Κέντρου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τέλος, αναφέρθηκε στη γεωγραφική θέση της Ανατολικής Μάνης ως απομακρυσμένης περιοχής και στο φαινόμενο της εποχικότητας, καθώς η επισκεψιμότητα συγκεντρώνεται κυρίως τους θερινούς μήνες, αφήνοντας το Κέντρο σε χαμηλότερους ρυθμούς λειτουργίας τον υπόλοιπο χρόνο.

Η πλέον άμεση και κρίσιμη απειλή που επισημάνθηκε από τη Σ3 είναι η περιορισμένη λειτουργία του Κέντρου τη δεδομένη χρονική στιγμή, ως αποτέλεσμα της έλλειψης προσωπικού. Η διακοπή αυτή συνδέεται άμεσα με την ανάγκη για συνεχή χρηματοδότηση, την οποία υπογράμμισε η Σ2 (Α.Δ), προειδοποιώντας ότι ο ανταγωνισμός από σημαντικούς πολιτιστικούς χώρους σε περιφερειακό επίπεδο απαιτεί από το ΚΠΑΜ διαρκή εγρήγορση και εξασφάλιση πόρων. Η ίδια συμμετέχουσα τόνισε ότι η υψηλή εξάρτηση από την εποχικότητα (θερινοί μήνες) καθιστά τον φορέα ευάλωτο κατά το υπόλοιπο έτος. Διεξοδικότερη χαρτογράφηση των απειλών παρείχε η Σ4 (Γ.Λ.), η οποία εντόπισε κινδύνους που ξεπερνούν τα στενά τοπικά όρια. Ο ανταγωνισμός από άλλους προορισμούς και μεγάλα αστικά κέντρα που απορροφούν τη μερίδα του λέοντος των πόρων, σε συνδυασμό με τον ψηφιακό ανταγωνισμό (εικονικά μουσεία), απειλούν να μειώσουν τη φυσική επισκεψιμότητα αν το Κέντρο δεν αναβαθμίσει την ψηφιακή του παρουσία. Επιπλέον, αναφέρθηκε η αλλαγή των ενδιαφερόντων του κοινού, ιδιαίτερα των νεότερων γενεών που αναζητούν πιο διαδραστικές εμπειρίες, θέτοντας τον κίνδυνο να θεωρηθεί ο φορέας «στατικός». Τέλος, η υπερσυγκέντρωση του τουρισμού σε περιοχές με πιο ανεπτυγμένες υποδομές και η αναπόφευκτη φθορά του ιστορικού κτιρίου, η οποία

απαιτεί συνεχή και δαπανηρή συντήρηση, συνθέτουν ένα τοπίο υψηλού ρίσκου για την εικόνα και τη λειτουργικότητα του οργανισμού.

Οι συμμετέχουσες οραματίζονται έναν φορέα με διευρυμένο ρόλο, ο οποίος θα ξεπερνά τα όρια της παραδοσιακής μουσειακής έκθεσης. Σε τοπικό επίπεδο, η Σ2 (Α.Δ), πρότεινε τη μετατροπή του Κέντρου σε ένα «εργαστήριο δημιουργικότητας» για νέους και ενήλικες, προσφέροντας εκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων, ενώ η Σ4 (Γ.Λ.) συμπλήρωσε ότι το ΚΠΑΜ μπορεί να αποτελέσει τον πυρήνα της βιωματικής μάθησης μέσω της σύνδεσης με την εκπαιδευτική κοινότητα. Παράλληλα, αναδείχθηκε η προοπτική σύνδεσης του μουσείου με την οικονομική ζωή της περιοχής, μέσα από τη διοργάνωση εκδηλώσεων που θα προβάλλουν τοπικά προϊόντα και παραδόσεις. Σε περιφερειακό επίπεδο, η δυναμική του Κέντρου εστιάζεται στη δικτύωση και τη στρατηγική θέση του. Η Σ3 (Ε.Ι), χαρακτήρισε το ΚΠΑΜ ως έναν εν δυνάμει «σταθμό υποδοχής» για τους επισκέπτες ολόκληρης της Λακωνίας, λειτουργώντας ως το πρώτο σημείο επαφής και πληροφόρησης. Η Σ2 (Α.Δ), και η Σ4 (Γ.Λ.) συμφώνησαν στην ανάγκη δημιουργίας θεματικών πολιτιστικών διαδρομών που θα συνδέουν το Κέντρο με αρχαιολογικούς χώρους και άλλα μουσεία της Πελοποννήσου. Επιπλέον, η προοπτική συνεργασιών με πανεπιστήμια και διεθνείς πολιτιστικούς φορείς θεωρείται κλειδί για την ανάδειξη της Ανατολικής Μάνης ως προορισμού πολιτιστικού τουρισμού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Τέλος, η καινοτομία και η ψηφιακή ανάπτυξη αποτελούν τον κεντρικό άξονα για τη μελλοντική εξέλιξη. Η ανάπτυξη εικονικών ξεναγήσεων και η χρήση νέων τεχνολογιών, όπως σημείωσε η Σ4 (Γ.Λ.), θα επιτρέψουν στο Κέντρο να προσελκύσει ένα διεθνές κοινό, ενισχύοντας ταυτόχρονα την τοπική απασχόληση και την κοινωνική υπερηφάνεια των κατοίκων για την πολιτιστική τους κληρονομιά.

Οι συμμετέχουσες υπογράμμισαν την ομόφωνη στήριξη της τοπικής κοινότητας, με τη Σ2 (Α.Δ), να αναδεικνύει τις δωρεές κειμηλίων από τους κατοίκους ως κορυφαία πράξη εμπιστοσύνης που μετέτρεψε το ΚΠΑΜ σε έναν οικείο χώρο συνάντησης και πολιτισμού. Η Σ3 (Ε.Ι), απέδωσε αυτή την αποδοχή στην αφοσίωση της αρχικής ομάδας έργου, ενώ η Σ4 (Γ.Λ.) τόνισε τον αμφίδρομο χαρακτήρα της σχέσης, καθώς το Κέντρο ενισχύει την τοπική συνείδηση και βοηθά τη νέα γενιά να επανασυνδεθεί με την κληρονομιά της. Εν τέλει, το ΚΠΑΜ αναγνωρίστηκε από τους πολίτες όχι ως ένας ξένος φορέας, αλλά ως ένας απαραίτητος αναπτυξιακός μοχλός και σύνδεσμος μεταξύ της ιστορίας του τόπου και της σύγχρονης καθημερινότητας.

Η καθημερινή επαφή με το κοινό περιγράφεται από τη Σ1 (Α.Α. υπάλληλος του Δήμου) με τη λέξη «ενθουσιασμός», μια αίσθηση που επιβεβαιώνεται και από τις υπόλοιπες συμμετέχουσες. Σύμφωνα με τη Σ2 (Α.Δ), οι επισκέπτες εκφράζουν ιδιαίτερα θετικά σχόλια για την αισθητική και την οργανωτική αρτιότητα του χώρου, ενώ ανταποκρίνονται με θέρμη στην παροχή πληροφοριών και τη διαδικασία της ξενάγησης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το Κέντρο λειτουργεί και ως πεδίο ανταλλαγής γνώσεων, καθώς πολλοί επισκέπτες μοιράζονται δικές τους σχετικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια της περιήγησης. Μια μοναδική διάσταση που ανέδειξε η Σ2 (Α.Δ), είναι η συναισθηματική φόρτιση των κατοίκων που είχαν φοιτήσει στο Παλαιό Παρθεναγωγείο όταν λειτουργούσε ως σχολείο· για αυτούς, η επίσκεψη στο ΚΠΑΜ συνοδεύεται από χαρά και συγκίνηση για την «αναγέννηση» του χώρου των παιδικών τους χρόνων σε κοιτίδα πολιτισμού. Η Σ4 (Γ.Λ.) συμπλήρωσε ότι οι επισκέπτες θαυμάζουν τον αρμονικό συνδυασμό του ιστορικού κελύφους με τις σύγχρονες εκθεσιακές υποδομές, ενώ φάνηκε να εκτιμάται ιδιαίτερα η καθαριότητα και η προσβασιμότητα των χώρων. Για τους μαθητές και τους φοιτητές, το ΚΠΑΜ εισπράττεται ως ένας «ζωντανός» εκπαιδευτικός χώρος που καθιστά την ιστορία κατανοητή και ελκυστική. Τέλος, υπογραμμίστηκε ότι οι κάτοικοι της Μάνης νιώθουν μια βαθιά υπερηφάνεια βλέποντας την ταυτότητά τους να αναγνωρίζεται και να αναδεικνύεται με σεβασμό, δημιουργώντας έτσι μια ισχυρή προσωπική σύνδεση και ενεργή εμπλοκή με τον φορέα.

Οι συμμετέχουσες υπογράμμισαν τη διπλή ανάγκη για ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού και εκσυγχρονισμό των υποδομών (εργαστήρια, ψηφιακή βιβλιοθήκη), ώστε το ΚΠΑΜ να μετασχηματιστεί από ένα στατικό μουσείο σε έναν ζωντανό οργανισμό διά βίου μάθησης. Σημαντικότερο στοιχείο αναδείχθηκε η οργανική σχέση του Κέντρου με την τοπική κοινότητα, η οποία αγκάλιασε το έργο προσφέροντας προσωπικά κειμήλια και μετατρέποντας το κτίριο σε χώρο κοινωνικής συνάντησης (Σ2 (Α.Δ), Σ3 (Ε.Ι)). Η συναισθηματική σύνδεση των κατοίκων, και ειδικά των παλαιών μαθητών του Παρθεναγωγείου, με την αναγέννηση του χώρου Σ1 (Α.Α.), Σ2 (Α.Δ), αποτελεί την ισχυρότερη βάση για τη μελλοντική του εξέλιξη και την κοινωνική του καταξίωση.

Η Σ3 (Ε.Ι), υπογραμμίζει μια κρίσιμη πτυχή της τρέχουσας κατάστασης: το Κέντρο διαθέτει ήδη ψηφιακά μέσα, τα οποία όμως παραμένουν αναξιοποίητα, γεγονός που αποδίδεται εκ νέου στην έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού. Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει ότι η τεχνολογία από μόνη της δεν αρκεί, αν δεν συνοδεύεται από την κατάλληλη στελέχωση που θα τη θέσει σε λειτουργία. Από την άλλη πλευρά, η Σ4 (Γ.Λ.)

παραθέτει ένα συγκεκριμένο στρατηγικό πλάνο για την πλήρη ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών, εστιάζοντας στην ανάπτυξη εφαρμογών εικονικής ξενάγησης για φορητές συσκευές και στην εγκατάσταση συστημάτων επαυξημένης (AR) ή εικονικής πραγματικότητας (VR), που θα προσφέρουν μια πιο «ζωντανή» και διαδραστική αναπαράσταση της ιστορίας. Επιπλέον, η συμβολή της ψηφιακής τεχνολογίας επεκτείνεται στην έρευνα και την εξωστρέφεια. Η Σ4 (Γ.Λ.) προτείνει τη δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης και ηλεκτρονικών αρχείων που θα επιτρέπουν την εξ αποστάσεως πρόσβαση σε σπάνια έγγραφα και φωτογραφίες, ενισχύοντας τον εκπαιδευτικό και ερευνητικό χαρακτήρα του Κέντρου. Παράλληλα, τονίζεται η ανάγκη για μια δυναμική online παρουσία μέσω κοινωνικών δικτύων και ιστοσελίδας, καθώς και η υλοποίηση διαδικτυακών σεμιναρίων (webinars) που θα καταστήσουν το ΚΠΑΜ ορατό σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τέλος, η τεχνολογία αναδεικνύεται ως απαραίτητο εργαλείο για την ασφάλεια και την προστασία των εκθεμάτων μέσω προηγμένων συστημάτων διαχείρισης. Οι προτάσεις των συμμετεχουσών για την εξωστρέφεια του ΚΠΑΜ εστιάζουν στον ψηφιακό του μετασχηματισμό σε έναν διεθνώς αναγνωρίσιμο προορισμό. Ενώ η Σ3 (Ε.Ι), επικεντρώθηκε στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η Σ4 (Γ.Λ.) εισηγήθηκε μια ολοκληρωμένη στρατηγική ψηφιακού μάρκετινγκ. Αυτή περιλαμβάνει τη λειτουργία μιας δυναμικής ιστοσελίδας και blog ως κεντρικών πηγών πληροφόρησης, την παραγωγή πλούσιου περιεχομένου multimedia (βίντεο, podcasts), τη χρήση email marketing και τη σύναψη συνεργασιών με διεθνείς τουριστικές πλατφόρμες. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε από τη Σ4 (Γ.Λ.) στην ανάλυση δεδομένων (analytics), ώστε η επικοινωνιακή πολιτική του Κέντρου να είναι στοχευμένη, διαδραστική και διεθνούς εμβέλειας. Οι προτάσεις των συμμετεχουσών για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του ΚΠΑΜ εστιάζουν στη μετάβαση προς ένα μοντέλο επαγγελματικής στρατηγικής διαχείρισης. Η Σ3 (Ε.Ι), προσδιόρισε ως θεμέλια τη στελέχωση, το πολυετές στρατηγικό πλάνο και τη συστηματική δικτύωση με άλλους φορείς, αναδεικνύοντας τη βιωσιμότητα ως ζήτημα θεσμικής συνέπειας. Η Σ4 (Γ.Λ.) παρέθεσε έναν οδικό χάρτη δομημένο σε τέσσερις πυλώνες: τη διοικητική αναδιοργάνωση με συνεχή αξιολόγηση, τη διαρκή συντήρηση και την ευελιξία των υποδομών, την υιοθέτηση μιας σύγχρονης ψηφιακής στρατηγικής και την ενίσχυση της κοινωνικής βιωσιμότητας μέσω συνεργειών με την τοπική κοινότητα και εθνικούς φορείς. Συνολικά, οι προτάσεις συγκλίνουν στην ανάγκη για έναν οργανισμό εξωστρεφή, ψηφιακά ανεπτυγμένο και διοικητικά θωρακισμένο.

Στην προσωπική τους αποτίμηση, τα στελέχη ανέδειξαν μια ισχυρή συναισθηματική και επαγγελματική ταύτιση με το ΚΠΑΜ. Η Σ2 (Α.Δ), υπογράμμισε την προσωπική της εξέλιξη μέσω της απόκτησης εξειδικευμένων γνώσεων και τη σημασία της Καψαλείου Βιβλιοθήκης ως πυλώνα έρευνας που καθιερώνει το Κέντρο στη συνείδηση των πολιτών. Η Σ3 (Ε.Ι), παρά τον προβληματισμό της για την τρέχουσα υποστελέχωση, εξέφρασε υπερηφάνεια για τον πρότυπο χαρακτήρα που επέδειξε το Κέντρο κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας του. Τέλος, η Σ4 (Γ.Λ.) χαρακτήρισε την εμπειρία της ως μια πολυδιάστατη εξέλιξη, εστιάζοντας στην καλλιέργεια πολιτιστικής συνείδησης και στην ικανοποίηση που προσφέρει η συμμετοχή σε έναν φορέα που μεταμορφώνει την τοπική κοινωνία. Συνολικά, η θητεία τους στο ΚΠΑΜ περιγράφηκε ως μια βιωματική διαδικασία που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και προσφοράς.

5.5 Ανάλυση SWOT

Η ανάλυση SWOT (strengths, weaknesses, opportunities, threats) είναι ένα εργαλείο επιχειρηματικής στρατηγικής για την αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο ένας οργανισμός τοποθετείται σε σχέση με τον ανταγωνισμό. Τα «δυνατά σημεία» και οι «αδυναμίες» του οργανισμού σχετίζονται με το εσωτερικό του περιβάλλον και αποτελούν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα απέναντι στον ανταγωνισμό, αντίστοιχα. Από την άλλη, οι «ευκαιρίες» και οι «απειλές» εντοπίζονται στο ευρύτερο εξωτερικό του περιβάλλον, με τις πρώτες να μπορούν να αξιοποιηθούν προς όφελος της οντότητας και τις δεύτερες να μπορούν να οδηγήσουν την οντότητα σε προβλήματα (Teoli, Sanvictores & An, 2019). Η συνολική αποτίμηση για την περίπτωση του ΚΠΑΜ αποτυπώνεται στον πίνακα που ακολουθεί, μέσω της ανάλυσης SWOT και βοηθά ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην καλύτερη λειτουργία του Κέντρου στο μέλλον.

Πίνακας Ανάλυση SWOT για το ΚΠΑΜ

Δυνατά σημεία	Αδυναμίες
Σύγχρονο μουσείο πόλης Ισχυρό όραμα Μοναδικές συλλογές και εκθέσεις Σπουδαίες εκπαιδευτικές δράσεις Ποιότητα υποδομών Ανάδειξη πολιτιστικής ταυτότητας και αυθεντικότητας της περιοχής Αξιοσημείωτος ρόλος στην τοπική ανάπτυξη Ισχυρή ιστορική και αρχιτεκτονική ταυτότητα της Μάνης Συναίνεση και επιθυμία των κατοίκων για πολιτιστική αναβάθμιση Υψηλή τουριστική ελκυστικότητα της περιοχής κατά τους θερινούς μήνες	Οι κάτοικοι δεν αντιλαμβάνονται ισχυρά ότι το ΚΠΑΜ αποτελεί παράγοντα ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής ευημερίας του τόπου τους Ανεπαρκής στελέχωση του ανθρώπινου δυναμικού Δυσκολίες εκσυγχρονισμού των υποδομών του ΚΠΑΜ (εργαστήρια, ψηφιακή βιβλιοθήκη) Περιορισμένοι δημοτικού πόροι για συνεχή χρηματοδότηση
Ευκαιρίες	Απειλές
Ενίσχυση βιωσιμότητας του Κέντρου Ανάπτυξη οργανικής σχέσης του Κέντρου με την τοπική κοινότητα Συναισθηματική σύνδεση του Κέντρου με τους κατοίκους Ολοκληρωμένη στρατηγική ψηφιακού μάρκετινγκ Εμπλουτισμός των δραστηριοτήτων	Φαινόμενο εποχικότητας Ανταγωνισμός από άλλους προορισμούς και μεγάλα αστικά κέντρα, σε συνδυασμό με τον ψηφιακό ανταγωνισμό (εικονικά μουσεία) Καθυστερήσεις χρηματοδότησης Οικονομική αβεβαιότητα και μειωμένη κρατική επιχορήγηση

Διοργάνωση γαστρονομικών και πολιτιστικών διαδρομών εντός της πόλης Υλοποίηση εργαστηρίων παραδοσιακών τεχνών Εντατικοποίηση των σχολικών επισκέψεων Θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες Ενίσχυση της συνεργασίας με τοπικούς καλλιτέχνες και συλλόγους. Ανακαίνιση της αίθουσας εκδηλώσεων (κλιματισμός, ηχητικά συστήματα) Πρόσληψη προσωπικού υποδοχής για τον ορθότερο προγραμματισμό των δράσεων Συστηματική διαφήμιση του Κέντρου Τακτική ανανέωση της ιστοσελίδας Αξιοποίηση των κοινωνικών δικτύων και των ψηφιακών εκθέσεων Πιο διαδραστικές εμπειρίες με στόχο την προσέλκυση των νέων Ενίσχυση εξωστρέφειας Στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό Διασφάλιση χρηστής διοίκησης Συνεχής χρηματοδότηση Ανάπτυξη επαρκούς πολιτικής βούλησης για την ομαλή εξέλιξη του Κέντρου	Χαμηλή συμμετοχή των κατοίκων όταν και εάν νοιώθουν πως το έργο δεν είναι δικό τους ή εκείνους.
---	--

Πηγή: ιδία επεξεργασία βάσει αποτελεσμάτων έρευνας

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα ακολουθεί ανάλυση των δυνατών σημείων (Strengths) των ευκαιριών (Opportunities) των αδυναμιών (Weaknesses) και απειλών (Threats) για την ολοκλήρωση μια πλήρους SWOT Ανάλυσης.

Δυνατά σημεία

Τα δυνατά του σημεία, είναι ένα σύγχρονο μουσείο πόλης με υψηλή ποιότητα υποδομών, με ισχυρή ιστορική και αρχιτεκτονική ταυτότητα και μοναδικές συλλογές.

Παρουσιάζει ισχυρό όραμα με σπουδαίες εκπαιδευτικές δράσεις και καθολική συναίνεση των κατοίκων για πολιτιστική αναβάθμιση.

Η τοπική ανάπτυξη, η ανάδειξη της αυθεντικότητας της περιοχής και η υψηλή τουριστική ανάπτυξη τους θερινούς μήνες.

Ευκαιρίες

Οι ευκαιρίες που μπορεί να εκμεταλλευτεί το Πολιτιστικό Κέντρο είναι συνυφασμένες με τις προτιμήσεις του κοινού και τις στρατηγικές που ακολουθεί έτσι λοιπόν η ενίσχυση της βιωσιμότητας η ανάπτυξη οργανικής και συναισθηματικής σχέσης με την τοπική κοινότητα. Ο εμπλουτισμός των δράσεων, όπως οι γαστρονομικές ή και πολιτιστικές διαδρομές, τα εργαστήρια παραδοσιακών τεχνών, οι ενίσχυση των σχολικών επισκέψεων και η διοργάνωση συναυλιών ή θεατρικών παραστάσεων σε συνεργασία και με τοπικούς καλλιτέχνες κατά τη διάρκεια του χειμώνα θα μπορούσαν να ενισχύσουν το κέντρο και να λειτουργούν ως αντίβαρο στην εποχικότητα. Οφείλει το κέντρο να χρησιμοποιήσει όλες τις ευκαιρίες ώστε να προσελκύσει εναλλακτικές μορφές τουρισμός όλη τη διάρκεια του έτους. Μια ολοκληρωμένη στρατηγική digital marketing, συστηματική διαφήμιση, συχνές αλλαγές και ανανέωση στη ιστοσελίδα του Κέντρου, ψηφιακές εκθέσεις και διαδραστικές εμπειρίες για τους νέους.

Σημαντική ενίσχυση για τη σωστή λειτουργία του Κέντρου είναι η πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού.

Αδύνατα σημεία

Παρατηρείται ελλιπής οργάνωση και διοίκηση, αδυναμία των κατοίκων να αντιληφθούν σε βάθος ότι το Κέντρο αποτελεί οργανικό παράγοντα ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης και οικονομικής ευημερίας του τόπου.

Ανεπαρκείς στελέχωση ανθρώπινου δυναμικού, σημαντική έλλειψη σε εξειδικευμένο επιστημονικό, διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό, γεγονός που προκαλεί σημαντική δυσλειτουργία στην καθημερινή ροή και τον προγραμματισμό των δράσεων.

Περιορισμένοι χρηματικοί πόροι, που δυσχεραίνουν την σταθερή και μακροπρόθεσμη ροή χρηματοδότησης για την ομαλή λειτουργία του Κέντρου. Θα μπορούσε εδώ να αναπτύξει το Κέντρο ένα μοντέλο μικτής χρηματοδότησης ώστε να αυξηθούν οι πόροι του.

Απειλές

Ο κίνδυνος λειτουργικής κάμψης, υποτονικής δραστηριότητας και κατακόρυφης πτώσης της φυσικής επισκεψιμότητας κατά τους χειμερινούς μήνες, λόγω της εξάρτησης της περιοχής της Μάνης από τον εποχικό τουρισμό. Έντονη πίεση από άλλους καθιερωμένους πολιτιστικούς προορισμούς και μεγάλα αστικά κέντρα. Το γενικότερο ασταθές οικονομικό περιβάλλον, το οποίο συνεπάγεται μειωμένες κρατικές επιχορηγήσεις προς την τοπική αυτοδιοίκηση και τους πολιτιστικούς φορείς. Ο κρίσιμος κίνδυνος καταγραφής χαμηλής συμμετοχής των κατοίκων και των νέων στις δράσεις του Κέντρου, στην συγκεκριμένη περίπτωση αισθάνονται πως το έργο δεν τους ανήκει, δεν είναι δικό τους ή δεν σχεδιάστηκε για εκείνους.

Η παρούσα στρατηγική ανάλυση αναδεικνύει ότι το Κέντρο Πολιτισμού Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ) βρίσκεται μπροστά σε ένα παράδοξο, ενώ διαθέτει άριστες βασικές υποδομές, μοναδικές συλλογές και την αρχική κοινωνική συναίνεση, αντιμετωπίζει σοβαρό κίνδυνο κοινωνικής αποξένωσης επειδή οι κάτοικοι δεν αναγνωρίζουν τον αναπτυξιακό του ρόλο. Οι αδυναμίες του οργανισμού (υποστελέχωση, οικονομική στενότητα, τεχνικές ελλείψεις) επιτείνονται από εξωτερικές απειλές, όπως η εποχικότητα και ο ψηφιακός ανταγωνισμός.

Η βιωσιμότητα του ΚΠΑΜ εξαρτάται από την ικανότητά του να μετατρέψει τις ευκαιρίες του ψηφιακού μετασχηματισμού και των βιωματικών δράσεων σε εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης. Η υλοποίηση των προτεινόμενων αξόνων θα επιτρέψει στο Κέντρο να αποδείξει την αξία του στην τοπική οικονομία, να θωρακίσει τη χρηματοδοτική του ροή

και να εδραιωθεί ως ένας αυθεντικός, συμμετοχικός και οικονομικά αυτόνομος πολιτιστικός οργανισμός όλη τη διάρκεια του έτους.

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση, Συμπεράσματα, Περιορισμοί και Προτάσεις

6.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, από τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου των επισκεπτών φάνηκε πως η αξιολόγηση των επισκεπτών για τις επιμέρους λειτουργίες του ΚΠΑΜ ανέδειξε μια γενικότερη τάση ικανοποίησης, κυμαινόμενη σε υψηλά επίπεδα. Θετικότερα αξιολόγησαν την ευκολία εύρεσης πληροφοριών για το Κέντρο, καθώς και την πρόθεση τους να προτείνουν την επίσκεψη στο Κέντρο σε τρίτους. Παράλληλα, η επάρκεια των πληροφοριών που παρέχονται στην ιστοσελίδα και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αξιολογήθηκε θετικά. Πρόσθετα, οι επισκέπτες τόνισαν ότι το ΚΠΑΜ συνέβαλε σημαντικά στην ανάδειξη της ταυτότητας της Μάνης. Το σημαντικότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του ΚΠΑΜ αποτέλεσε η ιστορική του αρχιτεκτονική, ενώ ακολούθησαν οι εκθέσεις και οι συλλογές του Κέντρου. Η ανάλυση των λειτουργικών χαρακτηριστικών του Κέντρου ανέδειξε ως το ισχυρότερο σημείο την πρόσβαση στους χώρους του. Η καθαριότητα του χώρου αξιολογήθηκε επίσης πολύ θετικά.

Η ανάλυση των απόψεων των συμμετεχόντων ανέδειξε ως κυρίαρχη διαπίστωση την ανάγκη για περισσότερες δράσεις στο Κέντρο, για περισσότερη επένδυση κεφαλαίων με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη του οργανισμού, καθώς και για ενίσχυση στο ανθρώπινο δυναμικό του ΚΠΑΜ. Σχετικά με τον αντίκτυπο του Κέντρου στην ευρύτερη περιοχή, η κοινωνική ανάπτυξη αξιολογήθηκε ως η σημαντικότερη συνεισφορά του. Ακολούθησε η περιβαλλοντική ανάπτυξη της περιοχής και έπειτα, η επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη και τέλος, η παράμετρος της προσέλκυσης επενδύσεων στην περιοχή μέσω του Κέντρου. Συνολικά, η ικανοποίηση των επισκεπτών από την εμπειρία τους στο Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης διαμορφώθηκε σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσε την πρόθεση να επισκεφθούν ξανά το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης στο μέλλον, όπως και να συστήσει το Κέντρο ως πολιτιστικό προορισμό.

Οι προτάσεις των συμμετεχόντων για τη μελλοντική ανάπτυξη του ΚΠΑΜ επικεντρώθηκαν στην ανάγκη εμπλουτισμού των δραστηριοτήτων και στην αναβάθμιση των υποδομών. Προτάθηκε η διοργάνωση γαστρονομικών και πολιτιστικών διαδρομών

εντός της πόλης, η υλοποίηση εργαστηρίων παραδοσιακών τεχνών και η εντατικοποίηση των σχολικών επισκέψεων. Παράλληλα, τονίστηκε η ανάγκη για ποικιλία στις εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες, καθώς και η ενίσχυση της συνεργασίας με τοπικούς καλλιτέχνες και συλλόγους. Σε τεχνικό επίπεδο, επισημάνθηκε η αναγκαιότητα ανακαίνισης της αίθουσας εκδηλώσεων (κλιματισμός, ηχητικά συστήματα) και η πρόσληψη προσωπικού υποδοχής για τον ορθότερο προγραμματισμό των δράσεων. Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επικοινωνιακή πολιτική, με προτάσεις για τη συστηματική διαφήμιση του Κέντρου, την τακτική ανανέωση της ιστοσελίδας και την αξιοποίηση των κοινωνικών δικτύων και των ψηφιακών εκθέσεων για την αποτελεσματικότερη προβολή του φορέα.

Σε ότι αφορά στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο των κατοίκων ανέδειξαν πως οι κάτοικοι αξιολόγησαν με θετικό πρόσημο τις παραμέτρους που αφορούσαν τις βασικές υποδομές και την αισθητική του χώρου, ιδίως τον φωτισμό, την καθαριότητα και την ευκολία στην πρόσβαση. Αντίθετα, αξιολόγησαν χαμηλότερα παραμέτρους όπως την αναπτυξιακή δυναμική και την αναγνωρισιμότητα του έργου. Γενικά, οι κάτοικοι αναγνώρισαν και εκτίμησαν τις λειτουργικές και αισθητικές υποδομές του ΚΠΑΜ, ωστόσο διατήρησαν μια επιφυλακτική ή ουδέτερη στάση ως προς την ουσιαστική σύνδεση του Κέντρου με την τοπική κοινωνία και οικονομία. Διαφαίνεται λοιπόν πως ενώ το ΚΠΑΜ λειτουργεί ως ένας άρτιος φυσικός χώρος, δεν έχει ακόμη εδραιωθεί στη συνείδηση των πολιτών ως ένας δυναμικός μοχλός που προάγει ενεργά την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ευημερία της Ανατολικής Μάνης.

Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε μια ισχυρή τάση των κατοίκων προς τη στρατηγική αναβάθμιση του ΚΠΑΜ, τονίζοντας την ανάγκη για εξωστρέφεια και εκσυγχρονισμό. Ωστόσο, χαμηλότερη είναι η τάση τους για τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο του Κέντρου. Γενικά, διαπιστώθηκε ότι η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει το ΚΠΑΜ περισσότερο ως έναν φορέα με μεγάλη αναπτυξιακή προοπτική παρά ως έναν οργανισμό που είχε ήδη ολοκληρώσει την αποστολή του. Φαίνεται ότι οι κάτοικοι προσδοκούν μια πιο ενεργή και επαγγελματική διαχείριση που θα μετατρέψει τον πολιτιστικό πλούτο σε μετρήσιμο όφελος για την τοπική οικονομία.

Από τις απαντήσεις των κατοίκων φάνηκε ότι το ΚΠΑΜ είναι αντιληπτό περισσότερο ως ένας παθητικός πολιτιστικός πόρος και λιγότερο ως ένας ενεργός μοχλός κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Ενώ αναγνωρίστηκε η συμβολή του στη συντήρηση

και την ευαισθητοποίηση, οι κάτοικοι δεν ένιωσαν ότι το Κέντρο επιδρά ουσιαστικά στο οικονομικό τους επίπεδο ή στον τρόπο ζωής τους. Η σύνδεση του πολιτισμού με την τοπική επιχειρηματικότητα παραμένει το μεγάλο ζητούμενο, καθώς οι κάτοικοι δεν φαίνεται να έχουν βιώσει ακόμη τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που θεωρητικά μπορεί να προσφέρει ένας τέτοιος οργανισμός.

Τέλος, οι προτάσεις των κατοίκων ανέδειξαν μια έντονη ανάγκη για ριζική αναθεώρηση του τρόπου λειτουργίας και επικοινωνίας του Κέντρου. Οι απαντήσεις επικεντρώθηκαν σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: την ενίσχυση της εξωστρέφειας, τη στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό, τον εμπλουτισμό των δράσεων και τη διασφάλιση της χρηστής διοίκησης.

Σχετικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο απαντήθηκε μέσω της συνέντευξης με τους εργαζομένους του ΚΠΑΜ, έγινε εμφανές πως τα στελέχη ανέδειξαν μια ισχυρή συναισθηματική και επαγγελματική ταύτιση με το ΚΠΑΜ. Αναλυτικότερα, υπογραμμίστηκε η χρήση ψηφιακών εφαρμογών και ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του Κέντρου, ενώ παράλληλα επισημάνθηκε ότι το Κέντρο αποτελεί κεντρικό μοχλό πολιτιστικής και τουριστικής ανάπτυξης. Η αξιολόγηση της πορείας του Κέντρου χαρακτηρίστηκε γενικά από μια θετική στάση, ωστόσο, φάνηκε να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και εξέλιξης. Τα στελέχη αξιολόγησαν ιδιαίτερα θετικά τη συμβολή του ΚΠΑΜ, σημειώνοντας ότι βελτιώνει την ποιότητα ζωής και την τοπική ανάπτυξη. Συνολικά, το ΚΠΑΜ αναγνωρίστηκε ως ένας πολυδιάστατος μοχλός που αναβαθμίζει το κύρος και την οικονομία της περιοχής.

Όπως ανέφεραν οι συμμετέχουσες, η σύνδεση του ΚΠΑΜ με την τοπική κοινωνία είναι ταυτόχρονα αρχιτεκτονική, λειτουργική και επικοινωνιακή. Το ΚΠΑΜ λειτουργεί ως «οδηγός»· ο επισκέπτης αποκτά τη γνώση εντός του κτιρίου και στη συνέχεια καλείται να την αναγνωρίσει και να τη βιώσει έξω, στον πραγματικό χώρο της Μάνης. Οι συμμετέχουσες έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην εγκατάσταση ψηφιακών συστημάτων εικονικής περιήγησης και αυτοξενάγησης, καθώς και στη δημιουργία μιας αίθουσας εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, τόνισαν τον εμπλουτισμό των εκθεσιακών χώρων με προθήκες και οπτικοακουστικά μέσα, τη διαμόρφωση του χώρου της βιβλιοθήκης και του αναγνωστηρίου, ενώ κρίσιμης σημασίας επισημάνθηκαν οι παρεμβάσεις για την εξασφάλιση της πρόσβασης σε άτομα με αναπηρία. Το κλειδί της επιτυχίας αυτών των τροποποιήσεων ήταν η επίτευξη μιας ισορροπίας ανάμεσα στη διατήρηση του ιστορικού

χαρακτήρα του νεοκλασικού κτιρίου και την ενσωμάτωση σύγχρονων δικτυακών και ηλεκτρολογικών υποδομών που απαιτεί ένα μουσείο του 21ου αιώνα. Γενικά, τονίστηκε η μοναδικότητα του Κέντρου, η οποία πηγάζει από το γεγονός ότι τα εκθέματα ανήκουν στην ίδια την τοπική κοινωνία, ενισχύοντας έτσι τον βιωματικό δεσμό των πολιτών με τον φορέα.

Ανάμεσα στα ζητήματα που χαρακτηρίστηκαν ως άμεσης προτεραιότητας, είναι το θέμα της συνεχούς χρηματοδότησης, η στελέχωση προσωπικού και η ανάπτυξη επαρκούς πολιτικής βούλησης για την ομαλή εξέλιξη του φορέα. Ακόμη, τονίστηκε η ανάγκη για προβολή και επικοινωνία, το φαινόμενο της εποχικότητας και ο ανταγωνισμός από άλλους προορισμούς και μεγάλα αστικά κέντρα, σε συνδυασμό με τον ψηφιακό ανταγωνισμό (εικονικά μουσεία). Επιπλέον, αναφέρθηκε η αλλαγή των ενδιαφερόντων του κοινού, ιδιαίτερα των νεότερων γενεών που αναζητούν πιο διαδραστικές εμπειρίες. Τέλος, έγινε αναφορά στην ανάγκη για συνεχή και δαπανηρή συντήρηση του οργανισμού.

Οι συμμετέχουσες πρότειναν τη μετατροπή του Κέντρου σε ένα «εργαστήριο δημιουργικότητας» για νέους και ενήλικες, προσφέροντας εκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων, ενώ ακόμη, τόνισαν την σπουδαιότητα της βιωματικής μάθησης μέσω της σύνδεσης με την εκπαιδευτική κοινότητα. Παράλληλα, αναδείχθηκε η προοπτική σύνδεσης του μουσείου με την οικονομική ζωή της περιοχής, μέσα από τη διοργάνωση εκδηλώσεων που θα προβάλλουν τοπικά προϊόντα και παραδόσεις. Σε περιφερειακό επίπεδο, προτάθηκε η δημιουργία θεματικών πολιτιστικών διαδρομών που θα συνδέουν το Κέντρο με αρχαιολογικούς χώρους και άλλα μουσεία της Πελοποννήσου, η προοπτική συνεργασιών με πανεπιστήμια και διεθνείς πολιτιστικούς φορείς, καθώς και η ανάπτυξη εικονικών ξεναγήσεων και η χρήση νέων τεχνολογιών. Οι συμμετέχουσες υπογράμμισαν τη διπλή ανάγκη για ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού και εκσυγχρονισμό των υποδομών (εργαστήρια, ψηφιακή βιβλιοθήκη), την ανάγκη για οργανική σχέση του Κέντρου με την τοπική κοινότητα και συναισθηματική σύνδεση με τους κατοίκους, καθώς και την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη στρατηγική ψηφιακού μάρκετινγκ. Συνολικά, οι προτάσεις συγκλίνουν στην ανάγκη για έναν οργανισμό εξωστρεφή, ψηφιακά ανεπτυγμένο και διοικητικά θωρακισμένο.

Τα παρόντα αποτελέσματα αναδεικνύουν τον σημαντικό ρόλο που έχουν τα πολιτιστικά κέντρα ως φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στις σύγχρονες κοινωνίες, σε συμφωνία με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Jurėnienė, 2012, Urbonienė & Jurenienė,

2015, Vallance, 2007). Ωστόσο, αν και τα οφέλη είναι αντιληπτά από τους επισκέπτες, οι κάτοικοι φαίνεται να μην έχουν βιώσει ακόμη τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που μπορεί να προσφέρει ένας τέτοιος οργανισμός. Το κενό αυτό στη σύνδεση κατοίκων και ΚΠΑΜ φαίνεται να γίνεται αντιληπτό και από τα στελέχη, αποδίδοντας το σε σημαντικά εμπόδια, όπως έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού, ανάγκη εκσυγχρονισμού των υποδομών, απουσία ολοκληρωμένης στρατηγικής ψηφιακού μάρκετινγκ.

6.2 Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία μελέτησε τον ρόλο των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη, εστιάζοντας στη μελέτη περίπτωσης του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ), μιας περιοχής γνωστής για τη βαθιά της ιστορία, τον πλούσιο πολιτισμό της και την αυθεντική ομορφιά. Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνήσει τις αντιλήψεις και εμπειρίες των κατοίκων, των επισκεπτών και των αρμόδιων του ΚΠΑΜ σχετικά με τον ρόλο του στην τοπική ανάπτυξη. Επιμέρους, εξετάστηκε πώς αξιολογούν οι επισκέπτες την ποιότητα των υποδομών του ΚΠΑΜ, ποιος είναι ο βαθμός ικανοποίησής τους και ποια είναι η συμβολή του Κέντρου στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της αυθεντικότητας της περιοχής. Πρόσθετα, εξετάστηκε σε ποιο βαθμό οι κάτοικοι του Δήμου Ανατολικής Μάνης αντιλαμβάνονται το ΚΠΑΜ ως παράγοντα ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής ευημερίας του τόπου τους. Τέλος, διερευνήθηκε ποιο είναι το όραμα της διοίκησης για το ΚΠΑΜ, ποια είναι τα λειτουργικά εμπόδια που αντιμετωπίζει και ποιες στρατηγικές (ψηφιακή αναβάθμιση, βιωσιμότητα) κρίνονται απαραίτητες για τη μελλοντική του εξέλιξη.

Όπως φάνηκε από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, ο πολιτισμός επιδρά στην τοπική ανάπτυξη ποικιλοτρόπως, προσφέροντας πολλαπλά κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη (Sacco, 2009, Tjarve & Zemīte, 2016). Στο πλαίσιο αυτής της συμβολής στην τοπική ανάπτυξη, οι πολιτιστικές δραστηριότητες συμβάλλουν στη διατήρηση της κληρονομιάς, διευρύνουν την προσβασιμότητα σε πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες και διασφαλίζουν ότι ο πολιτισμός ενισχύει την εικόνα του τόπου (OECD, 2018). Τα πολιτιστικά κέντρα έχουν καίριο ρόλο στην προσπάθεια αυτή, αποτελώντας

σημαντικούς φορείς πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στις σύγχρονες κοινωνίες (Jurèniènè, 2012, Urboniènè & Jurenienè, 2015, Vallance, 2007). Τα πολιτιστικά κέντρα στις ΗΠΑ τονίζουν τη μοναδικότητα της πόλης, τονώνουν την οικονομική ανάπτυξη, βελτιώνοντας παράλληλα την ποιότητα της ζωής (Grodach & Loukaitou-Sideris, 2007). Σε ότι αφορά στην Ευρώπη, διέπονται από πολυλειτουργικότητα, κοινωνικοπολιτιστική πτυχή και προσανατολισμό προς την πολιτιστική ισότητα, τη διαπολιτισμική επικοινωνία, τον εκδημοκρατισμό και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών (Pfeifere, 2022). Αναφορικά με την ελληνική πραγματικότητα, οι περιορισμένες αναφορές στη βιβλιογραφία, και συγκεκριμένα του Ιδρύματος Κάρολος Καμπελόπουλος στα Χανιά της Κρήτης (Τσαγκαράκη, 2020), του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος στην Καλλιθέα Αττικής (Makowska, 2021, Πολιτάκη, 2018) και οι περιπτώσεις των Δήμων Ελληνικού-Αργυρούπολης και Τρικκαίων (Τσαντήλας, 2021) επισημαίνουν τον ανοικτό διάλογο που καλλιεργούν τα πολιτιστικά κέντρα με την κοινωνία, το σημαντικό φορτίο μνήμης και πολιτιστικού κεφαλαίου που αναδύουν, την προσβασιμότητα που παρέχουν, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης, καθώς και τη γενικότερη συμβολή τους στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη, καθώς και στην προστασία και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Διαφαίνεται λοιπόν, πως τα οφέλη είναι πολλαπλά: στον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα.

Το Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ), το οποίο μελετήθηκε στην παρούσα έρευνα, είναι ένα σύγχρονο μουσείο πόλης, που μιλά για την Μάνη, την ιστορία και τους ανθρώπους της. Το ΚΠΑΜ έχει δεχθεί 12000 επισκέπτες, ενήλικες και παιδιά μέχρι σήμερα, εκθέτει 180 εκθέματα και έχει διοργανώσει 100 εκδηλώσεις. Πέρα από τις συλλογές και τις Εκθέσεις του, το ΚΠΑΜ οργανώνει σπουδαίες εκπαιδευτικές δράσεις για τα σχολεία. Για τη διενέργεια της ερευνητικής διαδικασίας στην παρούσα εργασία, εφαρμόστηκε η μικτή μέθοδος έρευνας. Συγκεκριμένα, συλλέχθηκαν ποσοτικά δεδομένα μέσω δυο ερωτηματολογίων (ένα προς τους κατοίκους της περιοχής και ένα προς τους επισκέπτες του ΚΠΑΜ) και ποιοτικά δεδομένα, μέσω συνεντεύξεων προς εργαζομένους του ΚΠΑΜ. Στην έρευνα συμμετείχαν 90 επισκέπτες του ΚΠΑΜ, 37 κάτοικοι της περιοχής του Γυθείου και 4 εργαζόμενοι του ΚΠΑΜ. Για την επιλογή του δείγματος των κατοίκων εφαρμόστηκε η δειγματοληψία ευκολίας, για την επιλογή του δείγματος των επισκεπτών έγινε τυχαία δειγματοληψία, και τέλος, η επιλογή των εργαζομένων του ΚΠΑΜ που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις έγινε με σκόπιμη

δειγματοληψία. Για τη συλλογή των δεδομένων, τα ερευνητικά εργαλεία σχεδιάστηκαν σε μορφή Google Forms και προωθήθηκαν ηλεκτρονικά στα δείγματα. Η έρευνα είχε διάρκεια δύο μήνες (αρχές Φεβρουαρίου έως αρχές Απριλίου 2026). Όλα τα δεδομένα συλλέχθηκαν σε φύλλα excel στη Φόρμα Google και ακολούθησε η ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων στο στατιστικό πρόγραμμα SPSSv21.

Από τα αποτελέσματα της παρούσας μικτής έρευνας διαπιστώθηκε ότι είναι θετική η αξιολόγηση των επισκεπτών για την ποιότητα των υποδομών του ΚΠΑΜ, όπως και ο βαθμός ικανοποίησής τους. Ακόμη, αναγνωρίζουν τη συμβολή του Κέντρου στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας και της αυθεντικότητας της περιοχής. Αναφορικά με τους κατοίκους, δε φάνηκε να αντιλαμβάνονται ισχυρά ότι το ΚΠΑΜ αποτελεί παράγοντα ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής ευημερίας του τόπου τους. Συγκεκριμένα, φάνηκε να αντιλαμβάνονται το ΚΠΑΜ περισσότερο ως έναν παθητικό πολιτιστικό πόρο και λιγότερο ως έναν ενεργό μοχλό κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Ενώ αναγνωρίστηκε η συμβολή του στη συντήρηση και την ευαισθητοποίηση, οι κάτοικοι δεν ένιωσαν ότι το Κέντρο επιδρά ουσιαστικά στο οικονομικό τους επίπεδο ή στον τρόπο ζωής τους. Οι κάτοικοι δεν φαίνεται να έχουν βιώσει ακόμη τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που θεωρητικά μπορεί να προσφέρει ένας τέτοιος οργανισμός. Τέλος, σύμφωνα με τα στελέχη, το ΚΠΑΜ έχει ένα ισχυρό όραμα και ο ρόλος του είναι αξιοσημείωτος για την τοπική ανάπτυξη, αλλά αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια, ιδίως στο ζήτημα στελέχωσης του ανθρώπινου δυναμικού και στο ζήτημα του εκσυγχρονισμού των υποδομών του (εργαστήρια, ψηφιακή βιβλιοθήκη). Για τη βιωσιμότητα του Κέντρου, είναι αναγκαία η οργανική σχέση του με την τοπική κοινότητα και η συναισθηματική σύνδεση του με τους κατοίκους, καθώς και μια ολοκληρωμένη στρατηγική ψηφιακού μάρκετινγκ. Συνολικά, οι στρατηγικές θα πρέπει να εστιάσουν στην εξωστρέφεια του Κέντρου, στην ψηφιακή του ανάπτυξη και στη θωράκιση του σε ότι αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό.

6.3 Περιορισμοί και προτάσεις

Η παρούσα έρευνα διέπεται από κάποιους περιορισμούς, τόσο στο θεωρητικό μέρος της, όσο και στο εμπειρικό. Όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος, ο ρόλος των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει έρευνες κυρίως στις ΗΠΑ (Grodach & Loukaitou-Sideris, 2007) και στην Ευρώπη

(Pfeifere, 2022), αλλά δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Σε ότι αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, οι αναφορές στη βιβλιογραφία είναι περιορισμένες (Makowska, 2021, Πολιτάκη, 2018, Τσαγκαράκη, 2020, Τσαντήλας, 2021), γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για περαιτέρω μελέτη του ρόλου των πολιτιστικών κέντρων στην τοπική ανάπτυξη. Χρειάζεται συνεπώς περισσότερη έρευνα στο μέλλον στο πεδίο αυτό.

Σε ότι αφορά στο ερευνητικό μέρος, το μέγεθος του δείγματος των κατοίκων της περιοχής του Γυθείου ήταν μικρό. Επίσης, η επιλογή του εν λόγω δείγματος ήταν δειγματοληψία ευκολίας, δηλαδή δειγματοληψία μη πιθανότητας. Συνεπώς, τα αποτελέσματα δε μπορούν να γενικευθούν στον πληθυσμό της έρευνας. Γενικότερα, υπήρξε δυσκολία στην προσέγγιση περισσότερων συμμετεχόντων, όπως και χρονικός περιορισμός, γεγονός που οδήγησε σε μικρό μέγεθος δείγματος. Ένας ακόμη περιορισμός προέκυψε από τη διαπίστωση ότι δυο από τους τέσσερις εργαζομένους του ΚΠΑΜ που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις έδωσαν πολύ σύντομες απαντήσεις, ενώ σε κάποιες δεν απάντησαν καθόλου. Αυτό περιορίσε την εις βάθος ανάλυση των απαντήσεων. Προτείνεται συνεπώς μελλοντική έρευνα σε μεγαλύτερα δείγματα και με τυχαία δειγματοληψία. Επίσης, θα μπορούσαν μελλοντικά να διερευνηθούν και άλλες περιπτώσεις πολιτιστικών κέντρων στην Ελλάδα, όπως σε Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Ιωάννινα και αλλού.

Τέλος, σε πρακτικό επίπεδο, η παρούσα έρευνα ανέδειξε, από την οπτική των επισκεπτών, πως υπάρχει ανάγκη εμπλουτισμού των δραστηριοτήτων και αναβάθμισης των υποδομών του ΚΠΑΜ. Σύμφωνα με τις προτάσεις των επισκεπτών του ΚΠΑΜ, η διοργάνωση γαστρονομικών και πολιτιστικών διαδρομών εντός της πόλης, η υλοποίηση εργαστηρίων παραδοσιακών τεχνών και η εντατικοποίηση των σχολικών επισκέψεων θα ήταν ευεργετικές για την ανάδειξη του τόπου. Όπως ανέφεραν οι επισκέπτες, υπάρχει ανάγκη για ποικιλία στις εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες, καθώς και ανάγκη για ενίσχυση της συνεργασίας με τοπικούς καλλιτέχνες και συλλόγους. Σε τεχνικό επίπεδο, επισημάνθηκε η αναγκαιότητα ανακαίνισης της αίθουσας εκδηλώσεων (κλιματισμός, ηχητικά συστήματα) και η πρόσληψη προσωπικού υποδοχής για τον ορθότερο προγραμματισμό των δράσεων. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επικοινωνιακή πολιτική, με προτάσεις για τη συστηματική διαφήμιση του Κέντρου, την τακτική ανανέωση της ιστοσελίδας και την αξιοποίηση των κοινωνικών δικτύων και των ψηφιακών εκθέσεων για την αποτελεσματικότερη προβολή του φορέα. Από την οπτική των κατοίκων, επισημάνθηκε η έντονη ανάγκη για ριζική αναθεώρηση του τρόπου

λειτουργίας και επικοινωνίας του Κέντρου. Οι προτάσεις των κατοίκων αφορούν σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: την ενίσχυση της εξωστρέφειας, τη στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό, τον εμπλουτισμό των δράσεων και τη διασφάλιση της χρηστής διοίκησης. Σε ότι αφορά στις προτάσεις των στελεχών του ΚΠΑΜ, αυτές αφορούν στο θέμα της συνεχούς χρηματοδότησης, στη στελέχωση προσωπικού, στην ανάπτυξη επαρκούς πολιτικής βούλησης για την ομαλή εξέλιξη του φορέα, στην προβολή και επικοινωνία, στο φαινόμενο της εποχικότητας, στον ανταγωνισμό από άλλους προορισμούς και μεγάλα αστικά κέντρα, σε συνδυασμό με τον ψηφιακό ανταγωνισμό (εικονικά μουσεία), στην ανάγκη για πιο διαδραστικές εμπειρίες με στόχο την προσέλκυση των νέων, και γενικότερα, στην ανάγκη για έναν οργανισμό εξωστρεφή, ψηφιακά ανεπτυγμένο και διοικητικά θωρακισμένο.

Η σύγκλιση της τοπικής συνοχής με την τουριστική οικονομία, υπό τη διαμεσολάβηση του Δήμου, θα μπορούσε να μετατρέψει την υποδομή αυτή σε εστία πνευματικής και οικονομικής αναγέννησης, η σύνδεση του Κέντρου Πολιτισμού με πεζοπορικά μονοπάτια και αξιοθέατα της περιοχής προσφέροντας μοναδικές εμπειρίες στους επισκέπτες καθώς και δημιουργία πωλητηρίου εντός του Κέντρου για την προώθηση των τοπικών προϊόντων της Μανιάτικης ιστορίας. Οι κάτοικοι και οι τοπικοί σύλλογοι θα μπορούσαν να γίνουν ενεργοί συνδιαμορφωτές του προγράμματος αλλά και της ταυτότητας του Κέντρου. Η διασύνδεση με την τουριστική αγορά θα εξασφάλιζε οικονομικούς πόρους και ενισχύει της τοπικής επιχειρηματικότητας και θα πρόβαλε την μανιάτικη κουλτούρα. Η λήψη αποφάσεων για τον πολιτισμό θα μπορούσε να ενδυναμώσει τη σχέση των πολιτών με τη τοπική αυτοδιοίκηση γιατί μια δεμένη τοπική κοινωνία θα μπορούσε να διαχειριστεί αποτελεσματικότερα τις πολιτιστικές, οικονομικές και τουριστικές πιέσεις.

Είναι λοιπόν φανερό πως τα πολιτιστικά κέντρα θα πρέπει να αναδεικνύουν τον πολύτιμο ρόλο τους στην τοπική ανάπτυξη, συνδέοντας τον πολιτισμό με την οικονομία, την κοινωνική συνοχή και την καινοτομία. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω στρατηγικών συνεργασιών, αξιοποίησης της τοπικής ταυτότητας, μετατροπής των πολιτιστικών κέντρων σε κέντρα δημιουργικής επιχειρηματικότητας, ενίσχυσης και πρωτοβουλιών από την Πολιτεία, χρηματοδοτήσεων από σχετικά προγράμματα, στελέχωσης με εξειδικευμένο και επαρκές ανθρώπινο δυναμικό και αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Δήμος Ανατολικής Μάνης (2026). *Περιήγηση στο Δήμο*. Πρόσβαση στις 15/5/2026 από: <https://www.anatolikimani.gov.gr/sightseeing/>

Τσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2016). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης (2023). *Το ΚΠΑΜ*. Πρόσβαση στις 6/1/2026 από: <https://kpmanis.gr/el>

Κέντρο Πολιτισμού Ανατολικής του Δήμου Μάνης (2023). *Γαστρονομία και τοπικά προϊόντα*. Πρόσβαση στις 15/5/2026 από: <https://kpmanis.gr/el/gastronomia-kai-topika-proionta>

Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). *Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/5356>

Μουστάκα, Κ. (2019). *Πολιτιστικός τουρισμός και τοπική κοινωνία: η περίπτωση του Άργους*. Διπλωματική Εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Μπαντιμαρούδης, Φ. (2011). *Πολιτιστική επικοινωνία. Οργανισμοί, θεωρίες, μέσα*. Εκδόσεις Κριτική.

Πολιτάκη, Α. (2018). *Ο ρόλος των πολιτιστικών ιδρυμάτων σε τοπικό επίπεδο. Το παράδειγμα του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος ως φορέα πολιτιστικής αλλαγής*. Διπλωματική Εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τσαγκαράκη, Ε. (2020). *Η Αξιοποίηση Μη Συμβατικών Χώρων ως Πολιτιστικά Κέντρα και η Επίδρασή τους στην Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Η Περίπτωση του «Ιδρύματος Κάρολος Καμπελόπουλος» στα Χανιά της Κρήτης*. Διπλωματική Εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τσαντήλας, Χ. (2021). *Αστική - Περιφερειακή Πολιτιστική Ανάπτυξη. Συγκριτική Ανάλυση των Διευθύνσεων Πολιτισμού του Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης και του Δήμου Τρικκαίων*. Διπλωματική Εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Φουτάκης, Δ. (2002). *Χωρική ανταγωνιστικότητα και περιφερειακές ανισότητες: νέες προσεγγίσεις και ερμηνείες*. Παρατηρητής.

Χριστοφάκης, Μ. (2001). *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*. Παπαζήσης.

visitpeloponnese.com (2025). *Κέντρο Πολιτισμού του Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΚΠΑΜ)*. Πρόσβαση στις 30/10/2025 από: <https://visitpeloponnese.com/it/prdct/kentro-politismoy-anatolikis-manis-kpam>

Ξένη

Axelrod, R. (1997). The dissemination of culture: A model with local convergence and global polarization. *Journal of conflict resolution*, 41(2), 203-226. <https://doi.org/10.1177/0022002797041002001>

Bailey, G., & Peoples, J. (1998). *Introduction to Cultural Anthropology*. Wadsworth Publishing.

Bogen, P. (2018). *Business model profiling of cultural centers and performing arts organizations*. Trans Europe Halles.

Boyd, R., & Richerson, P.J. (1988). *Culture and the Evolutionary Process*. University of Chicago Press.

Brumann, C. (1999). Writing for culture: Why a successful concept should not be discarded. *Current Anthropology*, 40(Suppl), S1-S27. <https://doi.org/10.1086/200058>

Castañer, X. (2014). Cultural Innovation by Cultural Organizations. In Victor A. Ginsburgh, & David Throsby (Ed.). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. (pp. 263-276). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53776-8.00011-8>.

Coffey, W. J., & Polèse, M. (1984). The concept of local development: A stages model of endogenous regional growth. *Papers of the Regional Science Association*, 55(1), 1-12. <https://doi.org/10.1007/BF01939840>

Creswell, J.W. (2005). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (2nd ed.). Pearson Education

Dawkins, C. J. (2003). Regional development theory: Conceptual foundations, classic works, and recent developments. *Journal of Planning Literature*, 18(2), 131-172. <https://doi.org/10.1177/0885412203254706>

- Donalek, J. G. (2005). The interview in qualitative research. *Urologic nursing*, 25(2), 124-125.
- Eriksson, B., Mohring Reestorff C., & Stage C. (2017). *RECCORD - Rethinking Cultural Centers in European Dimension*. Online 23rd December 2025 at: https://encc.eu/sites/default/files/2017-11/reccord_research_final_report.pdf
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255–274.
<https://doi.org/10.2307/1163620>
- Grodach, C., & Loukaitou-Sideris, A. (2007). Cultural development strategies and urban revitalization: A survey of US cities. *International Journal of Cultural Policy*, 13(4), 349-370. <https://doi.org/10.1080/10286630701683235>
- Harris, M. (1975). *Culture, people, nature: An introduction to general anthropology*. Thomas Y. Crowell.
- Harrison, R.J., & Carroll, G.R. (2006). *Culture and Demography in Organizations*. Princeton University Press.
- Heyes, C. (2020). Culture. *Current Biology*, 30(20), R1246-R1250. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2020.08.086>
- Hofstede, G. (1984). *Culture's Consequences. International Differences in Work-Related Values*. Sage Publications.
- Hong, Y. Y., & Cheon, B. K. (2017). How does culture matter in the face of globalization?. *Perspectives on Psychological Science*, 12(5), 810-823. <https://doi.org/10.1177/1745691617700496>
- Järvinen, T. (2021). *Strategic Cultural Center Management*. Routledge.
- Jurénienė, V. (2012). The role of cultural centers in the fields of children and youth artistic education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 51, 501-505. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.196>
- Jurénienė, V., & Skaistė J. (2018). Value Created by the Activities of Cultural Organizations for Communities and the State, 2018. *International Journal of Arts and Commerce*, 7(1), 1-15.

- Keesing, R.M. (1981). *Cultural anthropology: A contemporary perspective*. (2nd ed.). Holt, Rinehart and Winston.
- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques*. New Age International.
- Kroeber, A. L., & Kluckhohn, C. (1952). Culture: a critical review of concepts and definitions. *Papers. Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University*, 47(1), viii, 223.
- Makowska, B. (2021). Practical Functioning of a Sustainable Urban Complex with a Park—The Case Study of Stavros Niarchos Foundation Cultural Center in Athens. *Sustainability*, 13(9), 5071. <https://doi.org/10.3390/su13095071>
- McFate, M. (2005). The military utility of understanding adversary culture. *Joint Force Quarterly*, 38, 42–48. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA479862.pdf>
- Migiro, S. O., & Magangi, B. A. (2011). Mixed methods: A review of literature and the future of the new research paradigm. *African journal of business management*, 5(10), 3757-3764. <https://doi.org/10.5897/AJBM09.082>
- OECD (2018). Culture and local development: Back ground document. *OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers*, No. 2018/06, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ae14fe7e-en>
- O'Reilly, C. (1989). Corporations, culture, and commitment: Motivation and social control in organizations. *California management review*, 31(4), 9-25. <https://doi.org/10.2307/41166580>
- Pfeifere, D. (2022). The issues of defining and classifying cultural centers. *Economics and Culture*, 19(2), 28-37. <https://doi.org/10.2478/jec-2022-0013>
- Sacco, P. L., Blessi, G. T., & Nuccio, M. (2009). Cultural policies and local planning strategies: What is the role of culture in local sustainable development?. *The Journal of Arts Management, Law, And Society*, 39 (1), 45-64. <https://doi.org/10.3200/JAML.39.1.45-64>
- Schulte-Basta, D. (2025). Definition and distinction of the concept cultural center using the example of Finland. *European Journal of Cultural Management and Policy*, 15, 14704. <https://doi.org/10.3389/ejcmp.2025.14704>

- Stenlund, K. (2010). *Effekter av byggandet av Kulturenshus i Luleå*. Luleå: Universitetsstryckeriet. Online 23rd December 2025 at: <https://itu.diva-portal.org/smash/get/diva2:994865/FULLTEXT01.pdf>
- Stöhr, W. B. (1981). Development from below: The bottom-up and periphery-in ward development paradigm. In W. B. Stöhr & D. R. F. Taylor (Eds.), *Development from above or below? The dialectics of regional planning in developing countries* (pp. 39–72). Wiley.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Sage.
- Teoli, D., Sanvictores, T., & An, J. (2019). SWOT analysis. StatPearls Publishing.
- Thomas, A. (2003). Interkulturelle Kompetenz. Grundlagen, Probleme und Konzepte. *Erwägen, Wissen, Ethik*, 14 (1), 137-221.
- Tjarve, B., & Zemīte, I. (2016). The Role of Cultural Activities in Community Development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(6), 2151-2160. <https://doi.org/10.11118/actaun201664062151>
- UNESCO (2023). *Cultural organizations and the promotion of the diversity of cultural expressions*. Online 20th December 2025 at: https://www.unesco.org/creativity/sites/default/files/medias/fichiers/2023/06/3-Policy_Perspectives_Spectacles_EN-web2.pdf
- Urboniene, A., & Jureniene, V. (2015). Cultural Centers as Key Agents of Non-Formal Education. *International Journal on Global Business Management & Research*, 3(2), 5-14.
- Vallance, E. (2007). Prelude: Museums, Cultural Centers, and What We Don't Know. In *International handbook of research in art seducation* (pp. 673-677). Springer.

Παράρτημα Α. Φωτογραφικό υλικό εκθεμάτων του ΚΠΑΜ

Πηγή φωτογραφιών: <http://Kpmanis.gr/el/ekthemata>

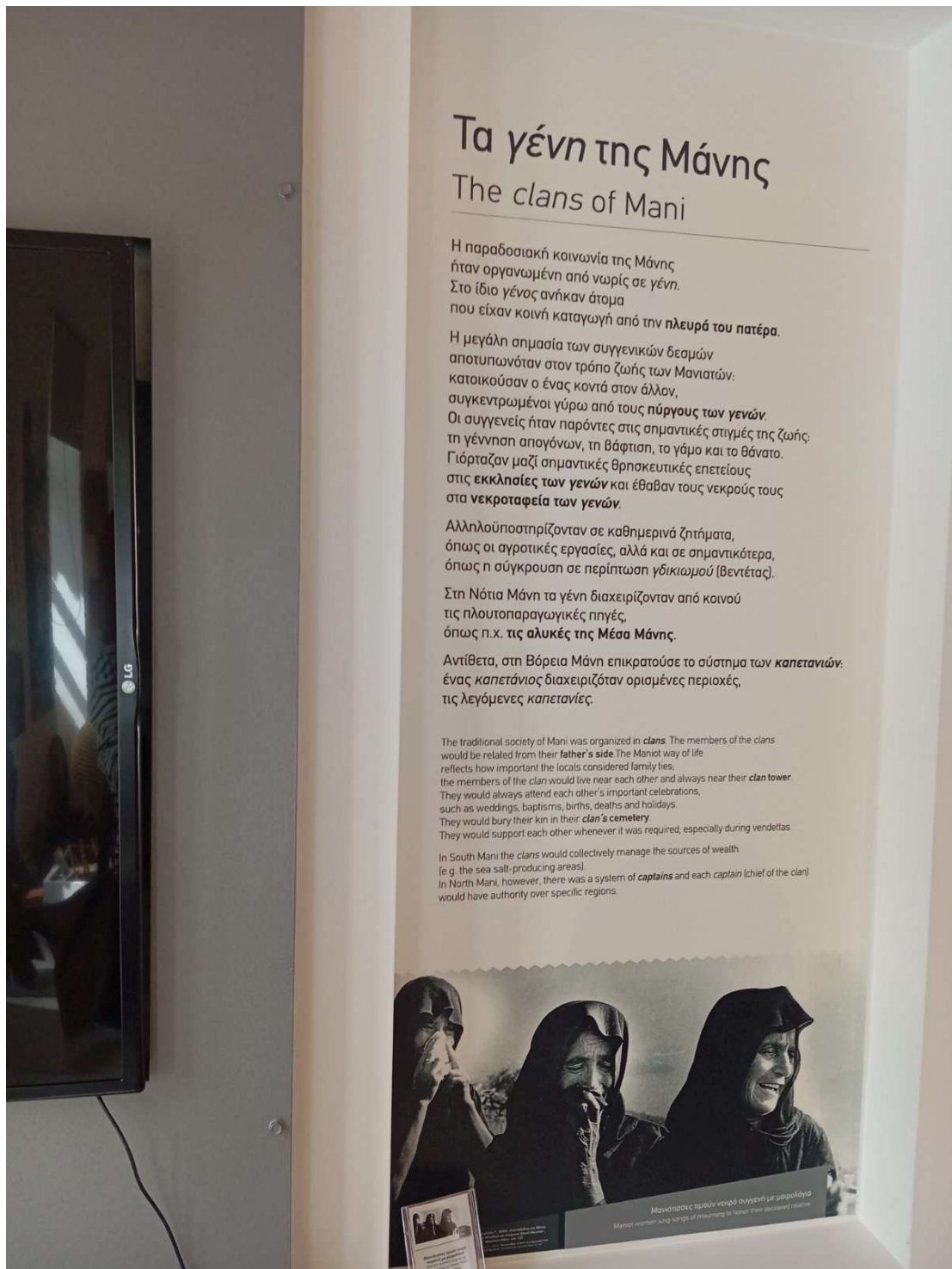

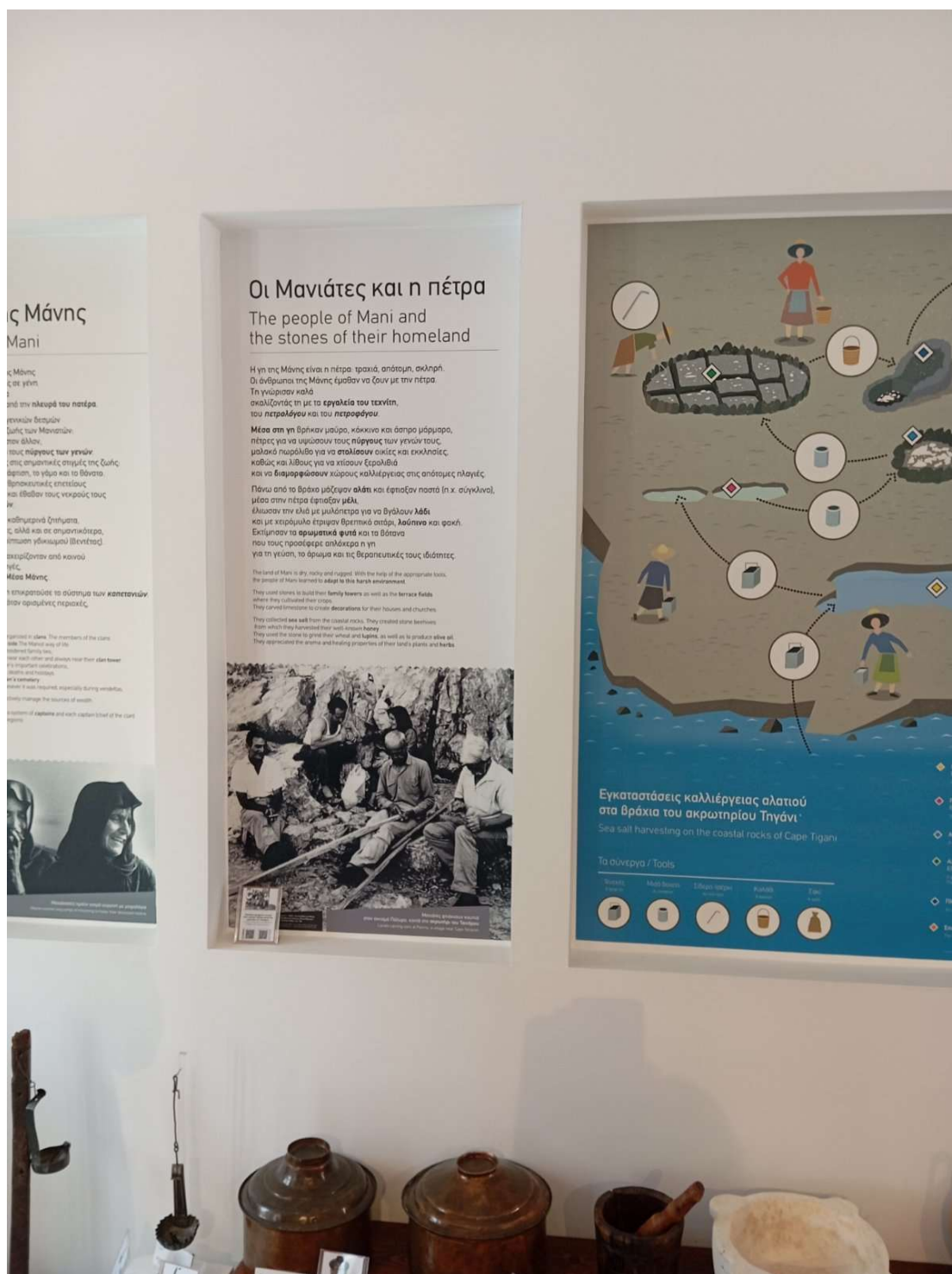

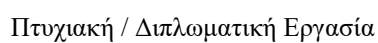

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.